

A

LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE.

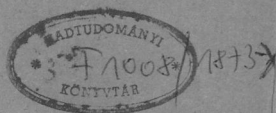
SZERKESZTI ÉS KIADJA

A M. KIR. HONVÉDSÉGI

LUDOVICA ACADEMIA TANARI KARA.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

1873/4.

DECEMBERI FÜZET.

II.

TARTALOM:

- Az osztrák-magyar birodalom és Oroszország közötti hadászati viszony. Haymerle Alajos lovag cs. k. alezredes után közli Apáthy István, honvéd-százados.
- Harcászati tanulmányok. II. Kránitz honvédszázadostól.
- A Ludovica-Academia előkészítő tanfolyamán tartandó helyszínrajzoló előadások és gyakorlatok tantervezete. Novák Lajos századostól.
- A tüzérség a bécsi világkiállításon. Közli Bulyovszky őrnagy.
- A román hadsereg az „Augsb. allg. Ztg.“ után.
- A haditörténelem tanulmányozásáról. Halász Károly honvéd-főhadnagytól.
- Állásunk és hivatásunk. Ujhogyi Béla honvéd-főhadnagytól.
- Polgár és katona. Endrődy Géza-tól.
- I. Napoleon és Moltke, a „Wehrzeitung“ után.
- Szemle.
- Különfelek.

BUDAPEST.

LÉGRÁDY TESTVÉREK.

1873.

A

LUDOVICA-ACADEMIA KÖZLÖNYE.

1873. DECEMBERI FÜZET.

Az osztrák-magyar birodalom és Oroszország közötti hadászati viszony.

(Haymerle Alajos, lovag, es. és kir. alezredes hason-czimű német műve után
közli: Apáthy István, honvéd-százados.)

Politikai szakavatottság, vagy diplomatai jóstehetség nélkül is beláthatja mindenki, hogy az úgynevezett „keleti kérdés“ az égető világkérdések egyike, mely előbb-utóbb teljesen kifejlődik, és az európai hatalmakat végleges megoldásra fogja kényszeríteni. Régóta folyamatban levén, csak ideiglenes fennakadást szenvedett, mert „a beteg ember“ testben és lélekben még életjelt tanúsított, és mert az örökség megosztására nézve az illetők nem voltak magukkal tisztában. Nyílt és alattomos örökség-igénylőkben nem volt hiány, kik rendkívüli vágyat éreztek, hogy a végvonaglóknak, mihelyt kimult, birtokát elfoglalják. Az egyik részen a régi iskola hagyományoszerű alaptörvényének — az európai egyensúlynak — épségben tartása volt a jelszó; a másik részen területi kikerekítés, kereskedelmi előnyök, szabad hajózás, az ozmán birodalom keresztény népeire kiterjesztendő nemzetiségi s vallási védurság s végre a Bosporus és a Dardanellák megnyitása s a gazdag török tartományok feletti uralomra való törekvés képezte a politika célját.

Őszintén mondván, ez utóbbi törekvés ép oly jó izlésre, mint falánk étvágyra mutat; már pedig kétséget nem szenved, hogy Oroszország ily reményeket táplál és Nagy Péter ezár óta, hivatva érzi magát arra, hogy a keleti kérdést előbb-utóbb fegyveres kézzel oldja meg.

A keleti kérdéshez, melyet leálezavva bátran „az orosz világuralom“ kérdésének nevezhetünk, jelenleg — a lengyeleket kivéve — valamennyi szláv törzs öntudatosan vagy öntudailanl is csatlakozik, ez által más országok állami létét vagy legalább területi épségét fenyegetvén. Elfogúlvai az általános testvérisülés csábígereitől és elvakítva a panszláv eszmék Oroszország részéről magasan hordott fényes lobogója által, a szlávok nem képesek többé Oroszországnak végezéeljait, mely nem egyéb mint nemzeti létök megsemmisítése, felismerni.

Konstantinápoly birtoka — Napoleon szerint — a viláгурalommal azonos, s valóban nagy csáberövel birhat bárkire is magát az aranszszarv urának képzelnie. Az oroszok pedig nem is vágnak kevesebbé mint arra, hogy azt a szláv faj nevében elfoglalják, mely őket aztán mindenkéltől délkeleti Európa urává tenné és a viláгурalmat oly mértékben játszaná kezökbe, mint azt hajdan a rómaiak is alig érték vala el.

A fekete-tenger orosz belföldi tóvá lenne; a Kaukázus, a fekete-tenger melléke, kis-ázsiai népei egyfelől Skutariig, a dáco-román és délszláv népek másfelől Konstantinápolyig, valamennyien a szláv fsjba olvadnának. Oroszország távoli szlávrokonsági reminiscentiáit mind fel akarja eleveníteni, hogy végre ama rokon fajokat mind belefúllaszsa az orosz uralom hatalmas folyamába. A császári szék Szent-Pétervárról Stambulba tétetnék át, a mecsetek felett ismét a görög kereszt ragyogna, és a karsu minaretekről a szláv világnak orosz nyelven adnák tudtára, hogy mily uton kell innár ezután haladnia. Oroszország így értelmezi a keleti kérdés megoldását.

Az újkori államok egyike se egyesítene magában annyi gazdagságot és hatalmat, mint Oroszország az ozmánok birodalma elfoglalása után. Nem csoda tehát, ha Oroszország a legnagyobb kitarással igyekszik e csábos czél felé. 1854—55-ben a nyugati nagyhatalmak e fellengő törekvésnek egyidőre szárnyát szegték ugyan, de ez Oroszországot nem térít meg. Kifűzött pályáján tovább fog haladni, csak hogy eselekvését következetesebb és czélszerűbb alapokra fektetendi, nehogy a túlrohamos előre-törekvés miatt feltámadó ellenhatás folytán ismét tért veszítsen. Oroszország a mennyire rajta áll, történelmi állítólagos hivatását teljesíteni fogja; mely hivatás felülmulthatatlan fényt, korlátlan hatalmi kört, roppant vagyont és viláгурalgó politikai állást képes neki kölesönözni.

Míg Oroszország jelenleg nagy részben jégborított terméketlen vidék felett uralkodik és határain tul legfeljebb szétforgácsolt

rokon fajokra (az osztrák-magyar állam és Törökország szlávjaira) bir némi kétes befolyást gyakorolni, említett vágya teljesültével övéi lennének délnek gazdag rónái és tengerövezte tartományai, melyekre az ázsiai és keletafrikai világkereskedelem fényes jövője vár.

Ha a hatalmi viszonyok illetén megváltoztatása által Olaszország, Franciaország és Anglia anyagilag megkárosíttatnak és politikai befolyásuk igen alászállíttatik, úgy Ausztria-Magyarországot illetőleg ez még nagyobb mérvben történék s elmondhatjuk, hogy a maga törekvéseinek tetőpontján álló Oroszország az osztrák-magyar birodalomra a megsemmisítő halállal és szétmállással volna egyértelmű; az újonnan alapított német birodalomra nézve pedig szintén igen veszedelmes lenne.

A szláv kérdés ily minőségében, nem valami agyrém, mely békeszerető századunkat háborítja, hanem történelmi szűkség, az általános mivelődés áramlatának természetes kifolyása, következménye. Elérkezettnek látszik ugyanis már az idő, midőn a szlávok is átlátják, hogy a személyes bátorság babér-koszorujáért eddig vivott harcoknál sokkal nemesebb tusa vár reájuk, ha nem akarják, hogy fajuk az emberiség általános fejlődési processusában mint haszontalan elem kiválják s a világtörténelem lapjairól eltűni jék. Ily öntudatra ébredés valóban a legnagyobb rokonszenvet érdemel; de az alak, mely alatt ez fellépni készül, minden józan embert élénk gondolkozásra serkent. Ez alak magát a szent Oroszországnak nevezi, mely a nemzeti és egyházi chauvinizmussal felezicizomázott orientalis-panszláv kérdés takarója alá bújva, viláгурalomra törekvő terveit előkészíti, uralom, mely soha se volt a haladás előnyére: a római imperatorok idejében ép oly kevéssé, mint a századunkbeli franciaia imperator alatt.

Oroszországnak e faj- és nemzet-boldogító politikája ellen kell Európának résen állania. Előbb-utóbb el kell dőlnie annak, hogy vajjon a nyers erő túlsúlya által a szláv faj fog-e Európában uralkodni, vagy pedig hogy Európának egyesült ereje azt szerénytelen követeléseivel kellő határok közé szorítani és ártalmatlanná tenni képes leend; vagy végre, hogy vajjon a szlávok a békés verseny pályáján lesznek-e földrésztünk mivelődésre és haladására törekvő népcsaládjának közreműködő tagjai. Még titokban foly a harc, még nincsenek együtt az erők és eléggé megizmosodva az elemek, hogy felszabadulhassanak az eldöntés órájára, mely e világrést szláv és nemsláv népeivel együtt Oroszországnak átszolgáltassa. Még a

nyugati hatalmaktól függ annak meghatározása, hogy a szláv kérdés Oroszország anyagi és politikai túlsúlyának talapatául szolgáljon-e, vagy pedig, hogy az a nyugati és keleti népeknek a civilizációs magasztos céljai felé való békés törekvésére alakuljon át.

Valóban elszomorító a gondolat, hogy az európai nyugati nemzetek több százados szorgalom, erő és szellem-szilte vívmányai, a szlávok kétes távolban mutatkozó műveltségi törekvéseivel szemben a kiszámíthatatlan hadiszerecsének egyetlen kártyájára legyenek feltéve, ezáltal tért engedve még amaz esélynek is, hogy civilizáció tekintetében előhaladt állapotainknak orosz interregnum lehessen urává. Az előzményekből alig jósolhatjuk, hogy Oroszország megállapított terveit önszántából abban fogja hagyni és ily nagy horderejű terveket, melyek majdnem évszázados munka által a tökélynek bizonyos fokát már elérték, feladni; csak is a kivített halasztotta kedvezőbb időre s még az egyesült Európával szemben is megkísérlendi azokat érvényre emelni, meg levén győződve, hogy politikájának évkönyveiben megtalálja a kellő módot, miként lehet bármily koalíciót is biztosan felbontani. E szerint majdnem bizonyos, hogy „a szláv kérdés” karddal fog megoldatni.

Ha annak csakugyan be kell következni, hadd törjék ki a harc minél előbb, mert az ellenséges Oroszországnak mindennemű erőnövekvése és belső megerősödésére tett minden lépése reánk nézve gyengítés. Jelenleg még a legszigorúbb szenvedőlegesség terén állván, s legfeljebb egyes diplomáciai sakkhuzásokat kockáztatván, politikai és katonai eszközeinek gyarapodásával nem sokára elérkezettnek fogja látni az időt, hogy szerepet változtasson és politikailag úgy, mint hadászatiilag, a kezdeményezést megragadja.

Oroszországnak végcélja Konstantinápoly elfoglalása. Eszköz erre Törökországnak tökéletes tönkretétele. Erre két út kínálkozik; az egyik európai területen a Dunán, a Balkánon és Drinápolyon át; a másik ázsiai területen a Kaukázuson, Kis-Ázsián át, mely utóbbinak elfoglalása által az orosz vágyak egy része, t. i. a nyílt tenger birtoka, már magában el volna érve.

Az orosz politikának teljes félreismerése volna, ha azt hinnék, hogy az a két támadási irány közül csak az egyiket fogja választani és azon előnyről lemond, mely egyidejűleg a másik részről kínálkozik. Ellenkezőleg itt a legnagyobb mérvben összpontosuló politikai és ma holnap hadászati támadás is közzítetik elő. — Nem hiába nyújtotta ki Oroszország karjait Bokhara, azon nagy jelentő-

ségű pont felé, a honnan valamennyi világtáj felé karaván-utak vezetnek, hanem tette azt oly czélból, hogy innen az indiai angol gyarmatok felé nyomulhasson elő, és azokat annak idejében oly komolyan veszélyeztesse, hogy Nagy-Britanniának szárazföldi és tengeri ereje Európától elvonassék. Nem hiába hajtotta végre, évtizedeken át, bámulatra méltó erőfeszítéssel, óriási áldozatok árán és kimondhatatlan türelemmel a Kaukázusnak leigazását, hanem tette azt oly végből, hogy e hegységnek déli részén elterülő tartományokat, melyek azelőtt a független hegyi népek által folyvást fenyegetve voltak, biztos alapul használhassa fel Kis-Ázsián ellen, és egyszerűsmin, hogy közvetlen érintkezésbe léphessen az oszmán birodalom iránt minden időben ellenséges indulatú Perzsiával.

Hasonló megfontolással, sőt még óvatosabban halad Oroszország Európában elő, tudva, hogy vállalatait itt sokkal nagyobb figyelemmel kísérik mint a távoli Ázsiában és hogy oly határozott terjeszkedés, mint a Kaukázusnak elfoglalása, Európában a leghathatósabb ellenállásra találja; másfelől tudja, hogy egy harmadik kudarez, mint a milyent 1828—29 és 1854—55-ben szenvedett, a szláv népekre való befolyásának a legnagyobb mértékben ártana, és ép azért jövőre Törökország elleni támadásait más-kép fogja előkészíteni és véghezvinni, mint azt eddig tette.

Még élénk emlékezetben van, hogy a 160.000 emberből, melylyel 1828—29-ben Oroszország Törökországot megtámadta, csak 20.000 ember érkezett Drinápolyba, s hogy pyrrhusi győzelmei ott igen szomorú befejezést nyertek volna, ha a többi hatalmak — bizonyára már ezerszer is megbánt előzékenységből — be nem avatkoznak s a törököket formászerint békekötésre nem kényszerítik.

Elismert tény az is, hogy a legutóbbi keleti háború alatt Ausztria csapat-összpontosítása eleinte Erdélyben, később pedig Galiciában elegendő volt arra, hogy az orosz sereg Oláhországból azonnal kitakarodjék és a Pruth mögé vonuljon. Ha Törökország — szövetségeseit nem is tekintve — már akkor nem is vélt erőkifejtést tanusított, ellenállási ereje azóta határozottan gyarapodott; Ausztria-Magyarországnak oldalzó állása pedig (tekintve egy Törökországra intézett orosz támadást) még fenyegetőbb lett az által, hogy immár Németország is, Oroszországnak bármennemű hatalmi gyarapodása ellen Európában, erélyesen fellépni készül. A román fejedelmi széknek 1866-ban egy Hohenzollern-herceg által lett betöltése félreismerhetlen jele annak, hogy Németország Romániában fontos befolyásra törekszik, s hogy ez állomat, mint az Ausztria-

Magyarország és Törökország ellen szított izgatások főfőzhelyét, nincs szándékában ezután is Oroszország fondorlatainak engedni át.

Törökország katonai erejének folytonos gyarapodásával szemben Oroszország azon államnak politikai vegybontását tűzte ki feladatául, a midőn is: a Balkán-félsziget szláv lakóit panszláv és orthodox-egyházi eszmék lobogója alatt a félhold elleni harcra előkészíti, ilykép annak idejére egy igen haszonvehető szövetségest biztosítván magának. Másfelől az 1854–55-ik évek eléggé meggyőzheték Oroszországot arról, hogy Törökországot biztosan s győzelemre való reménnyel csak is akkor támadhatja meg, ha sikerült előbb Ausztria-Magyarországot tökéletesen ártalmatlanná tenni, tehát nem is egyszerűen megverni, hanem teljesen szétदारolni, mivel ez állam Oroszországnak az Alsó-Dunán nyert győzelmei esetében életkérdéseiben levén a legkomolyabban veszélyeztetve, ismételtén egész erejét fogja mérlegbe vetni, hogy a Kárpátok és a fekete-tenger közötti hadászati szorost az orosz seregek át vonulásától megóvja.

Ausztria-Magyarország szétदारabolása tehát Oroszországnak az első hadállomást nyújtja világszerte. Ama többször legyőzött, de vereségeiből — mint Antaeus, midőn az anyafölddel érintkezett — mindig új meg új erőt merítő hatalmas államnak megkísérlett politikai széthomlasztása, azon kísérlet t. i., hogy a szláv törzsek, egy a jelenlegi államkapcsolon kívül fekvő súlypont felé tereltessek, mindenesetre némileg elősegíthetné a nagy moszkovita ezélokát; de a földolog nem e törekvésben áll. Minthogy Németország és Ausztria-Magyarország közt, politikai és kulturai érdekeik azonosságánál fogva, felbonthatatlan szövetség létezik: Oroszországra nézve igen lényeges, hogy Németországot az eldöntés percében annyira lekösse, hogy Ausztria-Magyarország csupán saját erejére támaszkodhassék.

Ily célra Oroszország Franciaországot szemelte ki szövetséges. társul, mely szövetséghez hihetőleg még a területének megoszlása által elkieserített Dánia is csatlakoznék. Hogy egy ily szövetséghez Olaszország is járulna, és Ausztria-Magyarországot délről megtámadná, alig valószínű, mert bár mennyire vágnék is Trient és Triestnek a hozzá tartozó területtel együtt, adandó alkalommal való elfoglalására, jelenleg nem tehet egyebet, mint hogy Németországnak — az osztrák-magyar birodalom iránti barátságos indulati politikájához csatlakozzék, mert csak is azon államhoz való feltétlen simulása adhatja meg neki a nélkülözhetlen védelmet az átalakulási

korszakban, ép úgy, mint jövőre nézve most már természetes ellenségével, Franciaországgal szemben.

Kétséget nem szenved, hogy Anglia az orosz tervek iránt nem fog rokonszenvel viseltetni és nagyon tévedne az, ki az angol kormánynak némely continentális ügyben eddig látszólag erélytelen magatartásából azt következtetné, hogy az a keleti kérdésben is tartózkodó állást fog elfoglalni. Anglia ugy látszik, nem akarja erejét kisebb küzdelmekben elfecsérelni, hanem azt épen kívánja tartani ama nagy coalitio számára, mely hivatva lesz, hogy előbb-több szembe szálljon a moszkovizmussal.

De valjon számíthat-e Oroszország biztosan Franciaország szövetségére? Hitünk szerint csak az esetre, ha a válságot megérlelhetné azalatt, míg a francziák a legujabb vereségek kínos benyomása alatt vannak, és politikai elhatározásaikra inkább a közelfekvő érzelmek irányadók, mint a higgadt megfontolás. Oroszországnak azonban még hosszú évekre van szüksége, míg a nagy csapásra való előkészületeit úgy Ázsiában, mint Európában, mind megteheti, addig pedig a francziák is megfontolják, hogy egy ügy is csak talán pillanatnyi megtorlás kedvéért, magasabb érdekeket kockáztatniok nem szabad. Franciaországra épűgy, mint Európa többi mívelt államaira keleten fontos feladat vár, melyet az általános mívelődés érdekében meg kell oldania és a melyet magától el nem utasíthat, ha csak nem akarja, hogy tekintélye a népek nagy tanácsában a legnagyobb esorbát ne szenvedje. E feladatnak pedig soha se bírna megfelelni, ha az oroszok keleten korlátlan befolyást nyernének. Ép oly kevésbé volna Franciaország ily körülmények közt képes anyagi érdekeit Oroszország túlkapásai ellen megóvni, mely már is az összes keleti kereskedelmet magához ragadni készül, a midőn azt minden hatalmával saját közlekedési vonalai felé terelni és az európai utaktól elvonni igyekszik.

A fennebbiekben kifejtettük Oroszország politikai céljait s ezekből következő politikai helyzetét a többi Európával, főleg állammunkkal szemben, hogy ebből egy Ausztria-Magyarország és Oroszország közötti viszály esetében az osztrák-magyar és orosz hadszínelynek méltatására támpontokat nyerjünk.

Ha ezzel kimutatnunk sikerült, hogy Oroszország politikailag kevésbé veszélyes, mint a minőnek látszik, ugy a következőkben — hol a földirati és hadászati elem lesz tárgyalva — ki fogjuk mutatni, hogy Oroszország e tekintetben való kilátásai is távolról sem oly előnyösek, mint ahogy azt sokan állítják és még többben hiszik.

Az osztrák-magyar orosz hadszínhely katonai leírása.

Az osztrák-magyar-orosz hadszínhely nem fogjuk itt oly terjedelemben leírni, mint annak történnie kellene, ha arról volna szó, hogy valamennyi — az egyik vagy másik fél tökéletes levetéseig — lehető hadműveletek kifejtésének s a legvégsőbb következményekig vezetessenek, mert ez esetben leírásunkat egyrészt a Dunáig, másrészt a Niemen és Dnjepr folyókön jóval túl — egész a szentpétervár-moszkvai vonalig kellene kiterjesztenünk, a nélkül, hogy ez által tárgyunk tökéletesen kimerítettnek. Az orosz-svéd és az orosz-francia háboruk története a mult és a jelen század elején eléggé tanúsítják, hogy Oroszországnak defensiv ereje elvégre is csak területének roppant pusztaságaira vihető vissza s hogy az még viszonylagosan igen nagy terület elvesztése által sincs megtörve.

E tanulságos történelmi reminiscentiához járul még a következőknek megfontolása. Ausztria-Magyarország soha sem volt hódító állam, mai napság pedig még kevésbé az. Ha mindazáltal több ízben volt kitéve politikai és harci bonyodalmaknak, mint bármely más állam, annak oka egyrészt az önmegtartóztatásig vitt és a külső megtámadtatásra formászerint kihívó szigorúan conservatív politikájá, másrészt pedig központi fekvése Európa szívében, mely magával hozta, hogy ismételtelen az olasz, a német és a keleti ügyekkel kelle foglalkoznia. Oroszország felé azonban politikájá soha sem kacsingatott. Ugyan mit is lehetne ott? Sokkal jobb hadászati határt aligha, politikai befolyásának gyarapítását pedig már azon szempontból sem, mivel bármilyen terjeszkedés éjszakkeletfelé annyi volna mint a belső és külső bonyodalomak nagyobbitása, és a birodalomnak erősbítése helyett bizonyos gyengítése Ausztria-Magyarország e szerint soha sem fog politikai támadás intézni Oroszország ellen, és következőleg hadászati támadást sem fog hódítási szándékból, hanem egyedül oly ezből, hogy a bugvisztulai támadólagos alapot elfoglalja és az új szerzeményt, ha ugyanez esélyt béke nem követné, lehetőleg offensive megvédi.

Az oroszok is, bár más okokból Galicziának esetleges elfoglalása után diadalmenetökben egy határozott megállapodást lesznek kénytelenek tenni. Az osztrák-magyar hadsereg további magatartásától eltekintve, elég e részben szem előtt tartani, hogy az oroszok Galicziában alig találnának nagyobb rokonszenvre, mint 1862-64-ben Orosz-Lengyelországban, úgy, hogy kénytelenek volnának valamennyi megerősítet helyet elfoglalni és az országot politikailag kiengesztelni, mielőtt csak egy lépést is kockáztathatnának a Kárpátokon

át. Még élénk emlékezetünkben van, hogy mennyi idejébe került 1849-ben az alig 130.000 főből álló orosz seregnek, — tökéletes hábiztonság mellett is — míg a Kárpátok hatalmas gátján átkelhetett. Mily óriási katonai és közigazgatási előkészületekre és mennyi időre lesz szükség, hogy a Magyarország és a Duna-vonal elfoglalására igényelt — legalább is 400.000 emberből álló — hadsereget felállítsa s azzal a Kárpátokon átkeljen. Ebből bátran következtethetjük, hogy Galicziának elfoglalásával és megvédésével az oroszok egyelőre beérnek és a további támadást egy későbbi időszakra, t. i. akkorra halasztják, midőn alapjukat jobban biztosíthatják. E szempontból kiindulva Galiczia egyfelől, Orosz-Lengyelország és délnyugati Oroszország másfelől, mint külön álló hadszínhely tekinthető, mely két hadszínhelynek méltatásával az osztrák-magyar és az orosz birodalom közti földirati és hadászati viszony feldeírithető. (Folyt. köv.)

Harcászati tanulmányok.

II.

A gyalogság vezetése a jelenkori harcokban.

A hátultöltő puskáknak általános alkalmazása lényeges változást idézett elő a gyalogság harcászatában. Nem mintha a harcászat régi, örökké igaz és módosíthatlan elvei szenvedtek volna változást, váltak volna helytelenekké, valótlanokká, — ezeket érintetlenül hagyják, sőt újból megerősítik a legutolsó tapasztalatok is — hanem igenis a gyalogságnak eddigi szokásos vezetése a harcban, egyes ezen fegyvernemnél gyakorlatban levő harcalkzatok és módzatok tüntek fel az utolsó német-francia háborúban czélszerűtleneknek és nem alkalmazhatóknak.

A modern puskáknak pusztító tűzhatása egy új gyalogsági harcmodort teremtett; új alakok, új módzatok váltak tehát sziksegessékké a harcmezél biztos elérésére, a győzelem kivívására.

Már az 1866-ki hadjárat tapasztalatai, a hátultöltő puskák rendkívüli hatásképségének megismerése és kellő méltánylása végkép halomra döntötték a harcászat terén addig uralgott nézeteket. Az úgynevezett „löke-m-harcászat“ Csehország véres harcsterén örökre eltemetett. Az 1869-ben megjelent új oktatási

és gyakorlati szabályzatokban már a hátultöltő puská és ezzel kapcsolatban a szétszórt harcsmód jutottak érvényre; a tűzharcnak majdnem kizárólagos jogosultság tulajdonított, szóval egy új gyalogsági harcsmódot lépett életbe.

Mi, kik ezen új szabályzatokat beható tanulmányozás tárgyává tettük, és azok szellemébe behatolni igyekeztünk, azt hittük, hogy ezen újítással a hátultöltő puskák által igényelt újabb harcsmódot kérdése meg van oldva; ámbar nem került ki figyelmünket azon körülmény sem, hogy a kérdés megoldása csak akkor tekinthető véglegesnek, ha a szabályzatokban kifejezést nyert új harcsmódot a gyakorlat követelményeinek is megfelel. Hátramaradt tehát még az, a mi az új művet mintegy szentesíteni volt hivatva: a harcmezőn kiállott tűzpróba.

E közben kitört az 1870¹/₁-ki német-francia háború. Ez volt az első eset, hogy hátultöltő hátultöltő ellen harcolt, és a katonai világ feszült figyelemmel kísérte emez óriási küzdelem minden egyes mozzanatát, az újabb harcsmódot elméletnek tényleges kipróbálását. És valóban, ezen hosszú, csatákban és vérengzős küzdelmekben gazdag hadjárat, gyakorlatba vett újabb harcsmódot helyes megírására annyi támpontot nyújt, miszerint csakis az ezen hadjáratban nyert tapasztalatokat kell komolyan és behatóan tanulmányoznunk, hogy tisztába jöhessünk magunkkal az iránt: vajon elfogadott új harcsmódotunk megfelel-e, és ha igen, minő mérvben a hátultöltők által előidézett mai követelményeknek?

Mi azonban, kik a fentebb jelzett világörténelmi harcoknak szemtanúi nem lehettünk, nézeteink kifejtésénél nem járhatunk el egyoldalúlag; oly férfiak támogatását kell tehát igénybe vennünk, kik a lefolyt eseményekben tényleg részt vettek és kik állásuknál, úgy mint katonai hírnevüknél fogva egyaránt kitűnők és bizalomra jogosultak. — És ily férfiakban valóban nincs hiány!

Az utolsó hadjárat óta oly élénk eszmecsere fejlődött ki a katonai irodalom terén az új harcászati kérdések megvitatása körül, hogy a komoly tanulmányozásra, mondhatjuk, bővelkedünk forrásokban. Elég, ha felemlitem Scherf, Tellenbach, Boguszlovsky, C. von Widdern, Hotze, Dahlen stb. e tárgyra vonatkozó jeles irataikat. Mind oly férfiak, kiknek tapasztalataik és nézeteik ránk nézve mérvadók lehetnek.

Bírálatunk e szerint nagyon meg leend könnyítve; de még inkább az által, hogy a fennebb elősorolt katonai tekintélyek, legalább a mi a fődolgot, az irány-eszméket illeti, egy és ugyan azon nézetnek adnak kifejezést, és így a lefolyt harcok tapasztalataiból levont következtetések majdnem hasonló egymáshoz.

Ezek után e sorok célja szabatosan ki van tűzve: a harcsmódot terén eddig nyilvánított újabb nézeteket főbb vonásaikban megismertetni, és ezzel kapcsolatban a gyalogság új harcsmódot röviden ecsetelni.

Nézzük tehát, hogy minő eredményeket mutat fel az 1870¹/₁-ki hadjárat, harcászati szempontból.

Mindenekelőtt azt tapasztaljuk, hogy a szabályzatainkból még mindig kirívó elvi megkülönböztetés a zárt és a szétszórt harcsmódot közt nem létezik a gyakorlatban. A gyalogság valódi harcalkazata ma már majdnem kizárólag a szétszórtrend. A zártrend csak mint mozgatóalak tűnik fel, és itt is csak addig, míg a csapatok az ellenséges gyalogpuskatűz hatáskörén kívül mozognak vagy állnak.

Scherff porosz vezérkari őrnagy „Studien zur neuen Infanterie-Taktik“ című művében erről így szól: „Mindenesetben, elvitázzhatatlanul áll azon tény: hogy a valódi betörés az ellenség állásába (nyílt terepen úgy, mint a helyiségek széleibe) mindig és mindenkor kizárólag rajok által eszközöltetett. Tehát azt kell mondanunk: a szétszórtrend lett tényleg az egyedüli harcalk a gyalogságra nézve.

Ezen állítást szintén megerősíti Boguszlovsky „Folgerungen aus dem Kriege 1870—71“ című iratában, midőn azt mondja: „A tűzfegyver borzasztó hatása a szétszórtalak kényszerít bennünket. Láttuk, hogy egész zászlóalj, ezredek, dandárok egy rajvonalban küzdöttek.“ És egy más helyen: „nagy lövésrajok és kis harcsmódot egységek — ezek a gyalogság alakzatai.“

Zártrendben tehát, mint látjuk, ma már nem küzdhetünk többé; a mit 1866 után mindenki sejtett, az az utolsó hadiesemények után mint tény áll előttünk.

Ezen általánosan elismert tényvel szemben a harcászati figyelmet mindenekelőtt azon nehézségek költik fel, melyek egy nagy kiterjedésű szétosztott harcvezetésnek vezetése elé gördülnek; mert hogy a szétosztás a csapat vezetését nehezíti, annak mozgékony-ságát gátolja és egyáltalában a harc gyors eldöntését késlelteti, az kétségtelen.

A zárt harc alak és ezzel egyértelműleg a rend fenntartása eddig az eredmény főzálogául tekintetű. Innét következik tehát, hogy a harcászati kiképzésnek ezentűli feladata: oda törekedni, hogy, daczára az elkerülhetlen szétosztásnak, a könnyű vezetés mégis lehetséges legyen. „Az egyes harc-osnak és a kisebb harcászati egységek vezetői-nek önálló tevékenységét akként szabályozni és uralgani, hogy a harcvezetés lehetőleg megkönnyítessék, a nélkül azonban, hogy ezen önállóságnak előnyei e nyésszűzenek: ez képezi a mai gyalogsági harcászati feladatát“. De ezen feladatnak megoldása nehéz, és nálunk talán nehezebb, mint azt egyelőre hinnők. A németek maguk elismerik, hogy az utolsó hadjáratban a rajok vezetésénél és mozgásánál roppant nehézségekkel küzdöttek, és hogy ez mégis némileg sikerült, csakis a legénység értelmességének, a német tisztikar ügyességének és azon körülménynek köszönhetik, hogy gyalogságuk már megszokta volt a kisebb harcászati egységekben való küzdelemet. Mi mindezzel nem igen dicsekedhetünk. Nem lehet eléggé ajánlani tehát a szétszórt harcnak folytonos, mondhatjuk szakadatlan gyakorlását. Tisztán láthatjuk, hogy az ezen harc alakban nyert kisebb vagy nagyobb mérvű ügyességtől függ ezentűli gyalogságunk harc-képessége. De nemcsak a legénységet kell ez irányban képezni. Altisztjeink, sőt tisztjeink is még itt-ott vajmi sajátságos fogalommal bírnak a szétszórt harc jelentőségéről és kereszttűveléről. Alkalmunk volt többször ilyféle gyakorlatoknál jelen lehetni, és sajnálattal bár, de be kell vallanunk, hogy a szétszórt harcnak észszerű és a való-ságnak megfelelő oktatására nagyon-nagyon gyére n akadunk. Pedig e nélkül, mint látjuk, ezentűli nem boldogulhatunk.

Gyalogságunknak a mai harcászati követelményeknek megfelelő használhatóságára első kellék: az egyes katonának lehető részletes kiképzése a szétszórt harcban. „Mindenekelőtt szükséges,“ — mondja Württemberg herceg, „a porosz gyalogság

támadási modoráról“ irt cikkében, — hogy a harc-os magát önálló-nak érezze, hogy erejének és ügyességének tudatával birjon, hogy ne várjon kételkedve utasítá-sokat felülről, hanem, ha szükséges, maga csele-kedjék.“ Ez csak a katona személyes oktatása és a szétszórt harc-módnak legkiterjedtebb mérvű és különféle irányú gyakorlása által érhető el.

Boguszlawsky fennebb említett művében azt tanácsolja, hogy az ifjú katonának a szétszórt harc-módnak a gyalogsági kizdelem főalakjaként mutattassék be. „Meg kell neki mondani — úgymond — hogy ez egyenlő-n alkalmas a támadásra, a védelemre, minden harc-helyzetben. A zárt alak-használata csak egyes esetekre szorítkozik — a szétszórt alak szabály, a zárt kivétel.“

Ily oktatás mellett a katona mindenestre legalább megköze-lítőleg helyes fogalommal fog birni a valódi harc letyolásáról, és a szétszórt harc-nak az azt megillető fontosságot fogja tulaj-donítani.

Egy nagyobb rajharc-nak kereszttűvelénél azonban a leg-szigorúbb harc-fegyelem szükséges. Minél inkább szét-terjed és oszlik a csapat, annál inkább kétség válik a parancsnok és a vezénylő tiszték személyes befolyása a harc folyamára. Hogy tehát a rendetlenség lábra ne kapjon, és oly roppant kiterjedésű rajok, minőkkel a mai csatákban fellépünk, még vezethetők legye-nek, a legnagyobb fegyelemre és engedelmességre, a parancsok és jelzések folytonos megfigyelésére van szükség.

Ez szintén egy rendkívül lényeges tényező a mai harcoknál. Mi eddig a csapat fegyelmezésének értelmével mindig a zártrendet kapcsoltuk össze.

Ezentűli ez nem fog többé megfelelni az igényeknek.

Bármily fegyelmezett és rendtartó legyen is valamely csapat zártalakban, az még nem fog megnyugtatni bennünket az iránt, hogy a valódi harcban szétosztolva is ép oly leend. Mi megszoktuk a szétszórt gyakorlatokat bizonyos noncha-lance-al, hogy úgy mondjuk, túlzott fesztelenséggel kereszttűvinni. Pillanatnyi engedelmesség, szakadatlan fegyelem, vasszigorral köve-telt tűzfegyelem stb. itt már másodrendű dolgoknak tartanak, sőt akadnak tiszték, kik a rendetlenséget, mint a szétszórt harc-nak egyik jellemző sajátságát hajlandók tekinteni. Pedig ép az ellenkező áll. Képzeltünk csak egy századot

hadilábon, egy rajláncban szétoszolva, képzeljük hozzá a harc-szülte izgatottságot, a puskák szakadatlan ropogását, az ellenséges tűznek minden köteléket meglazító hatását. Mitevő leend ily helyzetben a parancsnok, ha nem szoktatta csapatját a legmerevebb harcfejelem kezelése által parancsainak, sőt intéseinek is rögtöni teljesítésére? — Ez is gyakorlat tárgya; de egyike a leglényegesebb gyakorlatoknak.

„Nagy zárkózott tömegeket lökemekre vezetni, vagy zárt tűzharcra alkalmazni többé nem lehet, — ez végkép megszűntnek tekinthető.“

Ez ismét egy állítás, a mit minden, általunk elősorolt katonai író megerősít.

A mi a zárt tömegeknek szuronyharcra vezetését illeti, arról felesleges szólnunk; ezen tény valóságáról vajmi keserű meggyőződést szerezünk 1866-ban, és alig képzelhető, hogy e fölött még kételkedjék valaki; de nem úgy áll a dolog a zárt tűzharcra nézve.

Szabályzatainkból a zárt tűzharcnak különféle módozatait ismerjük, időszerűnek látszik tehát komolyan megvizsgálni, hogy mily mérvben számíthatunk azok alkalmazhatóságára.

Boguszlawsky erről ekként nyilatkozik: „A francziák, úgy mint a németek képtelenek voltak zárt osztagokat a rajvonalba vinni, vagy épen zászlóaljkat vagy századokat vonalakban elővezetni zömítkezés régett. Eme, a gyakorló tereken oly gyakran előforduló manoeuvre-nek teljes kivihetetlenségéről oly annyira át voltak hatva a vezénylő tisztiek, hogy a támadásnál egyáltalában soha sem kíséreltetett meg, a védelemnél pedig rendszerint meghiusult.“

„Még a védelemnél is, hol a zárt rendben való tüzelés, az elmélet szerint főleg alkalmazandó lenne, csak ritkán jutottunk hozzá, úgy annyira, hogy a kevés előfordult kivétel csak megerősíti a szabályt. Még fődözetek, torlaszok mögött és tábori sánczokban is előnyt adtunk a sűrű rajtűznek, a helyett, hogy zömítülésre zárt osztagokat vontunk volna elő.“

A védelemnél itt-ott megvolt ugyan a jó szándék, de a zömítűz rendszerint hatás nélkül mutatkozott. Erre nézve csak azon gyalogtisztek tekinthetők egyedül mérvadó tanúknak, kik az utóbbi csaták véres harcmezsein küzdöttek; ezeknek tehát hitelt kell adni.

Ezen ép oly határozott, mint megbízható nyilatkozat, melyhez még számos más katonai tekintélynek hasonló véleményét is

idézhetnénk — eléggé felvilágosíthat bennünket a zártrendben való tüzelési módozatoknak valódi értéke felől.

Térjünk most át egy más kérdésre, mely szintén mint új jelenség tűnik fel előttünk, és melynek kedvező megoldására nálunk valóban nagy súly fektetendő.

Az 1870/1-ki hadjáratban ugyanis a rajharcnak nagy mérvű kiterjedése folytán azon jelenség mutatkozott, hogy a különböző harcászati testekhez tartozó katonák a küzdelem folyama alatt egymásközt összekeveredtek, és ezáltal az egyes zászlóaljok, ezredek stb. harcászati összefüggése megszűnt.

Hogy miként következhett e ezen, a mi eddigi nézeteink szerint mindenesetre nagymérvű rendtelenség — az könnyen magyarázható a mai harcok természet szerű lefolyásából. Vegyük csak egy zászlóalj harcát. Az elővédet, illetőleg előharcvonalat egy század képezi. E mögött áll két század az első harc-vonalban, végre hátul egy század mint tartalék. Az előharcvonal-század lassankint egészen szétoszlik rajvonalba, és a harc bevezetése és előkészítése céljából szükségkép annyira szétterjeszkedik, mint küzdelemben résztveendő egész csapatnak (a zászlóaljnak) ereje megkívánja. A küzdelem első momentuma után azonban az elővéd-század által kifejtendő tűzhatás nem elégséges többé; a harc keresztülvitelét az első harc-vonal századainak kell átvenni. Már előbb említettük, hogy a gyalogság mai harc alakja a szétszórt rend, tehát az első harc-vonalban álló századok, vagy azok egyike, a már küzdő előharcvonalba vonatik elő. Az előharcvonal azonban az ellenséges tűz pusztító hatása alatt nem húzódhatik össze egyik vagy másik oldal felé, nem adhat helyet az érkező erősítésnek, és így nem marad egyéb hátra, mint a már álló csatár-vonal közé férkezni (indoubliren). A századok tehát szükségkép összekeverednek. Később elő kell vonni a 2-ik harc-vonalat, ez ismét a mazok közé férkezik, és így a küzdelem végső mozzanataiban különféle zászlóaljaknak, ezredeknek legénysége harcöl egymás mellett péle-méle összevegyítve.

Igy történt ez az utolsó hadjáratban, és alig képzelhető, hogy ezentúl másként fog történni.

Boguszlawsky erről így szól: „a Chassepot-puskák irtóztató tüze azonnal megismertette mindenkivel, hogy itt egy erős tűz-vonal kifejtése övletlenül szükséges; egyrészt, hogy az ellenséges tüzet kellően viszonzni, és ekként a támadást előkészíteni lehessen, más-

részt pedig, hogy ne kelljen az ellenség tüze elé nagyobb támaszatokat állítani. Az ellenséges tűz ugyanis oly pusztító volt, hogy lehetetlennek mutatkozott zárt osztagokat, a mennyiben a terep fődőzést nem nyújtott, közel a rajvonal mögött felállítani, vagy csak zárkozottan lefektetni is.

Atszegdelt több fődőzést nyújtó terepen itt-ott lehetséges volt ugyan közelebbre vonni a támaszatokat, de ezek a szükségkép nagy elővonulás alatt gyakran szétmállottak, részben szétozoltak és a tűzvonalhoz csatlakoztak. Erre még befolyt az is, hogy a tiszteknek rendkívül nehéz volt a legénységet együtttartani; mert a hátultöltők által közlelő folytatott gyalogsági tűzharcnak borzasztó lármájában gyakran annyira elzajlik az emberi hang, hogy a legénységnek nagy része nem hallja a vezényszót, a tiszt tehát csak a példa, azaz személyes magatartása által képes hatni; a mi öt természetszerűleg hasonlóképpen előre, vagyis a tűzvonalba juttatja. Ez okozta, hogy nem sokára a küzdelem megkezdése után egész ezredek egy tűzvonalban harcoltak.

„A támaszatok szétozlása után az első harcsvonal vette át azok szerepét, és nem sokára rá ez is követte amazok példáját és hasonlóképpen a rajvonalba vonult.“

Az itt mondottak után eléggé meggyőződhetünk, hogy az összekeveredés ezentúl nem kerülhet elő. Nem marad tehát egyéb hátra, mint ezen kényszerű rendetlenséggel megbarátkozni és annak veszélyességét lehetőleg elhárítani az által, hogy a csapatot azzal már béke idején megismertetjük.

Scherff erre vonatkozólag azt mondja: „a közfőérkezés (eindoubliren) valóban bajos dolog, de mégis ma már elkerülhetlen; legjobb tehát azt egyszerűen elfogadni. A közmondás szerint: a veszély, melyet ismertünk, nem veszély többé; tehát: a rendetlenség, mely mindig előfordul, szintén nem rendetlenség többé.“

Ezekből azt lehet következtetnünk, hogy az összekevert tűzvonallal való gyakorlatokat a szabályzatokba is fel kell venni. A gyalogságot ekként már béke idején szoktathatnók arra, hogy összezavarva, és daczára a csapatok ezen összezavartságának mégis összefüggőleg és gyorsan mozgódnai, nehéz feladatokat kedvezőtlen viszonyok közt megoldani képes legyen.

Tehát gyakorlása a rendetlenségnek, — hogy az ko-

moly pillanatokban meg ne lepjen és a harc sikeres folytatásában ne gátlóhasson bennünket.

Ezen kérdés egyébiránt igen fontos jelentőségű, főleg közös hadseregünkre nézve; miután itt, a mai hadszervezet mellett, könnyen előfordulhat, hogy egy tűzvonalban különféle ajkú katonák összevegyítve egymás közé kerülnek, a mi a vezetést vajmi bajossá tenné.

E hátrányt elhárítandó, Hotze őrnagy „Die Veränderungen in der Taktik der Infanterie“ című röpiratában sajátos javaslatl lép elő. A többi közt ezeket mondja: „Tegyük fel, hogy a szétozolásnak és összekeveredésnek ezen processusa elkerülhetlenül bekövetkezik — és mint már említettük, ezt okunk van hinni — akkor, tekintve ezredeinknek különféle nyelvű legénységét, nálunk még inkább, mint bárhol, gondoskodni kell arról, hogy a rajvonal és az első harcsvonalnak emez összevegyítése káros ne legyen. Ránk nézve legzélszerűbb a szárnyankénti (csoport) beosztásnak fenntartása, a mi azonban már az elővéd összeállításával előkézítendő.“

Ha pl. egy hadosztály különféle nemzetiségű ezredből áll, akkor, ha az elővéd három zászlóalj erejű, nem egy egész ezredet, hanem három ezredből egy-egy zászlóaljat kell elővédül kirendelni; mert ha pl. egy lengyel ezred képezné az elővédet, könnyen előfordulhatna, hogy egy magyar vagy német ezred férkezne be magát sorai közé. A nyelv különfélesége csak fokozná a zavart. Vegyük tehát, hogy a hadosztály egy magyar, lengyel, cseh és német ezredből áll, akkor az elővéd három ezrednek egy-egy zászlóaljaból volna képezendő. A mint most ezen három zászlóalj, mint előharcsvonal, egymásmellett actióba lép, mind-egyik zászlóalj mögé — az elővéd-parancsnoknak az egyes zászlóaljak által vett irányra vonatkozó jelentése alapján — ugyanazon ezrednek többi zászlóaljai állítandók mint főharcsvonal, míg az egyes ezrednek nétan még fennmaradó zászlóaljak amazokat mint 2-ik harcsvonal követhetik.

A csoport-rendszer ekként lehetőleg megtartatnék, a mi — a harcnak ismertetett lefolyásával szemben, — hadseregünk sajátosságainak leginkább megfelel; minthogy az elő- és az első harcsvonal közt bekövetkező összekeveredés által általában csak egy és ugyanazon ezrednek legénysége kerül össze.

Ezen javaslat, ámbár a hadsereg mai szervezeti viszonyai között mindenestre figyelemre méltó, nézetünk szerint nem nyujt

teljes biztosítékot a már előre rettegett babiloni zavar, és az ezzel mulhatlanul bekövetkező rendetlenség elkerülésére.

A küzdelemnek mily mérvű kifejlődését nem lehet mindenkor már a harc bevezetésénél, vagy még az előtt tudni; a harcászati szabad intézkedést ekként megszorító combinációk tehát a komoly pillanatban rendszerint dugába dőlnek. De minek is ily compicált harcvezetést teremteni? Ha a területi hadosztályok szervezete szigorú következetességgel keresztülvitezik (a mit, mellesleg legyen mondva, semmi sem gátol): akkor az egyik hadosztályban csak magyar, a másikban csak német, a harmadikban csak cseh ezredek fognak lenni, és ezzel — úgy hisszük — legszerencsésebb megoldást nyerend ezen kérdés.

(Folyt. köv.)

Kránitz.

A Ludovica-academia előkészítő tanfolyamán tartandó helyszínrajzok előadások és gyakorlások tantervezete.

A legújabb időben egészen megváltozott hadviselésnél, mely a hadi-tudományokban történt nagy haladás által idéztetett elő, a helyszínrajz becse is emelkedett.

A helyszínrajzban való jártasság a honvédtisztre s egyáltalában mindazokra nézve, kik a katonai pályán magukat kiképezni szándékoznak, nélkülözhetlenné vált, mert az, hogy a térképeket olvasni és érteni tudjuk, ma már nem elegendő.

A helyszínrajzok jártasság napjainkban minden mivel tiszttól megkövetelhető, annyival inkább, mert már az altisztektől megkivánjuk, hogy bármely vidékről látrajzot tudjanak készíteni.

Mihogy pedig valamely terepnek hű képét csakis a helyszínrajzban való jártasság által nyerhetjük, t. i. az előforduló természetesen vagy mesterségesen létesült tereptárgyak vagy tereprészek helyét s pontos ábrázolása által, következik, hogy a rajz a tisztre valamint a tisztjelöltre nézve is igen fontos.

Hogy a Ludovica-Academia előkészítő tanfolyamának hallgatóit a terepábrázolásnak elméletével rendszeres úton megismertethessem, az 187^{3/4}. tanévre a következő tantervi sorrendet tűztem ki: a helyszínrajz czélja és felosztása;

a tervírás szabályai;
a mértékek magyarázata és alkalmazása gyakorlatilag;
a rajzanyag ismertetése;
a minták másolásánál való eljárásnak magyarázata;
az elfogadott rajzjegyek rajzolása;
a siktereprajz;
a hegyrajzolásnak elemei és elméleti alapjának értelmezése;
a terepegyenlenségek ábrázolási módja;
a rétegvonalak;
a lejt és lejtalap-mérle magyarázata és szerkesztése;
a csíkozat alapelvei;
a színfokozat rajzolása;
a síkok alakja és metszési törvények;
a magasság különfélejeinek kipuhatólása;
az élmetszetek magyarázata és szerkesztése;
a különféle hegyalakok ábrázolása idomok után;
térkép-olvasás.

Novák Lajos,
százados.

A tüzérség a bécsi világiállításon.

Közi Bulyovszky őrnagy.

Korunk jelszava: az előrehaladás. A természettudományok terén tett vívmányokat a gyakorlati életben is meglepő eredmények követik. Alig hogy valamely találmány, mely eddig csaknem a hihetlenségek közé tartozott, bevégzett tény gyanánt áll előttünk, már is újabbak által látjuk azt túlszárnyalva.

E folytonos tökéletesítésre való törekvés sehol sem mutatkozik határozottabban, mint a hadügy terén. Bármily előrehaladt is az újkor műveltség tekintetében, még sem volt képes a nemzetek közti versengést és ellentéteket kiegyenlíteni, sőt azok még inkább élesebbé váltak; mert a tapasztalás azt bizonyítja, hogy minél rohamosabb valamely népnél a művelődés fejlődése, minél nagyobbak a politikai, vallási és társadalmi téren kiküzdött vívmányok, annál erősebben nyilvánul az ezek biztosítására és minden támadás elleni megvédésére irányzott törekvés is.

Minél nagyobb valamely nemzet műveltsége, minél kifejtettebbek

állami intézményei, annál több félteni, biztosítani valója van, s megtámadtatás esetén annál nagyobb erőt és készséget kell kifejtenie. Ebben leli magyarázatát az is, hogy az általános hadkötelezettséget az újabb időkben egyik nemzet a másik után siet törvényre emelni, mely Európát tényleg egy nagy táborra változtatja át.

A jelenkorban az államot a nép képezi, — kötelessége tehát az állam integritását teljesen meg is őrizni. E kötelességét azonban nem csupán a veszély pillanatában kell teljesítenie, hanem akkor is, midőn a veszély még óveszközök által megelőzhető; tehát oly terjedelemben tett megfelelő előkészületek által, mely elegendő az állam — a haza megvédésének biztosítására.

Felesleges a történelemre hivatkozni annak bebizonyítása végett, hogy sikerteljes háborúhoz az ahoz való „előkészület” első feltétele. Ez állítás igazvoltát eléggé bizonyítja az 1866-iki osztrák-porosz háború, — de még kétségekivülőbb bizonyítékot nyújtanak e tekintetben az 1870—71-iki események.

Ugy látszik, hogy e nézetet azok is teljesen osztják, kik a nemzetek sorsának kormányzására vannak hivatva; és hogy e nézet az emberi társadalom minden rétegében visszhangra talált, azt legfeltűnőbb mutatója amaz élénk érdeklődés, melyben a hadi műszak a világkiállításon részestült.

Szándékunk tehát jelenleg a legfontosabb tárgyakat, melyek katonai jelentőséggel bírnak, azokkal is megismertetni, kik e tárgyak személyes megtekintés általi tanulmányozásában részint akadályozva voltak, részint pedig nem bírva azon műszaki képzettséggel, hogy a látottak lényegébe annyira, mint az katonának szükséges behatolhassanak, a kiállított tárgyak fontosságáról és célirányosságáról szabatos fogalmat maguknak nem szerezhetek.

Ehez azonban a kiállított tárgyak egyszerű leírása nem lesz elegendő, hanem mindenekelőtt szükséges, hogy az azok szerkezetének alapját képező elmélet futólagos vázlatát előre beossassunk, mely alkalommal egyszerűsített adatokat is felsoroljuk, melyek e tárgyak rendeltetésére, használatára és hatásképességére a vonatkoznak.

Első sorban a tengeri hatalmak óriás ágyúcsövei vonják figyelmünket magukra, ezek után a tüzér-technika ama műterményeit vesszük figyelembe, melyek a síkvidéken viselt háborúban, továbbá hegyi harcokban alkalmaztatnak.

A hadi-tengerészet és a parterődítmények nevezetes tényezőit képeznek valamely állam erőinek kifejtésében.

Az elsőnek feladata a kereskedést, mely minden ország pénzforrását képezi, távol tengereken is megvédeni, és az állam polgárainak sok esetben, különösen pedig ott, hol érdekek fenyegetve van, egyedüli támaszul szolgálni. Hadi-tengerészet nélkül egy kereskedő-nemzet ép oly védtelen, mint az az ország, melynek seregei nem harcoképesek. Nem kevésbé bír fontossággal a kereskedésre a part terjedelme és alakzata, melynek a jó kikötők fontos kellékét képezik. Ezek védelmére azon építmények szolgálnak, melyek „parterődítmény” nevezet alatt ismeretesek. A tengerészet és parterődítmény lövegek által levén védképessé téve, túlerejének biztosítása a szomszéd államok ellenében a technika feladata. A tengeri-haderő alkalmazásánál a két harcalkazat, t. i. a támadás és védelem ép úgy szerepel, mint a szárazföldi háborúban.

A régibb kor csak fa-hajókat ismert, melyek 2, egész 120 löveggel voltak felfegyverezve, ezek ürmérete 6 fonttól 24-ig terjedt; csak az űrlövedékek rendszeresítése óta nagyobbították a csőátmérő 32 fontosra, később pedig egész 68 fontosra.

A hajólövegek részben nagy számuk, részben pedig hatalmas ürméretük által túlsúlyllyal bírtak azon lövegekkel szemben, melyek parterődítményekben voltak elhelyezve. Ez utóbbiak a helyhez kötött lövegállás előnyeivel bírtak, miáltal a találási biztonság magasabb fokra emeltetve, a hajók csekély szilárdsággal bíró falaiban fokozott hatás volt kifejthető.

A gránát a gyújtó tökéletesítése folytán oly veszélyessé vált a hajókra nézve, hogy a hajóépítők kényszerülve voltak oly eszközökről gondoskodni, hogy azokat a gyakran már egyetlen egy jól alkalmazott lővés által előidézett megsemmisítő hatás ellen némileg megóvhassák.

Az amerikaiak vaslemezeket használtak a hajófalak vízszíne felett levő részének burkolására oly vastagságban, hogy a közönséges töltényekkel lőtt gránátok vagy szétpattantak, vagy pedig mint a tömlövedékek a vasburkolatról lepattantak.

Ez által a tüzér-, valamint a tengerészeti technikusoknak oly tér nyitott meg, melyen egymást túlhaladni fáradszatlan buzgóság-igyekeztek.

Mindamellett, hogy a vérték vastagsága mindig növekedett, a hajóknak a nyílt tengeren való járképessége czélszerű szerkezetök által biztosítva maradt.

A tüzér-technikus az ellenálló képesség növekedésével a romboló erőt is nagyobb mérvben igyekezett kifejteni; minek folytán a

lövédék nagyobbra és ezáltal nehezebbé gyártattak, e mellett azonban a löportöltetek is a körülményeknek megfelelőleg nagyobbra vétettek, hogy így e két tényező hatványozása által a lövedék tömege és mozgási gyorsasága a szétrombolandó tárgyban oly működő erőt fejtsen ki, mely a legerősebb véit egyszerű át-lövésre vagy szétrombolására is elegendő.

E kísérleti úton azonban azon eredményre jutottak, hogy az öntött csövek nem bírnak oly ellenállási képességgel és kitartással, mely biztosítékot nyújtana a netalan véletlenül előfordulható szétpattanás ellen.

E bizonytalanság a használat alatt oly csöveknél is előfordulhat, melyek kovácsolt vasból készülnek. Egyáltalában a fent említett körülmény bármily anyagból készült lövegcsőnél is észlelhető, ha az utóbbinak parányai úgy vannak egymás mellé helyezve, hogy azt „természetesnek“ nevezhetjük; vagyis a hol az anyag elemei természeti sajátóságuknak megfelelő módon függnek össze egymással.

Azon ellentállás, melyet a cső anyaga ez állapotban a kifejű löporgáz repesztő hatása ellen kifejt, „meghatározott ellentállásnak“ is nevezetük.

Ez ellentállás ama súly meghatározása által nyer kifejezést, mely 1□" keresztmetszetű, az anyag természetes szilárdságával bíró rudacskáának eltérésére szükséges.

Ha való volna tehát azon állítás, hogy a cső falainak vastagságával annak ellentállási képessége is egyenlő arányban növekszik, akkor a lövegszerkezésnél csak azon nyomás maximumát kellene ismerni, melyet a löporgázok a cső falazatára gyakorolnak, hogy ehez képest a cső megfelelő vastagsággal láttassék el.

Itt azonban két akadály volna elhárítandó. Először is a löpor kifejtett ereje tökéletesen nem ismeretes. Ép oly kevésbé ismeretesek amaz erőbefolyások, melyeket a lövedék a furaton keresztülhaladása alkalmával annak oldalfalaira gyakorol. A fentemlített feltétel azonban azért sem fogadható el alapul, mert a csőfalak vastagságával elért ellenállási képesség nem nő azon arányban, mint aminőben a megvastagítás történik és a mely a csőkészítéshez használt anyag természetes szilárdságának megfelel.

Nagy űrmeretű lövegek használatánál ez utóbbi jelenség abban nyilvánult, hogy ezek a lövésnél egyszerre szétpattantak anélkül, hogy azokon ezelőtt a legkisebb sérelem vagy hiba lett volna észlelhető; míg ellenben a löportöltet elége által kifejtett gáznyomás

távrolról sem érte el azon mértéket, mely a csőanyag viszonyítlan szilárdságának megfelel.

E tünemény Amerikában beható vizsgálat alá vonatott. És hogy e tárgyban észszerűen haladhassanak, egy ismeretes, t. i. a viznyugtani (hydrostatique) nyomást alkalmazták.

Wade őrnagy e célra két 18 fontos öntött vascsövet használt, melyeknek furatát vízzel töltötte meg és azt egy szivattyú segélyével addig nyomatá a furatba, míg a csövek szétrepedtek. A fal vastagsága az egyik csőnél $\frac{1}{2}$ űrmeret a másodiknál $\frac{4}{5}$ űrmeret volt.

E mütétnél az első cső anyagának viszonyítlan szilárdsága egy □"-re 27350, a másodiknál 22204 fontnak bizonyult, mely a csőfa vastagságára viszonyítva 27350, illetőleg, 35528 font ellentállási képességet képviselt. A csövek szétrepedése azonban már 9000 és 9860 font nyomásnál bekövetkezett. Így tehát a valódi ellentállás, mely a szétrepedés ellen gyakoroltatott, amaz ellentállásnak, a melylyel a csöveknek méreteiket tekintve bírniok kellett volna, az első 18 fontnál csakis $\frac{1}{3}$ -da, a másodiknál pedig csakis $\frac{2}{7}$ -de volt.

Ezen és hasonló kísérletek azt bizonyítják, hogy a valóban kifejtett ellentállás sokkal kisebb, mint a minőt a csőfalak vastagságától vární lehetne; sőt e kísérletek azt is mutatták, hogy az ellentálló képesség aránylag annál kisebb, minél vastagabb az alkalmazott csőfalazat. A $\frac{1}{2}$ űrmeret falvastagsággal bíró cső mint említettük, a valóságban csakis ennek $\frac{1}{3}$ -át, míg a $\frac{4}{5}$ -öd űrmeretű még kevesebbet, t. i. az egész ellentállásnak csak $\frac{2}{7}$ -ét mutatta.

Gyakorlati tapasztalatok, úgyszintén erre vonatkozólag tett kísérletek alapján állítható, hogy a parányok természetes helyzetésével bíró lövegcsövek erejének bizonytalansága az űrmeret nagyságával növekedik.

Miután e tünemények megvizsgáltattak, ama kérdéssel kellett foglalkozni, hogy miben rejlik a fentemlített hátrányok oka, hogy lehetőség esetében e hátrányok elhárításáról is gondoskodni lehessen.

A kifejűt löporgázok nyomáskép hatnak a cső falaira; ennek következménye az, hogy a csőfurathoz legközelebb eső fémrészecskék belülről kifelé tolva, eredeti helyzetükből kimozdíttatnak. Miután ismeretes, hogy a fémek általában kisebb-nagyobb ruganyossággal bírnak, magától értetik, hogy az egyes parányoknak helyükből való kimozdítása rétegenként a csőanyagon keresztül egészen annak felületéig elterjed, minek következménye, hogy a gáznyomás legnagyobb

fokának elérésénél, azaz a lövés alatt, nemcsak a furat tágul ki, hanem e kitágulás aránylag a cső külső átmérőjére is átszarmaztatik.

A lövés után tehát, ha a csőanyag ruganyossága túl nem feszítettett, az egyes parányok csekély rezgés után, ismét eredeti helyzetükbe térnek vissza.

A fentemlített méretek nagyobbodásának kipuhatólása végett szintén kísérletek tétettek.

Egy közönséges puskacsőre tökéletesen ráillő ólomgyűrűk huzattak, melyek a lövés után kitágultak. Az ólom nem bírván ruganyossággal, a gyűrűk nem voltak képesek a cső felületétől jött nyomás következtében nyert méretnagyobbodás után eredeti alakjukat megtartani. Ezáltal tehát a csőfelület kitágulásának mérete meg lett határozva.

Egy második esetben Wade őrnagy egy puskacsövet vízzel megtöltvén, e vizoszlopot először 2000 fonttal terhelé meg s azt tapasztalta, hogy a vizoszlop $\frac{1}{2}$ " 2400 font nyomásnál pedig $\frac{7}{8}$ "-el lett rövidebb. Mivel azonban a víz ily csekély nyomás alatt csak lényegtelen változásoknak van alávetve, következtetni lehet, hogy a vizoszlopnak a fentemlített mérvben való összenyomása csakis a csőfurat keresztmetszeti kitágulásának tulajdonítható.

Igy tehát csak azon értékesíthető adatok kipuhatólása maradt hátra, hogy minő arányban áll a csőfurat keresztmetszetének megnagyobbodása ama kitáguláshoz, melynek a cső felülete egy belülről ható nyomás kifejtésénél alá van vetve.

E kísérlet véghezvitelére az üres vashengerek vízzel töltött edényekbe állítottak, mely előbbieket szintén vízzel töltettek meg, furatkaikban pedig szivattyudugók alkalmaztattak.

A hengereknél elért kitágulás után a víz a nyomáshoz és az ezáltal elért hengerkitáguláshoz képest a furatban alább szállt; az edényben azonban a víz a csövek vastagsága szerinti arányban növekedett.

Magától értetik, hogy e térfogatváltozások pontos megmérése azon adatok ismeretére vezetett, melyek a csövek külső és belső átmérőinek nagyobbodását a hydrostatikus nyomás tartama alatt meghatározták.

A Wade által tett kísérletek számmértéke a következő következtetésre vezet:

A lövés után a cső ércvastagságának egész mérete kitágul; továbbá a kísérleti adatokból kitűnik, hogy a csőfurat átmérője jobban kitágul, mint a cső felületének átmérője, miből következik, hogy

a cső külső rétegei a belülről jövő nyomás által ninesenek azon mértékben megerőltetve, mint a belsők. A fent elősoroltakból látható, hogy az ércrészcsekék feszülése a furat felületétől a cső felülete felé fokozatosan csekélyebb, miből kidertül, hogy a cső felületéhez közelebb fekvő rétegek egy belülről kifelé ható nyomás ellen nem gyakorolnak oly ellentállást, mint azok, melyek a furathoz közelebb fekszenek. Nem szabad tehát oly ellenállásra számítani, mint a minőt tekintve a cső vastagságát és az illető anyag szilárdságát, várni lehetne, ha feltételezzük, hogy az érc minden rétege az ellenállásban egyenlő mérvben vesz részt. Következésképp oly csövek, melyeknek vastagsága csak a viszonyítlan szilárdságra vonatkozó bizonyos meghatározott nyomásra van számítva, az ércvastagság minden feleslege nélkül úgynevezett „biztossággal“ nem bírnak, hanem egy feszítő nyomás bekövetkezése által már előbb is szétrepednének.

Ebből közvetlenül következtethető, hogy bármily nagy ércvastagsággal bíró cső sem képes nagyobb nyomást kiállani, mint azon anyag általános szilárdsága, melyből az illető cső készült.

Nem következik, hogy az ily csövek elrepedése mindjárt az első lövésnél bekövetkezik, miután az e tekintetben tett kísérletek bizonyítják, hogy oly csövek, melyeknél az első lövés után mindjárt kis repedések és hasadások voltak észlelhetők, nagyobb számú lövést is kiállottak, mielőtt elrepedtek volna, dacára annak, hogy az érc összefüggése már akkor megszűnt, midőn a parányok elválásának még jelenségei is alig mutatkoztak.

Miután e végkövetkeztetések a lövegekészítésnél teljes érvényre emelkednek, az ürméret nagyságával pedig a löportöltet s ezzel a löporgázok feszereje is arányban növekszik, míg az érc általános szilárdsága változatlan marad, a cső külső körfogata annál csekélyebb ellentállási képességet mutat, minél távolabb fekszik a furattól: ennek következtében könnyen megmagyarázható, hogy a csövek ellentállási képessége az ürméret nagyobbodásában csökken.

Hogy mily feszereőt gyakorolnak a löporgázok a lövés alatt a csőben, azt a következő adatok mutatják: egy 6 fontos csőnél, mely $\frac{1}{8}$ golyó nehézségű, azaz 2 font löporral töltetett meg, a még elérhető gázfeszülés maximuma egy \square "-re 11000 font, a 12 fontosnál szintén $\frac{1}{8}$ golyó nehézségű, azaz 4 font töltettel már 13,100 font volt, egy 60 fontos csőnél a légnyomás a fentebbivel egyenlő arányt feltételezve, már 21000 font volna egy \square hüvelykre.

E légnyomásokat a Wade őrnagy által tett kísérletekkel összehasonlítva, kitűnik, hogy az ércvastagság meghatározása a szer-

kesztésnél mily biztos kiszámítást igényel, tekintve, hogy a csövek az ürméret nagyságához képest alig fejtik ki azon ellentállás $\frac{1}{3}$ -át — $\frac{1}{7}$ -ét, (és így tovább fogyó arányban) melylyel méreteik és az anyag szilárdsága következtében birniok kellene.

Miután tehát be van bizonyítva, hogy bármily anyagból készült csöveknél is a külső felületet képező rétegek kevesebbel járulnak a feszítő erő ellentállásához, mint azok, melyek a csőfurat belsejéhez közelebb fekszenek, csak az lenne még kinyomozandó, hogy az érezparányok mily arányban vesznek részt a kifejített ellentállásban, vagyis azon mérték lenne meghatározandó, mely mutatja, hogy a belső rétegeknek az elszakítást gátló képessége mennyivel legyen nagyobb a külső rétegeknél.

Ebből egyúttal azon okok is kiténnék, melyek a hiányos ellen állási képességet érthetővé teszik az egy darabból öntés vagy kovácslás által készült csöveknél, melyeknél az egyes rézescskek parányhelyezkedése nem változott, tehát természetesnek nevezhető.

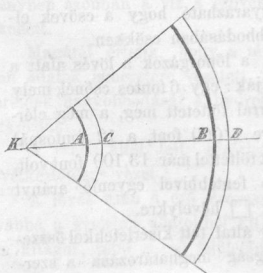
E tekintetben a nézetek eltérők voltak.

A következőkben azon elmélekdedések eredményét akarjuk előadni, melyek később a tapasztalás által módosítva, a gyakorlati kivitelnél használható szerkezési szabályokra vezettek.

Könnyebb érthetőség végett a következő részletes példa szolgáljon.

Vegyünk egy $10''$ nagyságú ürmérettel bíró csövet, melynél a falak vastagsága ugyanannyi, tehát a cső átmérője $30''$, s tételezzük fel, hogy egy a cső belsejéből kifelé ható nyomás következtében a furat, valamint az egész cső félátmérője $1''$ -kel nagyobbodott. (Öntött vascsöveknél e kitágulás sajátképp csak 1.1 pont, míg acélcsöveknél 2 pont volna).

1. ábra.

A cső ércvastagsága a fentemlített esetben változást nem szenved, mert az A -nál levő rézescskek C -ig, a B -nél levők pedig D -ig tolnak ki eredeti helyökből, minthogy itt $AC=BD$ -vel.

A lövés pillanatában tehát a csőanyag keresztmetszete $63 \square''$ -kel nagyobbult, magától értetik tehát, hogy a kitágulás a csőanyag sűrűségének rovására történik.

Az előrebocsátottak után az érez-szálak meghosszabbulásával könnyen kiszámítható, hogy a kifejített erő mily hatást gyakorolt a furat, mint szintén az egész csőfelület kitágulására, úgyszintén hogy mennyiben különbözik az a nevezett két helyen egymástól, s meggyőződünk, hogy a két kör A és B területének nagyobbtásához úgy aránylik, mint $30^2 : 10$ -hez, vagyis mint az átmérők fordított viszonyban. E feszítési törvény Treuille által állapított meg.

A fentemlítettet a cső minden rétegeire alkalmazva, állítani lehet, hogy a cső egyes rézescskéi által kifejített ellenállás e rézescskének a csőtengelytől való távolságához fordított viszonyban áll.

Mint a Wade-féle kísérletek mutatják, a csővastagság a lövés előtt és alatt nem egyenlő, s az ezen feltételek alatt Treuille által kifejített feszítési törvény a dolgok valódi állásának meg nem felel.

Barlow tanár ama nézetből indult ki, hogy az ércvastagság nem állandó ugyan, hanem a csőkeresztmetszet a lövés előtt, alatt és után állandó marad. Ebből az erőmítán azt következteti, hogy az ércellenállás az egyes ércrétegekben e rétegek átmérőjének négyzetéhez fordított viszonyban áll.

Előbbi példánkhoz visszatérve állítható, hogy az ércrézescskék a csőfurat-felületén úgy viszonylanak a cső felső felületét képező rétegekhez, mint $30^2 : 10^2$, vagy mint $9 : 1$. Egy $10''$ erős csőnél tehát a legszélsőbb réteg csak 9 -ed részével bír azon ellentállásnak, melyben a csőfuratban közvetlen fekvő réteg részesül.

A Wade-féle kísérletekből kiténik, hogy a Barlow-féle feltételek nem helyesek, t. i., hogy a csőkeresztmetszet nem marad a lövés előtt és alatt állandó, hanem a csőfuratban eszközölt nyomás szerint változó lesz.

Erről legegyszerűbben azáltal győződhetünk meg, ha egy vastag ruggyanta-csővet veszünk, melynek furatához egymástól egyenlő távolságra központi köröket húzunk, s ezután a csövet egy csapnak betolása által kitágítjuk. Ha a keresztmetszet a csap betolása előtt olyan volt, mint az a 2-ik

2. ábra.

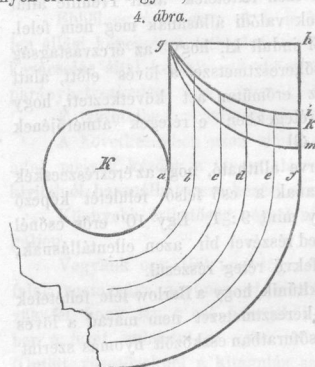
3. ábra.

ábrán látható, akkor a cső betolása után a cső a 3-ik ábrában jelzett alakzatot veszi fel.

A Wade-féle kísérletekből tehát kitévük, hogy a cső központi rézrétegeire gyakorolt feszítések építgy aránylanak egymáshoz, mint a rétegek átmérőjének $2^{1/2}$ hatványai szintén egymáshoz, ez utóbbiak azonban fordított viszonyban véve. A feszítés e törvényét Blackly angol kapitány, mint a valósághoz legközelebb fekvőt, elfogadta és a már példakép említett $10''$ -es csőnél megmutatta, hogy a belső rétegek ellenállása a külső rétegekéhez úgy aránylik, mint $15.5 : 1$, mi annyit tesz, hogy a külső réteg csak $1/15.5$ részét viseli azon ellentállásnak, melyet a belső réteg a szétrepedés ellen tényleg kifejt.

Hogy az egyes rétegekre gyakorolt nyomás különbségét könnyen érthetővé tegyük, ábrai előtűntetéshez folyamodunk.

4. ábra. K a furat középpontja, $ka = 5''$, $af = 10''$, $ab = bc = ef = 2''$; a csőanyag általános szilárdsága, vagyis az ellenállási képességnek netovábbja $1 \square''$ -re 35,000 font, a mi $ag = af = 10''$ hosszúság által van kifejezve. Ha feltételeztük, hogy a cső belsejében a -nál a nyomás az általános szilárdsággal egyenlő, akkor az adott három feszítési törvényből könnyen felmutathatók ama nyomások, melyek a b , c , d rétegekben még ellentállásra találnak és részekben kifejezve ag -ról, az illető függélyesre átvihetők.

Az ekként nyert és egymáshoz tartozó pontok összekötése által egy összefüggő görbét nyertünk, amely g ponttól való lefelé esésével az illető rétegek által eszközölt ellenállás fogyását ábrázolja. E vonalakat „ellentállási görbéknek” nevezzük.

A gt görbe, tehát a Treuille-féle, gk a Barlow, és végre gm a Blackly-féle ellenállási törvényt jelzi, a gh egyenes pedig az ellentállási vonalat azon esetre ábrázolja, ha minden érzérszecske egyenlően vesz részt az ellenállásban; e mellett azonban feltételezendő, hogy a csőanyag parányai természetesen vannak egymás irányában, mit a rajzban az af egyenes vonal által ábrázolunk. E vonalat az érzérszecskek „természetes elhelyezkedési vo-

nalanak” nevezzük, ha t. i. a csőkészítés természetes úton (öntés vagy kovácsolás által) történt.

A cső egyes rétegeiben eszközölt ellenállásokat összeadván, természetes, hogy az összeg a $10''$ -es cső ellentállási képességét tünteti fel.

Ha az egyes részecskék egyenlő ellenállását tételezzük fel, úgy az ábrai feltűntetés az ag hf négyszög területe által lesz kifejezve; az első feszítési törvény feltételénél ag if , a másodiknál ag kf , a harmadiknál végre ag mf terület által, mely arányban áll azon területtel, mely a belső és külső csőrétegek függélyes ellentállási vonalai az ezen törvénynek megfelelő ellentállási görbe, és végre az érz természetes telepedési vonalat jelző af egyenes által határozatják meg. A ghi , ghk , ghm területek, és az ag hf terület közötti különbségek összehasonlítása ama hibákat tünteti elő, melyeket elkövetünk, hogy ha feltételezzük, hogy a csőanyag minden részecskeje egyenlően részesül az ellenállásban, míg ellenben ezen részecskék csak azon arányban részesülnek az ellenállásban, mint ezt a már említett ellenállási görbe által képviselt feszülési törvény mutatja.

Ha a fentemlített területeket négyzethelyvekben kiszámítjuk, úgy találjuk, hogy

$$aghf = 100,$$

$$agif = 54.9,$$

$$agkf = 33.3,$$

$agmf = 26.9$ négyzethelyvvel, minek folytán az illető ellenállások a következőkép aránylanak: $100 : 54.9 : 33.3 : 26.9$ vagy nagyobb érték helyett kisebbet helyezve :

$$1 : \frac{1}{2} : \frac{1}{3} : \frac{1}{4}.$$

Ha az ellentállási felületek területéből a csőanyag feltétlen szilárdságát alapul véve, azon szilárdságok kiszámíthatnak, a melyek az ellenállási törvényeknek valóságosan megfelelnek, akkor a következő eredményeket nyerjük : 700,000 font, 384,510, 233,300 és 188,425 font.

Ha a lőpor-gázok feszerejét egy négyzethelyvekre bizonyos meghatározott töltet mellett 21,000 fontra vesszük, akkor a furatra gyakorolt nyomás $10 \times 21,000 = 210,000$ font; ha tehát a cső minden része egyenlően részesül az ellenállásban, akkor ennek szilárdsága több mint háromszor haladja túl az említett lőporgáz-nyomást.

Ellenben a Barlow-féle feszítési törvény szerint a fentemlített arány $1^{1/2}$ -re száll le, míg a 3-ik feszítési törvény szerint a gyakorolt ellentállás csak $\frac{1}{10}$ -de lesz a tényleg gyakorolt nyomásnak.

A csőnek tehát valószínűleg el kellene repednie, mivel a csőanyag ellenálló képessége a keresztmetszet kinyúlásában sokkal csekélyebb, mint az arra ható feszítő erők összege.

Ki lett mutatva, hogy a cső legfelsőbb rétegei az ellenállási képességhez sokkal kisebb mérvben járulnak, mint a belső rétegek, miből világosan következik, hogy az ércvastagság annál kevésbé növeli a gáznyomás hatása elleni ellenállást, minél inkább nagyobbítottatik e vastagság.

Az itt említett tény az alább következő táblázatból, melyben a Barlow-féle törvény foglaltatik, vehető ki.

A kiszámítás alapjául itt egy 10"-es furat vétetett.*)

1	2	3	4	5	6	7
Ércvastagság hüvelyekben	A tényleg eszközölt ellenállás összege fontokban	Az ellenállás növekedése az előbbi ércvastagság egy hüvelykkel történő megnagyobbítás által fontokban	Az ellenállás növekedése egy hüvelykkel történő megnagyobbítás által fontokban	A csőanyag henger alakon tömegének súlya egy láb hosszúságra	Az előbbi ércvastagságnak egy hüvelykkel való vastagítása által történt súlymennyiség	Arány az ércanyag növekedése és az ellenállás növekedése között (körülbelül)
1	58-333	—	—	99	—	—
2	100-000	41-667	0-595	215	116	1:359
3	131-250	31-250	0-446	349	134	1:233
4	155-555	24-305	0-347	502	153	1:158
5	175-000	19-445	0-277	672	170	1:114
6	190-909	15-909	0-227	860	188	1:84
7	204-166	13-257	0-189	1076	207	1:64
8	215-385	11-219	0-160	1291	224	1:50
9	225-000	9-615	0-137	1533	242	1:40
10	233-310	8-310	0-119	1793	260	1:32
11	246-625	7-315	0-104	2070	277	1:26
12	247-059	6-433	0-092	2366	296	1:21

Ha az ellenállás egyenlőképp történék, akkor az ércvastagságnak minden hüvelykkel való megnagyobbítása által a cső ellenállási képessége $2 \times 35,000 = 70,000$ fonttal megnövekedne. A 3. és 4-ik rovat mutatja, hogy e megnövekedés csekélyebb mértékben történik.

Például a 11-ik hüvelyk ércvastagság a cső ellenállási képességét körülbelül csak $\frac{1}{10}$ -del növeli azon ellenállásnak, mely

*) Ezen adatok Köhert tüzerkapitány a felsőbb tüzeranfolyamon tartott előadásából vétettek.

lyel egy 10"-es csőnél az ércrészescekké egyenlő megfeszítése mellett a cső összellenállása nagyobbodott volna.

Ha tehát egy 11"-es átmérőjű csőnél az ellenállást 6434 fonttal akarjuk emelni, úgy a csőfalat 1"-nyivel kell erősíteni; az ércrészescekké egyenlő megfeszítésénél azonban e célznak kevesebb mint $\frac{1}{10}$ " is megfelelné. Ez által azonban a cső tömege 1 láb hosszúságra nem 296, hanem 3 fontnál kevesebbel szaporíthatnák.

Ebből következik, hogy minden lövegcső természetes állagszerkezet mellett több érczel bír, mint a feszítő erő ellensúlyozásához szükséges és így a csőérez többlete nem egyéb, mint felesleges teher.

Miután a csőanyagok egymástól lényegesen különböző tulajdonságokkal bírnak, könnyen megmagyarázható azon körülmény is, hogy a csővek ellenálló képességével csak akkor lehetünk tisztában, hogyha a csőanyagnak megfelelő feszítési törvényt szorgalmas és pontos kísérletek által megállapíthatjuk.

Az okok, melyek az érc fesz-ereje lanygulását a cső belsejéig terjedtetik, lényegükben a következők: Az ércmennyiség az egyes központilag fekvő rétegekben annál több, minél távolabb fekszenek ezek a furattól. Tehát, ha az egyes rétegek egyenlő kitérülését feltételezzük is, annak hatása a nagyobb rétegekben mégis egyenetlen tömegekre történik, és a kinyújtó erő hosszabb rétegekben gyengébben működik mint a rövidebben, ha t. i. mindkét-ének meghosszabbítási mértéke egyenlő.

Az egyes rétegeket azonban nem lehet egy és ugyanazon mérték szerint meghosszabbítani, mivel az érc ruganyossággal bírván, a belső rétegek összes zorítását lehetővé teszi, ennek következtében a kifelé fekvő rétegekre annyiaval kevesebb erő esik, a mennyi már az említett összeszorításra igényeltetett, úgy, hogy a cső belsejében ható nyomás a cső érczömögén keresztül rétegről rétegre gyengülve fog terjedni. A lövésnél ez még szembetűnőbb, mivel a hatás itt mint lökés nyilvánul, ez pedig az erők teljes továbbterjedését még kevésbé engedi. Ehez járul még a hőmérséklet megnövekedése, mely a cső belső részeire azonnal kinyújtólag hat.

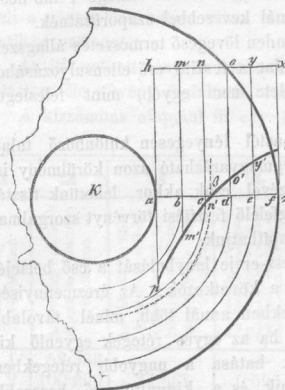
Az anyag rugékonysága, a löperő lökészerű hatása, végre a cső belső rétegeinek egyenetlen meglegetése idézik elő főleg, hogy a csőanyag külső rétegei természetes állagszerkezet mellett kevesebb részt vesznek az ellenállás legyőzésénél mint a belső.

Itt tehát ama kérdés merül fel, hogy mily helyzetben kell lenniök az egymásra következő rétegek parányainak a közönséges

nyugvó állapotban, hogy azok a legmagasabb gázfeszítés pillanatában eszközözlendő egyenlő ellenállást fejthessenek ki.

Hogy ezen állapot lényegét könnyebben felfoghatóvá tegyük, ismét ábrái előtüntetéshez fordulunk.

5. ábra.

Az 5-ik ábra a már többször használt csőkeresztmetszet mutatja.

Ha a belső réteg által eszközözlendő ellenállás összege a hp egyenes vonal hosszához arányos, úgy a hosszat nem mint a 2-ik ábrában a ponttól, hanem p ponttól felfelé menő irányban mérjük, mely a természetes helyzetkedési vonaltól ap távolságra lefelé fekszik, és ezt illetőleg a következő feltételeket bocsátjuk előre.

A löpörgázok fesz-ereje a lővés pillanatában odatörekszik, hogy a csőanyag összefüggését egy belülről kifelé ható nyomás által megsemmisítse; ha azonban e nyomás ellen csakis az érc ellenálló képessége jut érvényre, akkor a cohesio, habár a fesz-erő még távolról sem közelíti meg az érc természetes szilárdságának mérvét, ez erőhatás által megsemmisíthetővé válik. Ha pedig a szétromboló erő ellen az anyag természetes szilárdsága mellett még kívülről is nyomás gyakoroltatik, akkor magától értetik, hogy e nyomást a szétromboló erő által ellensúlyozni, nielőtt az érc összefüggését megtámadhatná.

Ezen, a rétegre kívülről ható nyomást az ap arán yosított vonal jelzi, úgy, hogy hp azon ellenállás összegét jelképezi, melyet az a réteg kifejt, emellett pedig ah az anyag összefüggés egy része, ap ellenben a már említett kívülről ható nyomerő, melyet a legközelebbi rétegeknek az alatta levő rétegekre gyakorolniuk kell.

Könnyű lesz tehát bármelyik feszítési törvény segítségével az a, b, c, d, e és f rétegekben teljesítendő ellenállást kiszámítani és ezeket hx vonaltól kiindulva, az illető rétegekhez húzott függőleges vonalakra $h p$ -hez arányosan felmérni. Ha az általunk kifejtett má-

sodik feszítési törvényt alkalmazzuk, akkor az ellenállás a δ rétegben, mely az a rétegnél $2''$ -kel kisebb fekszik, a következő lesz:

$$ph: mm' = 72, 5^2 \text{ vagy}$$

$$mm' = \frac{25}{149} ph;$$

ép úgy van az a réteggel, mely az a rétegnél $6''$ -kel fekszik kisebb,

$$ph: oo' = 11^2: 5^2 \text{ vagy}$$

$$oo' = \frac{25}{121} ph; \text{ végre az } a \text{ rétegtől } 10''\text{-re fekvő } xx' \text{ rétegben,}$$

$$ph: xx' = 15^2: 5^2 \text{ vagy}$$

$$xx' = \frac{25}{225} ph = 0.11 ph.$$

Ha tehát $p, m' n'$ stb. x' pontokat egymással összekötjük, akkor px' görbét mint olyat nyerjük eredményül, mely rajzban tünteti fel, hogy mily állapotban kellene az a, b, c, d stb. rétegek ércrészekkének helyezkedve lenni, hogy a legnagyobb gázfeszítés pillanatában egyenlően legyenek megerősítve.

Látjuk, hogy a px' görbe ax' vízszintest, mely a természetes helyzetkedési vonalat jelzi — β pontban átmetszi, ennek βx része azonban az anyag parányainak helyzetkedésére vonatkozva nem jellezheti ugyanazon állapotot, mint a βp , mely az egyenes alatt fekszik. Tényleg azonban ez az eset nem is létezik, mert míg a βp görbében levő részekekre egy mesterségesen előidézett nyomás gyakoroltatik, addig a βx rész parányai kitágult vagy feszült állapotban lesznek.

Az elfogadott feszítési törvény szerint az egyes rétegek középponttéli távolságuk négyzetének fordított viszonya szerint járulnak az ellenálláshoz. Tételizzük fel pl., hogy a legnagyobb gáznyomás egy négyszöghüvelykre 21,000 font; ebből 9,000 font az a rétegre kívülről gyakorolt nyomás által ellensúlyoztatik, úgy, hogy a csőanyag összefüggése által a nyomerőből csak 12,000 font lesz ellensúlyozandó. A legszűlső z rétegre az összes ellenállásból tehát:

$$21,000: x = 15^2: 5^2 \text{ vagy}$$

$$x = 21,000 \times \frac{25}{225}, \text{ vagy } 21,000 \times 0.11$$

$$x = 2310 \text{ font esik.}$$

Hogy tehát a legmagasabb gáznyomás pillanatában minden réteg egyenlő ellenállási képességgel bírjon, a legkülső réteget nemcsak hogy összeszorítani nem szabad, hanem annak a feszítés oly fokával kell bírnia, mely az a -nál és z -nél követelt anyagösszefüggés részletkülönbségének megfelelő; tehát $12000 + 2310 = 9690$ font.

Magától értetik, hogy a px görbe β pontja oly rétegre esik, melynek ércrészekkéi sem összenyomva, sem pedig kifeszítve nin-

csenek, hanem természetes helyzetkedésükben megmaradnak. E réteg a természetes (az) és a mesterséges (ρx) helyzetkedési vonalak átmetszetén (β) megy keresztül.

Ez uton bármint ércnem vagy cső által kiállandó tetszésszerinti gáznymás részére a helyzetkedési görbe meghatározható, és az elmélet álláspontjából tekintve oly csöveket készíthetünk, melyek minden tetszésszerinti gáznymásnak ellenállani képesek.

E helyzetkedési görbe képezi ama mesterséges ércállagszerkezetnek alapelvét, mely által a fentemlített kívánalom elérhető. Tehát arra kell iparkodni, hogy a csőfurat felületéhez közelebb fekvő ércrészek nyomása belülről kifelé egy határozott feszítési törvény szerint kisebbüljön, a cső külső felületéhez közelebb fekvő rézek pedig ugyanazon törvény alapján folyvást növekvő feszülésben tartassanak.

Ez tehát a gyakorlati technikának az elmélet által kitűzött feladata, melynek megoldása kisebb-nagyobb mértékben sikerült is.

Áttérve a fentebb kifejtett elmélet gyakorlati alkalmazására, ezt a vilákiállítási tárgyak közelebbi leírásával kapcsoljuk össze; előbb azonban még a tűzgyegek elemeit, u. m. a lőport és a lövedéket szándékozunk főbb vonalaiban az újabb nézeteknek megfelelőleg tárgyalni.

Az előbb említettekben azon alapelveket fejtegettük, melyek a csőszerkezésnél figyelembe veendőek, hogy azoknak korlátozatlan ellenálló képesség adathassék. De miután a tüzi fegyverek három eleme: a cső, inderő és lövedék a legbensőbb kölcsönös vonatkozással van egymáshoz, világos, hogy ily elemnek a tudomány kívánalma szerinti javítása a másik kettő javításának szükségességét is maga után vonja.

Újabb időben a lövegek hatásának fokozása a lőpor javítását igényelte, melynek ismét természetes következése lett ama törekvés, hogy ennek megfelelőleg a csövek kitarási képessége is hatványoztassék.

A lőpor természete mint salétrom, kén és szénkeverék hatásának jelentékeny fokozását csak közvetve engedi, t. i. ezen részek megfelelő feldolgozása által.

Az alkatrészek legmagasabb fokú tisztasága mellett az elégségnél körülbelül 40% hatályos gáz és 60% maradék támad, úgy hogy 100 mázsa lőpornál 60 mázsát mint hatás nélküli részt vagyunk kénytelenek magunkkal vinni, épúgy mint a természetes állagszerkezeti csöveknél; mert pl. egy 48 fontos lövegcső, mely jelenleg 80 mázsát

nyom, könnyen 40 mázsa súllyal is készíthetnék, amelyben ezen érc arra használnánk, hogy egész mennyiségével valóban az ellenálláshoz járuljon.

Hogy tehát a lőpor hatása közvetve nagyobbíttassék, anélkül hogy erőnyilvánulásának befolyása által a cső időelőtti elomlása fokoztassék, arra többféle módozat használtatott. Először is a töltény meghosszabbítása, később nagyobb szemcsésés mellett a lőpor nagyobb tömörsége, végre a lőpor szemcsék szabályos alakja; mint-hogy azok mint korongok, kis hengerek, végre mint hatszegletű hasábok lettek előállítva.

A Piober-féle kísérletek bebizonyították, hogy a lőpor elégségs gyorsasága annak tömörségével fordított arányban van. Nagyobb tölteteknél e körülmény arra használtatott, hogy az eddig szokásos szemcséméret tetemesen nagyobbíttatott, emellett azonban a lőpor lepény tömörsége is nagyobbra vétetett. Ezáltal azon előny éretett el, hogy a töltet meggyuladása a létező nagy hűzágok által keresztül, anélkül hogy az első pillanatban kifejtett gázmennyiség nyomása a cső szilárdságát túlhaladta volna. Ez egyszersmind azt is lehetővé tette, hogy az időről időre kifejődött lőporágok gyors egymásután-következésük által a lövedéknek tetemes kezdő sebességet adjanak.

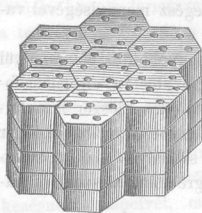
Angolországban és Amerikában három lymenű lőpor gyártatott, és pedig az úgynevezett „nagy szemcsés“, huzagolt csőű ágynk részére, 75 rész salétrom, 10 rész kén és 15 rész szén; melyből 21.3 köbcentiméter 26.8 kilogrammot nyom. A szemcse-átmérő 4–7 milliméter.

A Pellet-féle lőpor (6-ik áb.) alakja hengerded 12 m. m magas és 19 m. m. átmérővel, egyik alapján kúp alakú kivájjattal. A lepény tömörsége 1.7. A kúp alakú kivájjat ezéja az, hogy a szemcse elégsé belülről kifelé is történhessék, mi által a gázkifejlés állandó s az egymásután következő pillanatokban meglehetősen egyenlen lesz.

Az utóbbi időben Pebbel-lőpor használtatott, mely következőkép készíttetik: hidraulikus sajtó alatt 12 m. m vastagságú lepények gyártatnak, melyek aztán kőbalakú testekre szétarabolatva megsimíttatnak. A szemcsék egyenellen 12–15 m. m. nagyok, a tömörség jelentékeny t. i. 1.7–1.8.

7. ábra.

10 rész kén és 16 rész szénből állot. Oroszországban 1 rész salétrommal több és 1 rész szénnel kevesebb. A lepény tömörsége 1.6–1.7.

E lőpor azon okból nem hat oly rontólag a csőanyag összefüggésére, mert mind a hat oldalal egymást érintő hasábok meggyuladása csakis az alapon történik, és a csatornák által terjesztetik el, miáltal az első pillanatban esékély mennyiségű gáz kis feszerővel fejtetik ki. A csatornák kiégése által ellenben az égő felület mindig nagyobbodik, és így több gáz fejlődik, ennek következtében a feszülés is fokoztatik.

Azonban a lövedék már a lőpor-gázok első kifejlésénél mozgásba jött, miáltal az azután kifejlett gázok a kiterjedésre tért nyerne; fesz-erejök azonban a lövedékre mindaddig folytonos hatást gyakorol, míg az a torkolatot el nem hagyja, mi által a gyorsaság tetemesen növeltetik.

Nagyobb méretű hasáboknál azonban azon körülmény is előfordulhat, hogy a csatornában létező nagy gázfeszülés következtében azok szétrepesztetnek, mi által az egész hatás a már említett Pebel-lőpor hatására vezethető vissza.

Amint már előbb említettekben kitűnik, a lőporgyártás tökéletesítése odairányult, hogy hatás mellett a cső is lehetőleg kiméltessék.

A csőre gyakorolt káros hatásnak a lehetőleg kisebb fokra leendő leszállítása pedig, mint már láttuk, megkívánja, hogy a készítésnél oly berendezés létesüljön, mely a lőpor égekénységét kisebbíti. De, hogy az egész kifejlett erő mégis felhasználtassék, kénytelenek voltak az utat, a melyen a cső a lövedékre hathat, t. i. a csőfuratot tetemesen meghosszabbítani.

Látjuk tehát, hogy a csőfurat nagy hosszúsága és ennek következtében a cső nagy súlya és ezzel a sok anyag-felhasználás által támadt drágasága, egyedül annak következménye, hogy lassan

A német és orosz, részben azonban az osztrák tüzérség is, nagyobb lövegek számára hasábalakú lőport alkalmazott. E lőpor először Amerikában készítettet és ugyan akként, hogy a lőpor hatoldalú 25 m. m. magasságú és 20 m. m. méretű oldalhosszasággal bíró hatszögű hasábokba sajtoltatott; úgy, hogy a tengely irányában 7 csatorna 4 m. m. átmérővel képezetett. Az adagolás Németországban 74 rész salétrom,

égő lőpornemeket vagyunk kénytelenek használni. Erre azonban ismét csak a nagy ürméretű csövek hiányos ellenálló képessége kényszerít, ha azok nem a mesterséges állagzerkesztés alapelve szerint készültek.

Előre bocsátva tehát, hogy a technikának sikerülni fog az újabb csőgyártásnál előforduló hiányokat eltávolítani, és valóban korlátlan ellenállási képességgel bíró csöveket készíteni, akkor gazdálkodási szempontból gyorsan elégő lőkészítményt kell alkalmazni. Az ebből rövidebb idő alatt kifejlett mozderő összpontosítva hat; rövidebb idő alatt a kifejlett gázok nem hülhetnek ki oly mértékben, miáltal az erőfeszítés még inkább fokoztatik.

Ez tehát a rövidebb, ennél fogva a könnyebb és olcsóbb csövek alkalmazását teszi lehetővé. Szükséges végre, hogy a lőkészítmény egész mennyisége után gázokat fejleszzen ki, és a gázmenyiségnek, valamint az elégs alatti hőfoknak megfelelő mozderőt létesítsen. Maradékoknak mint a fekete lőpornál nem szabad előfordulni.

Tekintsük végre a lövedékeknek a találati biztonság nagyobbitása végett adott keringéseit. Természetesnek fogjuk találni, hogy a keringés előidézéséhez erőre van szükség, mely a lökőerőtől vonatik el.

A huzagok bevágása által a cső, gyengítettik míg a nyomás, melyet a lövedék a furaton keresztülhatolása alatt ez utóbbira gyakorol, a csövet nagyon megerőlteti.

A tüzérség által tehát jövőben két kérdés lesz megoldandó, ugyanis oly lőkészítmény gyártása, mely gyorsan és maradék nélkül ég el; továbbá azon eszközök feltalálása, mely által képesek leszünk hosszal lövedékeket keringés nélkül époló biztonsággal löni, mint keringéssel.

A lövedékek hatása az azokban összesített erő értékesítésében áll, tehát az elért mozgási sebesség is a súly, illetőleg a tömeg mint tényezők eredménye.

E két tényezőnek a lövedék-alakzattal és ezek ürméretével való helyes egyesítése a technikának azon módot adja, hogy a lövedék támadóképeségét, illetőleg keresztülhatolási tehetőségét, minden kívánalmat kielégítő mérvig fokozhassa.

Mennyiben felel meg a cső szilárdsága és a rendelkezésre álló lőkészítmény hajtereje e kívánalomnak, azt az előbbiekből láthatjuk.

A lövedék indesebességének fokozása, valamint a lövedék súlyának nagyobbitása, nem csupán a csövek hiányos ellenállási ké-

peességétől és a lökéscsizmények tökéletlenségétől, hanem attól is függ, hogy a lövedékeknek nemcsak azon képességgel kell bírniok, hogy a mozgási tehetséget felvegyék, hanem azt megfelelő ellenállási képességgel bíró czél ellen is értékesíthessék.

A tapasztalás bizonyította, hogy különösen türlövedékek nagy löportöltet alkalmazásánál már a csőben szét pattantak, mivel ellenállási képességük nem volt elegendő a löporgázok lökését kitartani; közönséges öntött vasból készített lövedékeknel azon észrevétel tette, hogy ellentálló képességgel bíró vértékre való lövésnél szét pattantak, tehát az azokban működő erő a czéltárgy szétrombolására felhasználható nem volt.

A kovácsolt vas több szívóssággal bír ugyan, azonban oly puha, hogy erős vérték ellen löve, azokon ellapul s csaknem hatás nélkül marad.

A lövedék anyagától kívánt tulajdonságokat akkor fogjuk fel említeni, ha már a vérték szétrombolási módjáról beszéltünk.

Erre vonatkozólag még maig is két nézetnek hódolnak; az első a vértés hajók szétrombolását az által kívánja elérni, hogy a vasburkolat közvetlenül keresztüllövéssék; a második nézet szerint azonban előnyös volna nehéz lövedékek által az egész építményt megrázkodtatni, és úgy sokszoros ismétlés által az egész vértburkolatot darabokra törni, mire aztán a hajó puszttán álló fafalazata gránátűz által elpusztítható.

Az utóbb említett hatás, hatalmas ürméreten kívül még időt is igényel és igen kérdéses, hogy ez a tengeri csaták legtöbbjében rendelkezésünkre áll-e? Mindenesetre az az ellenfél lesz előnyben, a mely képes a legrövidebb idő alatt az ellenséges tárgyban szétromboló hatást előidézni. Ez épúgy érvényes a hajók elleni harcban, mint viszont ezeknek a partgátonyok elleni működésében. Az utóbbi esetben azonban elkerülhetlenül szükséges, hogy a hatás igen gyorsan idéztessék elő, mert igen ritkán fog azon eset előfordulni, hogy vértés hajó átmenet-kényszerítése vagy egy kikötőbe való bejutás végett a lövöldözésre sok időt vesztessegen.

Az imént említett elegendők voltak arra, hogy Amerika kivételével mindenütt a vérték közvetlen keresztüllövésének elvét fogadták el.

A vértnek csupán keresztüllövése annak egyidejű erős megrázkodtatása nélkül azonban nem lesz elegendő arra, hogy a hajó harcoképtelenné tétessék, mivel ily sérülések rövid időre könnyen kijavíthatók, tehát vértezett hajók elleni harcra kis ürméret nem

lesz ezélszerű, hanem erre nehéz lövegek használandók, hogy a vért keresztüllövését és a hajó harcoképségét feltételező megrázkodtatás még 1200 lépés távolságra is elérthessék.

A lövedékeknek az előbbiekből következtetett hatásképessége, hogy a páncélok keresztüllütése eszközölhető legyen és a lövedék a becsapásnál rendes alakját el ne veszítse, mindenekelőtt elegendő keménységgel bíró anyagot igényel, emellett azonban oly szilárdsággal és ruganyossággal bírjon, hogy a bekövetkező lökésnél darabokra ne törjön.

A hajó megrázkodtatására azonkívül jelentékeny súly, tehát nagy ürméretű lövedék igényeltetik, továbbá a lökhatás még a repeshatás által is fokozandó.

Ennélfogva igen kemény és ellenálló képességű lövedékek készítése mutatkozik előnyösnek.

E követelményeknek csak az aczél felel meg, melyben az említett tulajdonságok összpontosulva vannak. De miután az aczél gyártása mindeddig igen költséges, tehát ennek egy hasonló tulajdonságokkal bíró anyaggal való helyettesítése vált szükségessé.

Ez anyag Palliser által az öntött vasnak szilárd öntvényében találtatott fel.

Ugyanis, ha a vasöntésnél a közönséges homokminták helyett ércmintákat használunk, úgy a folyékony vas melegek gyors levezetése által ennek szabad szénenyrtartalma nagyobb mérvben fog a közép felé helyezkedni; míg közvetlen a minta falazatánál kevesebb szénenyrtel bíró aczél nemű vasréteg képződik, mely kielégítő szívósság mellett különös keménységgel bír.

A nyers anyag helyes megválasztása által (világos szürke vas, finom szemcsés töréssel) a lövedék-mag, valamint ennek fekeke nem lesz merev, és csakis ily lövedékek bírnak az aczélból készült tulajdonságaival, egyszersmind azoknál sokkal olesőbbak is.

Igy pl. egy Krupp által készített aczél-lövedék, melynek átmérője 28 cmtr., sulya 225 kilogramm, 485 franc. Egy Gradatzi szilárd öntvényű gránát 20 cmtr. átmérővel 92 kilgr. sulylyal ellenben csak 85 franc.

A lövedék alakjának megválasztásánál szinte a gyakorlati úton tett kísérletek eredményét vették alapulvél és úgy találtatott, hogy a lövedékek tojásdad csücsöcsal legalkalmasabbak vértlapok átfúrására, ha a lövőre ezekre függélyesen vagy csak kevésé rézsütósan esik. Ez azon körülménynek tulajdonítható, hogy a lövedékek, melyeknek előrése hegyes, nem tömött vasdarabokat tolnak a vért-

tezetten keresztül, hanem fejké alakú idomzata által elősegítve, a vért részecskéit egymástól oldalra tolják.

Ha azonban igen rézsút fekvő vagy a víz alatt levő vértlapokra kellene löni, úgy ez utóbbi körülménynél lapos fejjű lövedékek ajánlhatók különösen a végből, mert kísérletek bizonyítják, hogy ily lövedékek a vízbe való behatolásnál eredeti irányuktól el nem térnek, mi gömbalakú vagy tojásdad csücsesal bíró lövedékekénél feltűnő arányban történik.

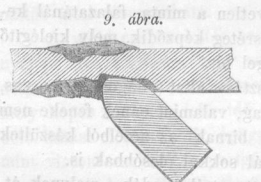
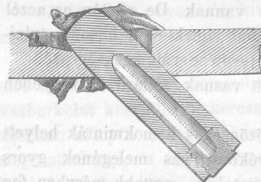
Lövedékek, melyek 7 fok súlyesztéssel egy vízmedenczébe lövettek, azt mutatták, hogy csücsölövedékek azon ponttól, a hol a vízszint elértek, 2 meternyre felállított deszkát nem a víz alatt a lőirányban, hanem 22 cm. magasságban a víz felett ütötték keresztül. Előli laposra idomított lövedékek azonban az eredeti lőirányt a víz alatt is folytatták 500 lépésre, melynél a találási fok 65-re vettetett.

8. ábra. Egy Witworth-féle (8. áb.) lövedék 2-7 kgr. súlylval és 0-22 kgr. töltettel 44 m. m. erős vértet lőtt át. A 6 fontos hátultöltő lövedék 7 kgr. súlylval és 0-6 kgr. töltettel szintén czélszerűnek mutatkozott, ha a lőirány a vértre igen rézsutos volt, vagy a hol az ily lövedékek víz alatt levő vértet sikeres lövöldözésére szükségesek.

9. ábra. A behatolási mélységre vonatkozólag kitűnt, hogy töm-lövedékek előnyösebbek az ür-lövedékekénél, csak hogy egy sikeres gránátlövésnek összehatása vértet és azok aljazata ellen a robbantó cső által oly romboló hatással bír, hogy pl. Németországban a töm-lövedékek használatától egészen elállottak. A gránátok azonban csak akkor szabad a repesztöltet folytán szétrepednie, ha a vértet tökéletesen áttörte és részben az aljazatba behatolt.

Ha a szétpattanás a vérteneresztülhatolás alatt történik, akkor a repesztöltet annyiban veszít hatásából, hogy a repeszdarabok hátrafelé hajjittatnak, miáltal a vért további megsértése megszűnik.

A vértet lövöldözésére szánt gránátoknál a repesztöltet meggyújtására nem szükséges különös gyújtó, mivel a lövedék a beha-

tolás alatt először a szenvedett lökés által, másodsor az erő működése által annyira felhevítették, hogy legtöbb esetben a kettős zacskóban levő repesztöltet lőpora meggyulad és hatását gyakorolja.

Megemlítendő még, hogy a hátultöltő lövedékek lövedékei, melyek vegyészai módszer szerint egy vékony ólompaláttal vannak ellátva, a működő erő kevesebb veszteségével hatolják át a vértet mint az előtöltő lövedékek azon lövedékei, melyek nagyjórészt rézből készült és a lövedék felületeiből kiálló vezető szemölcsökkel bírnak, mivel ezek lehorzsolásának az illető tárgyba való behatás alatt kell megtörténni.

A román hadsereg. *)

Károly Románia fejedelmének kormánya az ország haderőire kiváló gondot fordít. Mai nap a román seregben nemcsak a fegyelem és kötelességérzet van megszilárdítva, hanem a katonai szervezet is oly fejlődésnek indult, a melyenről 1866 előtt szó sem volt. Az 1868-ki törvény és az 1872-ki hadkiegészítési törvény alapján, melyet Floresco hadügyér erélyesen létesített művei, a kötelező hadiszolgálat elve minden polgárra szigorúan alkalmaztatik. E törvények rendelkezései szerint minden román 20 éves korától 36-ik éveig hadkötelezett és ugyan köteles négy évet a tényleges seregben, négy évet a tényleges sereg tartalékában, négy évet a honvédségben, négy évet a honvédség tartalékában szolgálni. A hadkötelezettek 36-ik évöktől az 50-ikig, ha városbeliek a „nemzetőrséget“, ha falusiak a „népfelkelést“ képezik. Románia fegyveres ereje négy elemből áll. Az első az állandó sereg és tartaléka, a második a területi sereg, tartalékával. E két elem együttesen képezi a tényleges sereget, mely szükség esetén első sorban van rendeltetve a kivonulásra. Az állandó és területi seregnek beosztása ezredkebe és zászlóaljakra a gyalogságnál, ezredkebe és századokra a lovasságnál, ezredkebe és útegekbe a tüzérségnél teljesen azonos; a különleges csapatok, a vezérkar,

*) Ismertetve az Angsb. allg. Ztg. után.

hadi-közigazgatás, hadbiztosság, a hadmérnöki és hidász- testület, a szekerészet és egészségügyi szervezet az állandó sereg részeit képezik. Az állandó és területi sereg közötti különbség abban áll, hogy az állandó sereg nincs meghatározott állomásokhoz kötve, hanem elhelyezése évenként jelöltetik ki, míg a területi sereg a sorozási kerületekben állandóan van elhelyezve. A második különbség a jelenlét-állományban mutatkozik. Az állandó seregben a meghatározott békeállományt folyvást szolgálatban tartatik, míg a területi seregnél csak is a keretek és a legénység egy harmada képezik a szolgálati létszámot. A területi sereg tényleges állománya négy részre osztályoztatik, melyek felváltva havonként egy-egy hétig tartatnak szolgálatban. Azonban a szemlékre, az évi fegyvergyakorlatokra és valahányszor a kormány szükségesnek tartja, a területi sereg összes tényleges állománya fegyver alá szólíttatik, a mikor is annak három nap alatt kell összpontosulnia. A gyalog-századok és lovas-szakaszok az alprefecturák, a zászlóaljok, lovas századok és itégek a prefecturák székhelyein gyülekeznek, a hol a menet-parancsokat bevárják. A területi sereg ez eredeti szervezete régi kedvelt hagyományokban gyökerezik és azon kívül az olcsóság előnyét nyújtja, mert a tényleges állomány csak egy negyedének eltartásáról kell gondoskodni, míg szükség esetén négyszer annyi katonát állítható rendelkezésre, kik pedig koránsem rögtönzött katonák, mert a területi sereghez tartozó egyének havonként csak 8 napra hivatnak nyáron be, de tényleges szolgálat-kötelezettségök egészben 7 évig tart és csak 2 évet töltenek a tartalékban, míg az állandó seregbeliek 4 évet tényleg szolgálnak, 4 évig pedig a tartalékhoz tartoznak. Hogy a hadköteles fiatal emberek közül ki tartozzék az állandó, ki a területi sereghez, a felett a sors húzás határoz. A területi sereg szervezete még azon előnnyel is bír, hogy a földműveléstől és ipartól nem von el annyi munkás kezet, mert az illetők a havi szabadságjúd alatt foglalkozásaik után láthatnak.

A mi a fegyverzetet és az oktatást illeti, az az állandó és területi seregnél egészen ugyanaz, az egyenruha csak is a szín és szegélyzet tekintetében különbözik.

A két hadselem, u. m. az állandó és a területi sereg együtt egy egészet képez, mely tényleges seregnek nevezetik.

A fegyveres erő harmadik eleme a milicz vagyis honvédség. Rendelgetése háború esetén a tényleges sereg mellett másod vonalban működni. Áll : gyalog-zászlóaljból és lovas századokból, melyek oly tisztekkel és altisztekkel láttatnak el, kik a tényleges se-

regben szolgáltak; a legénység a tényleges seregből elbocsátottakból állíttatik össze, a 28 évesektől egész a 36 évesekig. A tényleges állomány csupán a meghatározott időben tartott gyakorlatokra szólíttatik be és csak is háború idején állandó.

Vége a negyedik elemet, melyhez minden egészséges férfi 36 éves korától egész 50 éves koráig tartozik, a városi „nemzetőrség” és a vidéki „népfelkelés” képezi. Ennek feladata a városok őrzése és a tényleges sereg helyett, ha az a hadszínhelyre rendeltetett, a helyőrségek kiállítása. Háború idején a nemzetőrség és népfelkelés feladata a közvetlen helyi védelem, egyszersmind pedig mozgó osztagok alakítása, mely utóbbiak a hadsereg működésének az országban való támogatására vannak hivatva. A tényleges sereget jelenleg a következő testületek képezik :

- 16 gyalog-ezred, (8 állandó, 8 területi, úgynevezett Dorobannok);
- 10 lovas-ezred (2 állandó, 8 területi, úgynevezett Callarasik);
- 2 tüzér-ezred;
- 4 vadász zászlóalj;
- 1 zászlóalj hadmérnöki csapat;
- 1 zászlóalj bukaresti pompier;
- 1 zászlóalj hajós-katona két hadi sajkával;
- 2 század gyalogcsendőr;
- 1 század hidász;
- 1 század vár-tüzér;
- 1 század jászvárosi pompier;
- 5 század lovas csendőr;
- 1 szekerész-század.

Ide tartoznak még: a vezérkar alosztályaival, a hadbiztosság, a közigazgatás, a bukaresti katonai iskola, a jászvárosi katonai előkészítő iskola, a különleges tiszti iskola és az egészségügyi testület. Mindez együttvéve képezi a tényleges sereget, a miliczet nem számítva. E sereg mai nap minden lehető anyagszettel el van látva, hogy azonnal hadi lábra állíttathassék. A fegyverzet kifűnő: a gyalogság számára a Peabody-rendszerű puská fogadtatott el, a tüzérségnek Krupp-ágyú vannak. A szórlővegek szintén be vannak hozva. A tiszti karban, főleg a különleges fegyvernemeknél számos jeles képzettségű tiszt van, kik tanulmányaikat külföldi katonai intézetekben kifűnő sikerrel végezték, vagy idegen seregekben szolgáltak és smereteik gyarapítása végett az utóbbi nagyobb háborúkban részt vettek. Románia jelenleg szükség esetén kevés fáradsággal 100,000 embert állíthat sikra, és ha e szám nincs is kellő arányban ama

tömegekkel, melyeket a mai hadviselés igényel, mégis teljesen elegendő arra, hogy szükség esetén az ország semlegességét akként biztosítsa, mint az 1870/1-ben Svájcnak és Belgiumnak sikerült, vagy hogy Romániát kereset szövetségessé tegye, különösen ha szövetségesei számára kimeríthetlen mindennemű segélyforrásait megnyitja, melyekkel a természet oly bőven megáldotta és a melyekkel nagy hadseregeket táplálni képes, mint az az előbbi megállások és háborúk alatt eléggé bebizonyult.

A haditörténelem tanulmányozásáról.

Irta Halász Károly, m. k. honvéd-főhadnagy.

A katonatiszti hivatás betöltéséhez bizonyos elengedhetetlenül szükséges ismeretek elsajátítása kívánatik.

Ennek alapjául a nyelvtan, földrajz, mennyiségtan, (számтан, mértan) történelem, természettan, stb. tárgyakban szerzett jártasság szolgál, amely előképzettség nélkül a katonai tárgyak, u. m. fegyvertan, tereptan és terepábrázolás, utászszolgálat, hadseregszervezés, vezérkari — illetőleg segédtiszti — szolgálat, gazdaságkezelés, oktatási és gyakorlati szabályzat, harcztéri szolgálat, katonai iránytan stb. alaposan el nem sajátíthatók.

Ezek tudása nélkül pedig — a kellő ismeretek hiánya miatt, sem a kötelesség-szabta mindennapi teendőknek eleget tenni, sem pedig háború idején a hadászati és harcászati alapelvek szerint a célznak megfelelőleg eljárni nem lehetséges.

Buzgó tevékenységgel kell ennél fogva a tisztnek önképzésén működnie, hogy mindazon ismeretek birtokába jusson, melyek hivatásának betöltéséhez okvetlenül megkívánatnak s magának az általam felsorolt tárgyakból jelenlegi állásának és alkalmazásának, valamint jövőbeli rendeltetésének megfelelő mérvben, a szükségeset elsajátítsa.

Amidőn már a szükségeset megszerezte, ha pályáján a tudományos színvonal magaslatára jutni akar; a szerzett ismereteket tapasztalatok gyűjtése, szorgalmas olvasás és tanulmányozás által folytonosan bővíteni, szaporítani és kiegészíteni kell törekednie.

E czélból valamely szakmának beható tanulmányozása és művelése ajánlható, mely foglalkozás által az illető a tudomány amaz általa különösen felkarolt ágában, szorgalmas munkálkodás mellett, a képzettség és tökély magas fokára juthat.

Ily eljárás több haszonnal jár, mint ha valaki nem választva határozott szakmát, erejét a tárgyak sokasága közt elforgatósolva, a középszerűségnek tovább a tudomány egyik ágában sem jut.

Ennek elkerülése végett a szakma-választás rendkívül fontos a tudományosság előmozdítása tekintetében és így igen kívánatos.

Azon tárgyak között, melyek a katonai tudományosság tágas mezéjébe e czélra előtűnik feltárulnak, a haditörténelem szintén kiválóan megérdemli a figyelmet. Ez mint összefoglalója a múlt azon eseményeinek melyek tudása ránk nézve nemcsak érdekes, de egyszerű-mind felettetanuságos, „hittünk bibliáját“ képezi, melyből „moral“ dereng felénk, tanítva, mit kell tennünk és kerülnünk.

Tanulmányozása által a háborúkat és a hadügyet kölesönös vonatkozásukban megismervén, mintegy kéznél fogva vezetettünk a képzettség magaslatára; a hadművészet és haditudományok ez idő szerinti állásának a múlttal való összehasonlítására képesekké válván, mintegy feltárul előttünk az út és mód, melyen sikert aratni lehet; a harcsozok példái maradandó kincsekként birtokunkba jutnak s a nagy férfiak tettei ismertekké és érthetőkké lesznek.

Tehát valamint az államférfiúnak a politikai történelem, úgy a katonának a haditörténelem adja a kulcsot kezébe, mely a jelen megértésére eszközülni szolgál és kimeríthetlen kincsek tárházát teszi számára hozzáférhetővé. Ezenkívül az e tárgyban való képzettség ép úgy megóv a jogosulatlan túlbizakodástól, mint sok kinos csalódástól.

Aki tehát a gyakorlati élet elősorolt sokoldalú követelményeinek eleget tett és a katonai tudományos irodalom tárgyai valamelyikének különös művelését tűzi czéljául, igen helyesen cselekszik, ha tanulmányozására a haditörténelmet választja.

Valamint mindenben, úgy itt is, — hogy czélt érhessen — az idő és munka helyes felosztására és rendszeres foglalkozására van utalva. Helyes eljárás mellett ezen szellemi működés által a lélek rugékonysága fokoztatik és amit emlékezetünk tárházába felvesszünk, megtermékenyül, míg ellenben eltévesztett módszer mellett a legfokozottabb tevékenység folytán se meríthetjük foglalkozásunkból azon jótékony enyhét, melyet a helyesen végzett munka édes tudata nyújt.

Jelen értekezésem céljával tűzém ennél fogva: kimutatni, mely mozzanatok azok, melyeket a haditörténelem tanulmányozásánál különösen figyelemre méltatnunk kell és mily eljárási mód eredményezhet sikert, előre becsátván azon észrevételeket, melyek általánosságban a tárgy fontosságának, mivoltának, tanulmányozása okának és céljának felderítésére szolgálnak.

A szabad órák nyugalmas perceiben, midőn a lélek oly szerfelett fogékony a regényesség színezetében diszeskedő múlt idők eseményei iránt, leginkább a történelmi és nálunk katonáknál a haditörténelmi események azok, melyek olvasása emellett, hogy pillanatnyi gyönyört és szórakozást szerez, ezenkívül emlékezetünk tárházát oly események képeivel gazdagítja, melyek a szívre mindenkor nemesítőleg, a kedélyre felbuzdítólag hatnak és melyekből emellett sok gyakorlatias haszon, nagy és szép erkölcsi tanulság vonható. Bizonyos időre ugyan néha napjainkban lefolyó események oly erősen megragadják a figyelmet, hogy benyomásaik alatt a legközelebb fekvő dolgok méltatására vagyunk leghajlandóbbak. Így pl. a legutóbbi nagy háború a majdnem kizárólagos érdekeltséget oly sok jogosultsággal vette igénybe. Azonban lassankint az előbbi idők háborúi mégis visszanyerik azon tért és érdekeltséget, melyet tőlük kár nélkül sokáig elvenni nem lehet.

Ha tekintjük, hogy mily sokféle forrás áll ez idő szerint rendelkezésre, nemcsak a régi időkbeli vett anyagú, hanem a legközelebb múlt idők eseményéről írt művek tekintetében is, amidőn például az 1870¹. évi hadjárat majdnem egy egész irodalmat hozott létre, be kell vallani, hogy a gondos kiválasztástól szintén igen sok függ, hogy az e tárggyal való foglalkozásból haszon meríthető legyen. Már maga az e nemű művek válfajai szerint roppant nagy a választék, és feltéve, hogy az illető azon helyzetben van, hogy a neki megfelelő olvasmányt használja fel az irodalom e nemű termékei közül, úgy ahhoz bizonyos tapintat és a megfelelő iránynak pontos betartása kell, hogy az egész foglalkozás eredményt reményleni sem engedő tétovázással ne fajuljon.

A szakismeretek ezen ágában nélkülözvén még a kalauzt, melynek segítségével kikerülhető volna sok feleslegesnek újbóli elolvasása: megállapodáshoz jutni nehéz; nem kis feladat ugyanis, különösen a mi viszonyaink között, biztos támpontokat lelmi; azon-

ban azon lendületnél fogva, melyet a katonai irodalom általában vett s amely nálunk is mutatkozik: reménylhetők, hogy nem sokára e tekintetben is oly könyvtár álland rendelkezésére az ismeretek ezen ága kedvelőjének, melyben felleli mindazt, amire szüksége van elég kimerítően, anélkül, hogy azt összeböngézni és sok halmaz közül kiválasztgatnia kellene.

Azon források tekintetében, melyekből az újabbkori hadjáratokra nézve meríteni lehet, különösen felhozhatók az illető vezérkarok által kiadott hivatalos munkák, továbbá magánosaknak a háború alatt vagy után arról egészben vagy annak egyes részéről közzétett munkái és végre a legújabb általános történelmi könyvek.

Ha a tárgy kimerítő katonai ismerésére fordít valaki a haditörténelem tanulmányozásánál súlyt, akkor az előbb nevezett kútfők szolgálhatnak olvasmányul; azonban egyoldali volna mégis és azért nem tanácsos egészen figyelmen kívül hagyni az ítéletek tekintetében néha kiváló fontossággal bíró magán-leírásokat.

Az összehasonlító eljárás mellett válik leggyümölcsözőbbé ezen foglalkozás, ha ugyanis a hadseregek jezeje és egyéb viszonyaira nézve szám szerint vagy rovatok jegyzéket készítve, azok által az emlékező tehetségnek támpontok nyújtataak. Kétszeres haszonnal jár ez, a mennyiben nemcsak az illető tárgy megát szellemi tulajdonul és marad meg állandóan az emlékezetben, hanem ezenkívül az ész is élesbül, az ítélőtehetség pedig erősöbül.

A számok és az események ezen csoportosításán kívül a fontosabb parancsok és mondások megjegyzése szintén igen sok hasznót hajt: emeli a hangulatot és nemesítőleg hat a kedélyre. Ha a szereplő egyéniségek saját emlékiratainak gyöngyeiből gyűjtött kincseket rakunk a történelmi események emelkünkbe vésett mosaik képének színei felélénkítésére, úgy annak becsé nagy mérvben emelkedni fog.

A régiebb idők hadieseményeiből számtalan gyönyörű példák jegyezvők fel, melyeket kár lenne ami ifjabb nemzedékünknek nem használni szintén fel és lelkében nem eleveníteni meg a lelkesedés hősiés tetteit, valamint a maradandó becsü igéket, melyek talizmánjálul válván az ifjú kebelnek, minden magaszasz iránt fogékony voltánál fogva, ezen talaj megteremné alkalmilag szintén a diszes babérokot a magyar harcosz leventék vitéz halántékai köré.

A világtörténelmi eseményektől eltéktintve, maga nemzetünk történelme is felette gazdag szép és nagy hadi tettekben! S a mit az ősök, apák és a kortársak erényei és harezbátorságáról, diadalai

és győzelmeiről feljegyeztek, bizonyára érdemes a felkutatásra, hogy szájról szájra szállván hősi tetteik, buzduljunk azok nemes emléke fölött, s ha majdan vész tornyosul a hazára és veszély fenyegeti a koronás király trónját: a bátor és vitéz seregeknek a haditudományosság színvonalán álló tisztjei a honi példák tanulságait a válságos körülmények között értékesíteni, a magyar történetből vett és hatásukat soha el nem veszítő tettekre hivatkozás, vagy az azok emléke alapján a lélekben pillanatnyilag megszülemlt gondolatok tette buzdító módon való elmondása által a lelkesedést ébreszteni és fokozni képesek legyenek!!

Hogy erre pedig a mai, nagyon is anyagias irányú korban mily szükség van, ki fogja tagadni?! —

Értekezésem tárgya fontosságának eme rövid jelzése után mi voltára és tagozódására áttérve, mindenekelőtt nevének jelentőségét kell körvonaloznom.

Érthetjük alatta először, a háborúk leírását, melyek több vagy valamennyi nép által a föld kerekégén, valamely vagy különböző időkben vagy általában minden időkben viseltettek. Ezen leírás vagy a háborús tényeknek egyszerű elbeszélésére szorítkozik, vagy pedig azok okai- és hatásának összefoglalására szolgál. E szerint a haditörténelem vagy csak elbeszélő, vagy egyszersmind oknyomozó és bíráló.

Érthetjük továbbá alatta másodsor, a háború folytonos fejlődésének és mind annak előadását, ami ezzel kapcsolatban van: azaz, a hadügynek alakulását.

Az első észlelődési mód közönségesen a „háború története“-nek, vagy szorosabb értelemben vett haditörténelemnek, a második „a hadügy történelme“-nek, azaz a hadművészet, haditudomány és had-irodalom stb. történetének is nevezetik.

A háborúk története általános vagy részletes, aszerint amint minden hadieseményekre vagy csak egyesekre vonatkozik. Ehhez hasonlóan a hadügy történelme is az egészet átfogó vagy részleges, aszerint, amint a hadügy az időbeli egész terjedelmével, vagy csak egyes részeivel foglalkozik; legyen bár, amit tárgyal a tudomány egy ága (pl. harcászati, erődítés stb.) vagy pedig bizonyos időszak (pl. a lőpor feltalálása utáni korszak).

Mellőzve az általános haditörténelmi munkákat, csak Clausewitz „die Geschichte des Krieges 1796 in Italien“ és Bülow „Geschichte des Feldzugs 1800“ című műveit említem fel, mint a részletes haditörténelem példát.

Carrion-Nisas „Cours d'art et d'histoire militaire“ című műve épen úgy a „die Geschichte des Kriegswesens“ című munka (a Brandt és Cariacy-féle kézi könyvtárban), — az egészet átfogoló tárgyalására a hadügynek szolgálnak példát, míg a következők, mint Hoyer „Geschichte des Kriegswesens, seit der Erfindung des Schießpulvers bis zum Ende des 18-ten Jahrhunderts“ és Meyer „Geschichte der Feuerwaffentechnik“ a hadügy történelmének részleges tárgyalását tüzték célul, és pedig az előbbi az időszak, a másik pedig a tudomány egy ága szerint.

A „háború története“ és „a hadügy történelme“ ugyan a tankönyvekben rendszeren különválasztva tárgyaltnak; így azonban nem juthatni kellő belátáshoz, miután egymással helyes viszonyban lenniök, egymást kiegészíteniök s végre egymással összefonódniök kell, hogy egy jól tagozott egész származzék.

Valamint az általános történelmi tanulmány nem más, mint a legkülönbözőbb eseményekből, melyet a történelem elénk ad, — a maradandónak, t. i. az emberiség művelődési viszonyai lassanként fejlődésének megismerése: úgy a tarka képekben váltakozó események, melyek a háború története tanít, annyiban birnak különös érdekekkel ránk nézve, a mennyiben azokban a hadügynek különböző vonatkozások szerinti kifejlését felfedezhetjük. — A „háború története“ az, amely bennünket az épen érintett változásokra figyelmessé tesz, míg a „hadügy történelme“ által a belsőleg maradandónak megismeréséhez jutunk. Ennélfogva mindkettőnek a mondott értelemben való helyes összefoglalása válik szükségessé.

Azon kérdésre, hogy „Mit értünk haditörténelem alatt?“ nem lehet más válasz, mint a következő:

„Haditörténelem alatt értjük a háború menete és a hadügy fejlődése közötti kölcsönös vonatkozások történetét.“ Ily módon tárgyalva pedig, az egész haditudomány a „Genesis“-évé lesz és egyszersmind az egész katonai tanulmányozás valódi központjává. — Ezen úton tanuljuk érteni, hogy vizsgálódásunk tárgya minő a jelen pillanatban; ezen úton jutunk annak belátására, miként lett az lassankint olyanná, a minőnek azt most magunk előtt lenni látjuk. Ugyanis hogy egy tárgyat alaposan ismerni lehessen, szükséges tudni, mint lett az lassan lassan azzá, ami jelenleg, azaz történetét kell ismernünk.

A tudás minden tárgya ugyanis két oldalról vehető: történelmi és bölcsészeti vagy pedig oktatási, — didactica — oldalról. Amit közönségesen a háborúról tanulunk, legnagyobbrészt a didac-

tica vagy philosophia teréhez tartozik. A történelem csak leginkább a példák kedvéért, melyeket az oktatás nem nélkülözhet s eszerint jobbra igen tökéletlenül és egyoldalúlag taníttatik.

Azonban a dolognak van még egy más oldala is. A katonai képesség nem annyira a több vagy kevesebb belátástól a hadidolgokban függ, mint inkább az egyes harcos és különösen annak vezetői jellemképzetétől és az egész összességnek: az az a seregnek ezen alapuló szellemétől. Erre pedig semmi sem hat jobban, mint a nagy historiai példák és példányképek; semmi se lelkesít heti úgy a fiatal harcost, mint a hősök életének és működésének festése és ábrázolása, mely tekintetben a haditörténelem igen nagy választékot nyújt.

Ezen kérdésre tehát, hogy: Mire való a haditörténelem tanulmányozása? azt lehet felelni: Arra, hogy egyrészt a katonai ismereteket és a tetteképzetet oly pontosan és alaposan ismerni tanuljunk, mint azt a seregnek és vezéreinek béke idején úgy anyagi, mint alaki tekintetben való kiképzését illetőleg a háború ezélya kívánja, és másrészt arra, hogy a harcos lelke és szíve a haditörténelmi jellemek példás tulajdonainak észlelése által mindinkább képeztessek.

Annak, a ki a háborút és azt, a mi azzal összefüggésben van, csak a didacticai oldalról ismeri, annak jövődöbeli működése példáján csak egy csillag világít, míg az, ki historiai belátást is szerez magának a háborúba és történelmi nagyok példányképeit véste lelkébe két kalauzzal bír, melyek közül az egyik kiegészítheti azt, ami a másik nyújtani nem képes.

Áttérek arra, mily módon lehet és kell a haditörténelmet tanulmányozni, hogy annak a várt sikere meglegyen. Meg kell jegyezni, hogy valamint bármely más tárgy tanulmányozásánál egyáltalán szükséges az, hogy az illető bizonyos tájékozási pontokat jelöljön ki, melynek segítségével azon helyzetbe jut, hogy az igaz utat megtalálja, melyen haladva a célzt elérheti: úgy ez a haditörténelem tanulmányozásánál is mulhatlanul szükséges, miután annak mezeje oly nagy, hogy még sokkal hosszabb idő alatt is, mint mennyit rá szentelnünk lehetséges, tökéletesen egész terjedelmében keresztülvihető nem volna.

A haditörténelem alapos és teljes tanulmányozása egy egész életre terjedő feladat és így miránk nézve az azzal való foglalkozás nem czéllozhat mást, mint a megmívelendő nagy mező áttekin-
tését és a figyelemnek arra irányozását, a minék

az emlékezetbe vésése vagy megjegyzése különösen fontos a mit öntanulmányozás által kimeríteni lehetséges.

Bizonyos tekintetben valamennyi európai nemzetek minden döbeli áttekintése és figyelem alá vonása szükséges ugyan, hogy a helyzetről tiszta fogalom szereztessék, azonban azon népek és azon korszakok, melyek a hadügy fejlődésére különös vagy aránylag nagyobb befolyást gyakoroltak, méltatandók behatóbb foglalkozásra. Az újabbkor eszerint legtöbbet vesz igénybe, részint mivel legközelebb fektüdvén, legtöbb érdeket nyújt, másrészt pedig a hadügy terén tett előhaladás tekintetében a leggyümölcsözőbbnek mondható. Tehát a háborúk és hadügy kölesönös hatása egymásra egész terjedelemben figyelembe veendő ugyan, azonban a fontosabb és különösen az újabb időbeli korszakok azok, melyek behatóbb és részletesebb búvárkodás mellett kimerítőbben észlelendők. Az általános tájékozottságot elérve tehát, a kiterjedés meghatározása válik szükségessé és az anyagnak bizonyos történelmileg motivált szakaszokra osztása, miáltal könnyen és gyorsan eligazodni lehetséges.

Mint korszakalkotók szerepelhetnek a mélyebbre ható hadiesemények, a nagy hadi tetteket végrehajtott személyek, a feltalálások és politikai viszonyok stb. által előidézett azon változások, melyek a hadügyre különös befolyással voltak. Az ilyen felosztás katonai szempontból sokkal inkább okadatoltnak látszik, mint a szokásos „ókor, középkor és újkor“ra való felosztás, emellett sokkal természetesebb és egyszerűbb is.

Ezután a methodus választása következik, melynél különösen fontos, hogy az a tiszta áttekintésnek, mely minden tanulmányozásnál földolog, segélyére legyen.

A megoldandó feladatot tekintve, a következő mód ajánlható, mely szerint legkönnyebb a háborúk történetéről és a hadügy fejlődéséről kölesönös és viszonylagos vonatkozásaik szerint magunknak lehető hí képet alkotni és a beállott változásokat, jelezzenek azok vagy idéztek legyen elő haladást vagy visszalépést, könnyen eszünkben tartani.

Választunk ugyanis bizonyos mozzanatokat és tényezőket, minők első rendben maguk a háborus események, nevezetesen hadjáratok, csaták, ostromlások, várak védelme stb., és ezeket a korszakokban chronologikus rend szerint felosztjuk s ezen keretbe az arovatokat beillesztjük s rendszeresen kitöltjük.

Ha az egy áttekinthető lapon történik, az illető fírovatokat e szerint osztandók be, az arovatok és azok mellékrovatai a hadi-

selő nemzetek, a hadszínhely és jelentékeny személyek jellegezésé számára tartatván fenn.

Mintán, mint fennebb említve lón, a hadiesemények nagy kiterjedésénél fogva a tanulmányozásnál, amennyiben azt valaki nem teszi életfeladatává, minden irányban áthatolni igen nehéz, ső-majdnem lehetetlen: arra kell szorítkozni, hogy azon korszakok fő és jellemző eseményei kidomborodjanak, melyek különösen fontosabbak és érdekesek arra, hogy az emlékezetbe vésődjenek és a számos más mellékkörülményeket és kevésbé fontosabbakat háttérbe szorítsák.

A hadiesemények közül tehát azokat kell behatóbb figyelés alá vonni és feljegyezni, melyek a hadügy átváltoztatására különös befolyással voltak. Ilyen egyes érdekesebbeknek az elolvasás után emlékezetből vázolása igen hasznos s nem érdektelen foglalkozást nyújt; ekkor domborodnak ki csak valójában előttünk az egyes részletek, melyek szépségüknél vagy fontosságuknál fogva megérdemlik, hogy egykönnyen feledékenységbe ne menjenek.

Ezen példák választásánál a következőket kell szem előtt tartani:

a) hogy legyenek meg mindkét részről a források, melyek nélkül történetet, tehát haditörténetet sem lehetséges eredményes tanulmányozni;

b) hogy a hadügyre gyakorolt előnyös vagy hátrányos befolyások bebizonyítható legyen, minek hiányában a háborús eseményeknek nincs nagyobb haditörténelmi jelentőségük és így nem is valóik arra, hogy a közelebbi észlelődés tárgyul választassanak.

c) hogy a hadszínhely, a résztvevő államok és nemzetek ahhoz, a ki a hadieseményt tanulmányozza, bizonyos viszonyban legyenek. Így pl. a magyarra különös érdekűek azon események, melyekben magyarok, és a németekre, melyekben németek, vagy pedig legközelebbi szomszédai szerepelnek, vagy végre melyek színhelye Magyarország, illetőleg Németország földje volt.

S itt talán nem lesz felesleges egy bár kissé hosszabb, de azért itt helyén levő észrevételt tenni.

Minden nép törekszik az őt legközelebből érdeklő eseményeket különösen figyelemmel kísérni, a mult hagyományait is méltó kegyelettel feljegyezni s a tudományos tekintetben általános értékkel bíró eseményeken kívül szívesen foglalkozik a hazai régi idők képeivel. Nektünk magyaroknak szintén kötelességünk azon harcok leírását, melyekből a dicsőség maradandó osztályrésztül kijutott szá-

munkra, vagy melyek a szentelt fájdalom örökjeként maradtak ránk, felkutatni és hazánk harczra termelt ifjuságának kellő alakban kezéhez juttatni, hogy így a nagy ősök tettein mindinkább felbuzduljon.

Van nak a magyar népnek is fényes haditettei, melyekről a külföldi művek nem szólnak elég behatóan; vannak a magyar ezredék történetében is sok példák, melyeket mások a mi kedvünkért nem igen hirdetnek, hangoztatnak és a történelemben feljegyzett hadviselése nemzetünknek korszakalkotó volt! Hisz hajdan a mi őseink a leghatalmasabb birodalmak ellen viseltek hadat, s történelmünk ezen gyöngyei hadtörténelmi szemporthól is kellő méltatást érdemelnek részünkről. Atilla, Árpád s a dicső Hollós Mátyás s a többi nagy vezérek csoportja, a daliás vitéz alakok, nem megérdemlik-e, hogy tetteikre emlékezzünk, hogy hasonlóképp mint Pauler Tivadarnak egy a Budapesti szemlében megjelent munkájában párhuzam van vonva Zrínyi és Montecuccoli között, mi is ezt tegyük a mi nagyjaink és idegenek közt, hogy így megdicsőíttessenek a hálás unokák által a tetteikről írt műveknek olvasása és megbeszélése által.

A magyar irodalomnak e tekintetben egy feladata még szintén betöltésre vár. Továbbá gondoskodni kellend még arról is, hogy egyrészt a mivel magyar ifjaknak, a hadtudományokat magyar nyelven terjesztő apostoloknak — a honvéd-tiszteknek, — különösen pedig a fiatalabbaknak, kik nincsenek azon helyzetben, hogy a német vagy más idegen katonai literatura forrásaiból merítsék azt, ami ott a magyar hadviszonyok felől irva van, másrészt pedig a honvéd-altisztek és legénység számára írott e nemű munkák kezeikhez jussanak, melyeket különösen az utóbbiak a békés, esendes családi tűzhelynél olvasgatván, ez által egyrészt katonai hivatásuk belátásához, másrészt pedig annak megkedveléséhez segítettessenek.

Ha nálunk is leendő egy olyan könyv, mint a német seregben kézen forgó „Deutsches Lesebuch für Unteroffiziere und Soldaten“ (von Rivius im Verlage der königlichen Hofbuchhandlung von E. S. Mittler und Sohn in Berlin (Hochstrasse 69) című munka, melyhez hasonlóan megjelenését mindenki üdvözölne, úgy ebben bizonyára felelevenítettnek majd az eltűnt idők, s így az illetők bizonyára lelkesülhetnek őseik hadi erényei fölött.

Meglehet, hogy a sorok kissé tárgyamtól eltávolítottak és a közlőny tudományos tendenciájával az ilyen kiterés és javaslat, habár nem ellenkezik is, szokásossá válni jogosítva nincs; azonban

épen ezen feladatánál fogva, mely általános s nincs egyedül a tisztek szükségleteire szorítva, merem következtetni chelyütt a fennebbi megjegyzést és reményleni kegyes elnézést.

Felvéve újból az értekezés fonálát, a behatóbb változások tekintetében figyelembe veendő személyekről kellend szólnom.

A nagy férfiak magasodó alakjaihoz fűződik a történelem és egyedül egy geniális szellemtől néha oly változások erednek, melyek hatása évszázadokra kiterjed. Atillát, Gusztáv Adolfot és Napoleont legyen elég itt felemlitenünk. Ily személyek különböző irányban gyakorolhatnak befolyást, és pedig tisztán gyakorlatias tekintetben és irányban, mint hadvezérek és hadsereg szervezők, pl. Hannibal, Blücher stb., vagy különösen elméleti tekintetben, mint írók a katonai literatúra terén, vagy pedig mint feltalálók, pl. Archimedes, Veger, Machiavelli, Clausevitz stb., vagy végre mindkét irányban, p. o. Caesar, Károly főherczeg, stb.

Támpontul szolgálhatnak továbbá a feltalálások és új dolgok behozatala.

Ezek vagy műszakiak, mint pl. a lópor feltalálása, vagy harcászatiak, mint pl. a rézsutos csatarend vagy a lovasság lökeme, vagy végre közigazgatásaiak és fegyelmiek, pl. az úgynevezett „Fünfmärsche-System“ és a harácsolás, a katonai büntető törvénykezés stb., mely utóbbiak a hadügynek mintegy anyagi, míg a két előbbieket szellemi részére gyakoroltak befolyást.

Figyelembe veendő mozzanatként további támpontot szolgáltat még a békeidején való működés.

A béke, katonai szempontból, az előbbi háborúkban tett tapasztalatok feldolgozásának, az ezek értékesítésének alapul szolgáló teendő végzésének ideje és előkészülés egy jövőendő háborura.

Feszült figyelemmel kell kísérni ennél fogva, hogy a béke alatt mily szorgalmasan működtek a népek vagy államok a hadügy tovább fejlesztésén, valamint a seregek és azok részei képzésén és gondos nevelésén, és vajlon azon alapelvek szerint jártak-e el, melyek tapasztalatokból lettek következtetésszerűen leszármaztatva.

Hogy a békeidején gyakorolt munka világosabban szembe tünő legyen, két osztályba csoportosítva különböztetendő meg. A békeidején való működés ugyanis vagy gyakorlati, vagy elméleti úton történik, s miután mindkettő egyaránt fontos, egyiket se szabad a másik rovására figyelmen kívül hagyni. A gyakorlati részhez tartozik a csapatok különböző irányú kiképeztetése, azon rendszer, mely szerint ez történik, azok táborozási vagy fektanyá-

zási módja, továbbá a hadszínhely előkészítése várak és elszáncolt táborok építése által, utak és vasutak építése, a fegyverzet és felszerelés javítása stb. Az elméleti munka köréhez tartozik, a tudományos és szolgálati oktatás az egyes csapatoknál, vagy a külön e célra rendelt katonai nevelőintézetekben, hadtudományi tanfolyamokon és a katonai akadémiákban, továbbá az irodalmi működés, u. m. nagy befolyással bíró munkák megjelenése, mihez újabb időben még a katonai folyóiratok is járulnak.

Végül még a felsoroltakhoz tartozik és külön kiváló támpontul szolgálnak a hadügy fejlesztésére befolyást gyakorolt nemzetpolitikai, társadalmi és művelődési viszonyok.

A nemzeti viszonyok tekintetében figyelembe veendő a nemzet jellem és az illető néptörzsnek testi sajátosságai.

A politikai viszonyok két szempontból veendőek, ugyanis először, hogy az államnak belügyi, mint kormányforma, alkotmány törvényhozás stb. mik együtt állami viszonyoknak is nevezetnek, másodsor pedig valamely államnak más állam ellenében való viszonyai és értéke, p. o. szövetség, egyezmény stb. tekintetben, tehát külpolitikára nézve minő.

A társadalmi viszonyra nézve tekintetbe kell venni a túlnyomván uralgó foglalkozást, az uralkodó vagy többségben levő vallást, a nevelésügy állását, a tudományok és művészetek állapotját, a melyek ugyan egészen tisztán valószínűleg sehol sem fognak előfordulni, hanem mindenütt bizonyos vegytülekben, mely azonban mégis a jellemzőt feltűnteti.

Ezen észlelések után át lehet térni magára a hadügyben előfordult változásokra, melyek a fennebb felsorolt és támpontokul ajánlott tényezők által előidézettek, magmint azok kölesön hatásának firkészésére. Ezek ugyanis nem csupán mint okok és a hadügyben beállott változások pedig mint azoknak hatásai vagy következményei jönnek tekintetbe, hanem inkább mint azon visszahatás, melyet a felsorolt tényezők egynémelyike gyakorolt, s mely így működő okká vált, míg előbb csak a hatás kifolyása volt.

Ezután, mivel a hadügy változása a történelem folyamában oly sokfélenemű, szükséges annak bizonyos főszempontokba osztása, melyek az érthetőséget megkönnyítik.

Ilyen 1-ször az előállítás, felállítás, szervezés, melynél a védszervezet, mozgósítás stb.

2-ször az alakítás, beosztás és képezés, melynél a belső szol-

gálat, szabályzatok, az elemi harcászati, fegyverzeti és tűzérési szak, hadmérnöki szak, erődítések, utász, hidász, aknász és árkász-ügyszakok; —

3-szor a fenntartás és kezelés, melynél az elhelyezés, ruházás, táplálása embereknek és lovaknak, a katonai gazdasági ügyvitel és —

4-szer a vezetés az élettelen anyagok és élő hadieszközök tudniillik a sereg podgyász vonata tekintetében ez utóbbi kapcsolatában a védképes embereknek eszközökkel, fegyverekkel és felszereléssel, s végre a vonatok ellátása a szükséges állapotokkal: tehát az alkalmazott harcászati, hadászati, a vezérkari tevékenység stb. jönek tekintetbe.

Ezeknek összefoglalása által, ha az táblázatos jegyzetekben történik, nyer az egésznek jellemzősége legjobb kifejezést és mint végeredmény összeszetes képét nyújtja az illető korszaknak.

A tanulmányozásnál különös fontossággal bírnak azon források, melyeket felhasználni szándékozunk; ezek kétfélék lehetnek: eredeti hírek és későbbi átdolgozások. Az előbbiek szóbeli hagyományokon alapulnak, melyek kiegészítésül, az emlékszbok, fegyver- és épület-maradványok, az azon korbéli irodalom, képek, kéziratok és okmányok szolgálnak, vagy közvetlen vagy közvetett minőségben. Az első esetben természetesen fontosabbak és több figyelmet érdemelnek. Az utóbbiak, melyek az előadandók irodalmát képezik, nagyobb vagy kisebb értékűek, a szerint, amint több vagy kevesebb anyagot és illetőleg közvetlen forrásból nyújtanak és aszerint, amint az anyag választásának és előadásának módja a célznak jobban vagy kevésbé megfelelő.

Amint a források vagy legalább a fontosabbak összeállítják és megvizsgáltattak, azokat kell választani, melyek minőségök szerint legalkalmasabbak és a hadieseményeket legrészrehatóbban és legkimerítőbben adják elő.

Felemlitem még, hogy oly munkák olvasása, melyekben a harcshely leírása, esetelése, terjedelme és egyéb sajátosságai szerint foglaltatik, a történetek megértéséhez szintén szükséges; csupán földrajzi tájékozottság nem elégséges, hanem tüzetes helyrajzi és statisztikai adatok kellenek sokszor, hogy világosan felfogni lehessen a történeteket.

Midőn az yag, melany rendelkezésre áll, az elmondottak szerint rendezve van, akkor következik a sereg- vagy csapatosztatok egyéb viszonyainak nyomozása, melyek a hadieseményeknél figyelemre méltók, mint a többi között az erőviszony, aztán a szervezés,

a katonai kiképzettség állása és foka, a harcsmód sajátosságai, valamint azon elemeknek, amelyeket Clausewitz erkölcsi tényezőknék nevez, u. m. vitézség, lelkesültség, edzettség stb. összehasonlítása a küzdő ellenfelek között. Végre még a mindkét részről cselekvő vagy intező személyek jellemzése bir fontossággal, mint a kik által az események folyama oly sokban befolyásolva és eredménye feltételezve van.

Ily eljárás mellett mind az általános áttekintés, mind pedig a részletes ismeretek megszerzhetőek lesznek aránylag csekély fáradozás mellett, — és ezekből a végeredményt leszámaztatni, valamint a tények és indokok helyes megbíráását eszközölni, könnyű leend.

Értekezésemet néhány a haditörténelmi imodorra vonatkozó észrevétellel szándékozom befejezni és felhozom, hogy egészen másként itéli meg a hadieseményeket a katonai író, mint azon történéssz, ki nem számít különösen katonai olvasóközönségre.

Ez a katonai eseményeket elbeszélvén, a regényesség bizonyos zománczával veszi körül tárgyát és az események okának nem annyira külső, mint inkább belső, ugyszólván lélektani alapját méltatja kiválóbb figyelemre.

Az illető vezér kedélyhangulatára és eljárásának politikai indító okaira irányul kiválóan figyelve és mindenkor előtérbe lép ilyenkor azon részrehajlás is, hogy a véletlen által nyújtott előnyöket annak erélyessége által előidézettnek tulajdonítsa, a ki iránt esetleg több rokonszenvvel és hajlandósággal viseltetik.

A mi 1848-iki szabadságharcunk közkezen forgó leírásai közül is sok jobbára hasonló kütfőktől származván, azok hasonlóképen nem annyira a tárgyilagosság, mint inkább a lelkesültség és sok helyütt az elfogultsággal jární szokott egyoldalúság bélyegét hordják magukon.

A lelki állapotok festése hasonló művekben igen nagy dimenziókat ölt és a proklamatiókra váltott levelézesekre stb. igen sok súly van fektetve. Inkább a hatás és az eredmény vétetik számba mint a miként, tudniillik azon mód, mely szerint az eljárás történt.

A harcoknál legfeljebb annak felemlítésére szorítkozik a történelmi elbeszélő, hogy a zászlókkal kezökben hogyan vezették a vezérek seregeiket rohamra falvak és magaslatok ellen, hogy véres vagy szerföltt véres volt a diadal. Itt a képzelet remekül festi ki azon részleteket, melyek inkább az érzés, mint az észre vannak

számítva. — Ha még ehhez a halottak és sebesültek számának felsorolása járul, kimerítve látszik előtűnik a leírandó és leírásra méltó dolgok egész összege.

Azon feladatok szemmel tartásánál fogva tehát, melyek az író által kitűztek — mert a hadiesemények feljegyzése ép úgy tárgyul szolgál a történetírónak általában mint a haditörténelmi események katonai megörökítőjének, — nagy különbség van az előadás, a tárgy felosztása és színezése körül, mi néha igen éles vonásokban nyilvánul. A haditörténelmi irmodor egészen más kelleket kíván, mint a melyeket egyáltalán történelmi írásnál polgári egyének tekintetbe venni szoktak. — A katonának, mint ilyennek, szintén bizonyos igényei vannak, melyeket a haditörténelmi írónak kielégíteni kell törekedni, míg az általános történet írója nem terjed ki a hadi események leírásánál azon részletekre, melyek a katonát különösen érdeklik, és ranéve fontossággal is bírnak.

A hadiesemények majdnem legkimerítőbb foglalatját, különösen az újabbkori hadjáratokról, az illető vezérkarok által kiadott művek szolgáltatják, melyek az események lefolyása után nem azonnal jelenvén meg, ugyszólván hitelességet nyert adatokból állítják össze. Ezek értéke nagy, és méginkább emelkedik az által, ha azokban minden elfoglaltságtól menten írva le mindazon dolgok, melyek az ellenfél megbírlásánál tekintetbe jönnek.

Ezen művek feladata levén a katonai működés történetének hűségét nyújtani, tanulságos olvasmányul szolgálni s különösen szakértő közönség számára iratván: a tanulmányozás legbővebb kincsforrásul szolgálnak. Leggyakrabban az illető seregek szervezésének előrehozott megbeszélésével kezdődnek és a további folytatásnál még a nagyobb fontosságú parancsokból is, melyek bizonyos fordulatok beállásakor, úgy az egész hadjáratban, valamint egyes ütközetekben és csatákban kibocsáttattak, tartalmaznak pontos és érdekes részleteket.

Még egy más neve a haditörténelmi részletes irmodornak érdemes a felemlítésre. Az egyes ezredek történetei, melyek ugyan csupán csak egyes részeket tartalmaznak valamely csatáról vagy bizonyos egyedes mozzanatokat világitanak meg kiválólag azon ütközetekből, melyekben az illető ezred részt vett s az egészet majdnem egyéni álláspontból s nem az összeség szempontjából itélik meg, azonban a hol az egyes esetek oly kiváló részletességgel kövöltenek és világitatnak meg, hogy még a legénység részéről vég-

bevitt egyes hősiek vagy elhatározó tettek is feljegyeztetnek, habár nem is voltak a nagy egészben oly rendkívüli fontosságúak, hogy általuk valamely nagyobb szerű eredmény éretett el. Inkább mozaik-szerűleg van ezekben összeállítva az egyes részekből egy kép, vagy pedig az egész képeknek egy része, a színezés élénksége által kiválóan hatásossá téve.

Amennyiben tehát arról van szó, hogy mily kellekek azok, melyeknek a haditörténet írójának megfelelni kell, ha feladatát betölteni akarja, különösen tekintetbe jő az, vajlon mely czélből iratott az a katonai olvasó közönség számára, hogy ugyanis

- 1) oktatólagos czélből-e általában,
- 2) részteles utmutatóként és egyszersmind bírálóan.

E tekintetben azon művek között, melyek az utóbbi célt tűzvéni ki, különösen fontosak, — felemlitem itt mint mintaszerű és mindkinek figyelmébe, ki a haditörténelemmel foglalkozik, méltán ajánlható művet a Reinländer ezredes által kiadott harcászati példákat, melyekben a legbővebb terepleírás előrebocsátása után, a csapatok harcászati tagozásának legrészletesebb leírása mellett, minden egyes körülmény a legrészletesebben felsorolatik és a működések folyama befejezése a legfelvilágosítóbb módon vázoltatik és bírlatik. Kiemelem még mint hasonlírányú magyar művet a „Kranitz harcászatának“ mellekletét kepező példákat.

És hogy az első váfajra a nemkatonák által írott munkákra nézve mondott véleményemet igazoljam, felemlitem a következő munkát:

Die Völkerschlacht bei Leipzig. Erzählt von Dr. Heinrich Wütke, Professor der Geschichte in Leipzig (Berlin von B. Brill 1863).

A nyilvánosságna mai roppant kiterjedése és a hivatalos jelentések közlése ma már a történetírás azon methodusát juttatta különben túlsúlyra általában a hadiesemények leírásánál, mely alkalmas arra, hogy az újabbkori művekből mi katonák is a háború tényleges lefolyásáról tökéletes és megbízható ismereteket merithessünk.

A nagy Napoleon következő mondatával zárom már úgyis hosszúra terjedt czikkemet:

„La connaissance de hautes parties de la guerre, ne s'acquiert que par l'expérience et par l'étude de l'histoire de guerres et de batailles des grand capitaines... Lisez, relisez l'histoire campagnes d'Alexandre, d'Annibal du César, du Gustav Adolphe, du Turenne, du prince Eugene; modelez — vous sur eux c'est le seul moyen de devenir grand capitaine.“

Állásunk és hivatásunk.

Irtá Ujhelyi Béla, honvéd-főhadnagy.

I.

A harcosok.

Az önfenntartás ösztöne mint minden más teremtményben, ép-
 úgy az észsel bíró emberben is megvan.

Ennélfogva erejének tulajdon személye megvédésére, valamint
 igazságtalan megbántások visszatörlesztésére való czélszerű felhasználá-
 sára, mint szintén különféle viszonyok által előidézett védtörekvése,
 — a társadalom fennállása óta különféleképp nyilvánul.

E törekvés kezdetben mint birkózás, tusa és viadal,
 később pedig mint harc mutatkozik ahoz képest, a mint a
 társadalmi csoportulások lassanként tágasabb kört foglalván el, az
 emberi ész találmányossága az egyszerű testi erő fokozására mind-
 inkább fejlesztett eszközöket vett igénybe, sőt a hadakozó felek
 harcoló csoportjaitak határozottabb gépszerű alakzatokban alkal-
 mazván, az egyszerű tusból fejlődött harcolás mindinkább mester-
 ségesebbé vált.

A harc mestersege a legrégebb időkől fogva — a mesés
 amazonok kivételével — mindig férfiak foglalkozása volt, kik har-
 cosoknak nevezetnek. Ezek történelme a legrégebb történelem
 kütfeljárás veszi eredetét, a korról fejlődött és velök, sőt általuk
 fejlődött a történelem. — Igenis, ők, a hősök voltak mindenkor
 a világtörténelem alkotói!

A legrégebb korban a harcosok kiváltságos osztályt képeztek
 vagy jobban mondva, ők maguk alkottak önmaguk részére kivált-
 ságokat mint olyanok, kik bármikor készek — természetesen az
 uralkodó korszak felfogása szerint — hazájukért, nemzetükért,
 fejedelmükért vagy valamely eszméért fegyverrel kezökben bár-
 mily veszélylyel szembeállva, kitűzött magasztos czéljuk elérhe-
 tése végett, életüket is kockára tenni.

A korról haladó társadalmi viszonyok fejlődése által a har-
 cosok állása is szabályozva lett.

A régi korban a fegyverviselést csakis a harcosokból lett
 lovagoknak és nemeseknek, kitüntetett daliáknak engedték
 meg; és valódi lovagias szelleműl áthatott nemzeteknél, ahol
 a férfias becsület babérjai virulnak, melyek a kor haladó pol-
 gárosodása mellett őseiktől örökölt harcasságukat még el nem
 veszítették, a fegyverviselés minden ünnepélyes alkalommal még
 maig is dívó; mi azt mutatja, hogy éppen e nemzetek a férfiban,
 ki fegyverét hona megvédésére viseli, a férfias tökély bizonyos
 nemét ismerik fel.

Azonban a jelen század mozgalmái a népeket új, öntudatos
 életre ébresztvén, a történelem tengerének változékony hulláma
 egy részt a kiváltságok korlátait lerombolta, míg másrészt
 az alsóbb néposztályra teherként rótt katonaságkodás sújtó kényszerét
 megszüntetvén, azt minden honpolgár szent kötelességévé és
 egyszersmind jogává változtatta; mi által a harcos ismét, sőt
 tágasabb értelemben nyerte vissza régi magasztosságát.

Tekintsünk a múltba, lebbentsük félre a letűnt századok
 történelmének függönyét; — ott látjuk Leonidast egy maroknyi
 szabad polgárral Görögország önállóságáért hősiessé meghalni, Sei-
 piót Róma szabad polgáraiból álló serege élén Carthago zsoldosa
 ellenében; amott a légiók Caligulát választják meg, itt ismét
 Vitellius császárukká, hunnok, góthok, longobardok seregei vonul-
 nak el szemünk előtt; — s ime látunk egy szilaj ázsiai népet
 a Kárpátok bércein átkelni, . . . Árpád népe ez, mely új hazát
 jött alapítani, melyet annyiszor vérrel áztatott. Itt kúnok,
 amott vad mongolok, és ismét fanatizált gyülekező keresztes-hadak
 húzódnak el az enyészet ködfátyola mögé; — ők is har-
 cosok.

De szakítsunk az ó-korról. A közép-korban, sőt korunkban
 is, ugyanazon drámák és diadalmenetek vonulnak el szemünk előtt
 csupán a szereplők nevei változtak.

Rombolásban nyilvánuló durvaság és prédavágy jellemezték
 az ó-kor harcosait; s míg legelsőbben valódi lovagi alakok a kö-
 zép-korban tűntek fel, ugyanakkor keletkeztek ama kinövések is,
 melyek utóbb a lovagias harcost bérénczévé, zsoldossá súlyos-
 tették.

A közép-kor lovagjai élén tündöklék a XV. század végén
 Bayard (Pierre du Terrail de B. a Garigliano hídjának hős védője),

ki a „félelmet nem ismerő, kifogás nélküli lovag“ czimet érdemelte ki. Követendő eszményképül tekintendő ő ma is minden harczos által, mert valóban csak úgy remélhető valamely magasztos czél elérése, ha az azért küzdők félelmet nem ismerve, önfeláldozásra készen és híven teljesítik kötelességüket és tetteik kifogás alá nem esnek, sem mulasztással nem vádolhatók.

Ugyan abban az időben üzték mesterségüket amaz elősdi kóbor és rabló lovagok is, kik ellen I. Miksa német császár a wormsai gyűlésen 1495-ben a német birodalom rendjei által készítette, ezekkel együtt törvényt alkotott, s kiket tulajdon hazánkban is I. Mátyás király megbabolásván, váraikat leromboltatta.

Az ily, mint mondani szokták, „nyeregben és kengyelben élő“ kóbor lovagokból lettek ama hirhedt condottierék, kik Olaszország classicus virányait dúlták.

E magukat a többet ígérőnek áruba bocsátó bérenczek békés időkben útonállók mesterségét üzték, s ez üzelmök nem ritkán az őket jövőben felhasználni szándékozó kisebb uralkodók által, nemcsak hogy elnézésben, de még némi gyámolításban is részesültek.

E bérencz vezérek legnevezetesebbike Giacomo Attendolo volt, ki mint egyszerű romagnai munkakerülő paraszt fogott zsoldos fegyvert, s idővel a condottiere állását foglalván el, tett szolgálataiért a nápolyi királytól a Sforza (erőszak) tetteinek megfelelő nevet nyerte; fia Francesco Sforza seregével Filippo Maria Visconti milánói herczeg zsoldjába lépven, a velenceiek elleni harczban tett szolgálataiért Visconti vejévé lőn, s ipa halála után 1448-ban Milanó herczegévé választatta meg magát.

VII. Károly francia király volt az első, ki már a XV. század elején lovagokból, ezek fegyvernőkeiből és zsoldosokból magának állandó hadsereget — inkább testőrsereget — szervezven, a harczos állásának szilárdabb alapot és tiszteletet követelő fejlődésre vezető irányt adott.

Ily állandó seregek kiegészítése kezdetben toborzás útján történt, mely kiegészítési mód különösen a harminczéves háború idején és azután is a mult század végéig divatozott; — de az ez útton harczosokká avatottak szintén nem voltak különbek, mint a közönséges zsoldosok, kiket vajmi ritkán lelkesített valamely magasztos eszme; többnyire a csöcselékből kerülvén ki, a foglaló esábjá, tivornya és zsákmányra való kilátás után indulva esküdtek hűséget és odaadást ama zászlónak, melyet, ha érdekök úgy kívánta, kínálkozó alkalomkor elhagytak.

Ily körülményeknek természetes következménye volt az is, hogy a kinek a harczoló felek között nagyobb szüksége volt serege kiegészítésére, különösen ha pénzviszonyai engedték, az az önkénteseknek nagyobb foglalót ígért, s így válságos viszonyok között az önkéntesek értéke is emelkedett.

A parancsnoki és tisztii állások (különösen a lovasságnál) folyvást a lovagok és nemesek számára tartattak fenn, s a tisztii állások betöltése, valamint az ezrednek toborzás útján való felállítása és kiegészítése, rendszerint a főbb nemesek sorából származott ezredes joga és kötelessége volt; miből idővel a hadsereg, hőtívös, hol káros hatású ezredtulajdonosi jogok keletkeztek,

Nem ritkán államok is üzérkedtek önkéntes csapatokkal, így lett többi között 1780-ban több württembergi ezred Hollandiának a Jöreménység fokán vívott harczra bérbé adva, míg Angolország ismét az Éjszakamerika elleni háboru alatt több ezerre menő hessen-kasseli csapatot fogadott zsoldjába.

Miután toborzás útján jobbára csak kicsapongók kerültek a zászlók alá, azoknak fegyelemben és féken tarthatása végett a legszigorúbb eszközökhöz kellett folyamodni.

Erről a Khevenhiller es. k. tábornag és Eszék váranak parancsnoka által 1730 körül irt szolgálati szabályzat tesz bizonyosságot, melyből kitűnik, hogy abban az időben minden ezrednek tulajdon bakója volt, ki is a megkívántató botozókkal (Stekkel-Knechte) és hóhérlegényekkel (Freiknechte), — kik becsületvesztetteknek tekintettek, — rendelkezett.

Becstelentő büntetések alkalmazása, mint a vesszőzés és botozás nyilvános végrehajtása, a közkatonai szolgálattól minden jobb-érzű embert elriasztott.

A mult század végén kitört francia forradalom az elavult és káros hagyományokkal szakítván, az önkéntesek toborzása helyébe, az összeírás alapján való ujonczozást léptette életbe, mely új hadkiegészítési rendszer mellett azonban több országban még sok ki-válságos kivétel tartott fenn. Nálunk e hadkiegészítési rendszer sajátkép csakis a harminczes években jött valóban létre.

Mig t. i. azelőtt, s különösen e század elején a katonát kötéllé fogták, és a jobb külsejű ifju földmivest erőszakkal vitték el családjá köréből, 1841-ben a sorozás már az összeírás alapján történt ugyan, de hiányosan, s a hátralékos hadjuttalékok a megye, városházak és dominiumok, valamint patrimonialis törvényezékek

börtöneiből állítottatott ki 10 évi és pedig folytonos jelenléti hadkötelezettséggel.

De miután az ily úton nyert erkölcsileg is romlott anyagból értelmes és különösen a lovasság részére megkívánható megbízható egyének nem voltak kiállíthatók — az ezredtulajdonosok és parancsnokok régi jogukkal élve, ismét a toborzáshoz fordultak; — mert mégis kényes dolog volt oly egyénre, ki tegnap jött ki a börtönből, ma ép lábú felszerelt lovat bízni. És így a toborzás által ismét, a csapszékerek és országos vásárok henye csőcseléke közül a legtarkább anyag jutott önkéntesen a nem-önkéntes harezosok sorába.

Ezenkívül az osztrák-magyar hadsereg kiegészítése még több phásison ment keresztül.

Ez átmenetek, melyek a harezos állását különféle oldalról érintették és a hadsereg szellemére is különböző hatást gyakoroltak, saját időszakunkba esvén, ezekről említést tenni feleslegesnek tartottuk, s így a harezos mostani állására és jelen viszonyainak fejlődésére térünk át.

Poroszországban 1813-ban lett az általános hadkötelezettség törvénytől emelve (Scharnhorst indítványa folytán, a Frigyes Vilmos Ernő Schaumburg-Lippe grófja által kis államában 1750 körül életbe léptetett elvek szerint), s az állandó hadsereg mellett az ekként létre jött honvédségi intézmény két osztálya fejlesztve és ápolva. — Törökországban az általános hadkötelezettség — a raják kizárásával — az oszmanlikra 1835-ben lett II. Mahmud szultán által kimondva, s a haderő az állandó hadseregben (nizam), a honvédség első osztályában (redif), s második osztályában (staffó) szervezve, mely utóbbiak ugyan inkább a népfelkelésnek felelnek meg. Ezenkívül a török haderőkhöz számíttatnak még a basi-bozuk rendetlen csapatok is.

Nálunk csakis a múlt évtizedben hozott be a helyesnek és igazságosnak elismert általános védrendszer, — melynek folytán honvédségünk is létesült.

Itt értük el a már fentebb érintett fordulópontot, — azt az időszakot t. i., melyben a harezos ismét visszanyerte régi magasztosságát; — mert a harezos valódi értéke csak ott méltányoltatik, hol a hadsereg soraiban a honpolgárok minden rétege képviselve van, — hol a jog és igazság érdekében minden polgár fegyvert fog.

Rendezett és a kor követelményeinek, valamint a hazai viszo-

nyoknak megfelelő honvédelem fennállása mellett az egyes honpolgárnak, valamint a közös hazának jogai biztosítva vannak; e rendszer mellett u. i. az összes fegyverképes honpolgárok képezik a trón leghízbosabb támaszát, az alkotmány legszilárdabb védfalát, melyen belől ipar, kereskedelem, művészetek és tudományok legbiztosabban virágozhatnak.

Harezképes hadsereg és honvédség, mely jogtíprás vagy foglalás czéljából az országot fenyegető bármily ellent érezhetően és nyomatékka képes visszautasítani, a béke legjobb biztosítója.

A jelen harezos tehát nemcsak minden egyes polgár védője, hanem egyszersmind az állam jogai sérthetlenségének biztosítója, a törvényes rend fenntartásának fő eleme!

Az oly nemzet, mely hadereje fejlesztését kicsinyes anyagi kérdésektől teszi függővé, mely be nem látja, hogy a hadsereg korszerű fejlesztésére tett költség a legczélserűbben befektetett és válságos időkben dűsan kamatozó tőke, a háboru pusztító fáklájának a hazától távolabb tartására a legfőbb biztosíték, az oly állam, mely haderejét gondosan nem ápolja, minden különben látszólagos haladás dacára is az enyészet örvénye felé közeledik!

Igenis, kimondottuk, hogy a harezos a törvények fenntartásának fő eleme!

Hogy tehát a harezos e magasztos, de egyszersmind merész hivatásának eleget tehessen, bármily magas vagy alantas állásban legyen is, hivatása önértékéből eredő lelkesedéssel kell bírnia.

Az öntudat, hogy „a királyért és a hazáért” és ezek jogaiért harezolni van hivatva, serkentse és lelkesítse őt, mi által a legjelentéktelenebbnek látszó vállalat kivitelénél is azon magasztos czél fog lelke előtt lebegni, mely őt tettekre lelkesíti és a dícsőség babéraival jutalmazott fáradaimakat, veszélyt és nélkülözést elviselhetővé teszi.

A harezosnak mindent mernie kell, mert csak úgy lesz képes nyerni is; de a ki mer, annak életét is — legnagyobb földi kincsét — bármikor kockáztatnia kell, mert a férfi legnagyobb kincset, a becsületet, melyet még a siron túra is szeplőtlenül kell megőriznie, tőle senki semmi hatalom se fogja dícsősége díjával követelni.

Az ily feláldozási készségre azonban magasabb erkölcsi erő igényeltetik, és ez öknál fogva nyilatkozik egy egész nemzet erkölcsi értéke és jelleme harezosainak önfeláldozó odaadásában.

A harcos által követendő élet-elveket annak magasztos hivatása jeléli ki.

A földi javakhoz való túlságos ragaszkodás a valódi férféhoz nem illik! ki kicsinyes érdekek után indul, az soha se képes magasabb célért elérni; már pedig a harcosnak állásával és hivatásával szorosan kapcsolatban álló lovagias célját szemé elől téveszteni soha sem szabad; mert a kit ama magasztos meggyőződés nem lelkesít, hogy ő a jog és igazság harcosa, kit kötelessége teljesítésének öntudata és áldozatkészségének elismerése ki nem elégít, az nem egyéb mint zsoldos, fizér, ki csakis saját érdekét tartva szem előtt, válságosabb percekben magasztosabb törekvésre képtelen.

A merész és bátor férfi egyik jellemvonása a vidorság; s így ki veheti rosz néven, ha a harcos az élet örömeit is élvezi? hisz ez élvezet ügyis csak csekély pótlása a hivatása szent kötelességének végrehajtásában rá váró nélkülözéseknek és veszélyeknek.

A ki fegyvert visel, azt azon erő öntudata lelkesítse, mely őt a tettek terére vezérli, hol hozzá illő élvék és örömök fogják nélkülözését és fáradságát jutalmazni.

A jelen hadsereg és honvédség a nép fiaiból áll. Pályánkon a nép különböző elemei találkoznak, a magasabb műveltségű sehol sem talál tágasabb tért tanulmányainak értékesítésére, mint itt, míg a földnép fiának szintén itt nyílik új tér a művelődésre és ismeretszerzésre, és a haladásban kifejtett eme nemes verseny ma a nép fiát ugyanazon polczra emelheti, melynek elérését ezelőtt csak a főnemes gyermekeknek volt szabad remélhetni.

A hadseregnek a haladó korszellemmel lépést kell tartania.

A hadsereg, mely az állam eszméjét személyesíti, melyben értelmiség, vitészség, hűség, lovagiaság, hazafiság, fegyelem és személyes önmegtadadás diszlenek, bármily virágzó állam polgári osztályai mellett a legméltóbb helyet, igenis, méltán az első helyet foglalja el, melyet az által érdemel, mert a kötelességek legsúlyosbikát, t. i. az állam érdekében való önzéstelen önfeláldozás kötelességét vállalta magára.

Az a hadsereg, mely az állam felé emelkedik és kardjával szab törvényeket tulajdon hazájának, épügy eltévesztette állása és hivatása célját, mint az, mely a pártok küzdelmeibe avatkozik.

A történelem a praetorianusokat elítélte, és szigorral fog ítélni

amaz új praetorianusok felett is, kik speculativ-socialis eszmékkel oda törekszenek, hogy a hadsereget hivatásának természetes irányától eltérítve, a harcosokban állásuk magasztosságának öntudatát megsemmisítsék.

A fegyveres haderő soraiba esempészett bal eszmék következményeit több ízben tapasztalhattuk a dél-amerikai mozgalmaknál, és tapasztalhatjuk jelenleg Spanyolország szomorú képekben bővelkedő jelenjében. Ott láthatjuk legszomorúbb példáját annak, hogy mennyire sillyedhet egy állam, melynek hadserege állása magasztosságát feledvén, hivatásának irányát téveszti!

(Folyt. köv.)

Polgár és katona.

Sokakat foglalkoztat újabban azon kérdés: vajlon jogos-e a katonának a politikai jogok élvezetéből való kizárása? Tudjuk, hogy a gyakorlatban eme jogok élvezetéből ki vannak zárva úgy a közös hadsereg, valamint a honvédségünk tetteges állományába tartozó egyének is. E tilalomnak azonban, mint a tapasztalás igazolja, igen sok ellenségei vannak, kik erős szavakkal támadják meg a kormánynak ide vágó rendelkezéseit, nem érezvén át kellően, vagy legalább nem fogván fel a harcos nemes hivatását és az ezen fogalomból tiszta következetességgel eredő kötelességeket.

A polgár vagyonával adózik az államnak s ezért jogokat nyer, mely jogok folytán ő a közügy érdekében való vitákba és intézkedésekbe szavával és választási jogával befolyhat. Igen természetes tehát, hogy az emberi gyarlóság és gyöngék következtében a közügyet érdeklő minden nagyobb mozzanat politikai meghasonlásokat eredményez. — E villongások, ámbár csak fegyvertelen egyének között folynak, sohasem szűnnek az államra nézve jó következményeket; mennyivel veszélyesebb volna még ez ha az ország védelmére és a közbeke fentartására hivatott fegyveres közegek jönnének az előre láthatólag bekövetkezendő pártoskodások által ily helyzetbe.

De a katonát zsoldján kívül a dicsőség babékoszorújával is

fizetik a véradóért, mit a közügy érdekében áldozatul hoz, — eme nagy fizetésért azonban megkivántatik tőle, hogy feleljen meg állása követelményeinek, az az: legyen testestül-lelkestül katona, és kerülje az állásával homlokegyenest ellenkező korteskedést és népszerűség-hajhászást.

Ezzel hazájának és királyának tartozik.

Mert teljes meggyőződéssel mondhatjuk, hogy nem csak jó hazafi lehet a katona a politikába való avatkozás nélkül, hanem a államcél eléréséhez okvetetlenül szükséges, tehát honpolgári szent kötelessége a harcosnak: nem hajolni a politikai pártok egyikéhez sem, nem kérni számon a túlnyomó párt, illetőleg a kormány intézkedéseit, s lemondani polgári minőségéből folyó politikai jogairól azon legszentebb adó, a véradó sikere érdekében, melylyel a hazának áldozni esküje és becsülete kötelezi.

Nem akarok logikát írni, ez legegyszerűbb, bár kissé száraz behizonyítását eredményezné állításomnak, e helyett inkább röviden a történelem lapjaira utalok. Ez azon tükör, melyben legtisztább színnel láthatjuk meg kétes esetekben a következményeket, a jövőt. Nem kell e téren sokáig kutatnunk a bizonyítékok után, elég szomorú, kézzel fogható példákkal szolgálnak hazai történelmünk is. Hány eset fordult elő itt, midőn az, ki harcolni, illetőleg honát védelmezni volt egyedül hivatva, a vétkes politikai pártérdekeknek szolgálván, azt meghasonlásával veszélybe döntötte. Minnek következménye valjon a rettenetes emlékeztető sajmelléti gyásznap, mely nem egy pár évi igyekezet vívmányait, hanem a századok által alkotott művészetet, tudományt és polgárisodást temetett el. Egy országnak dicső multja és reményteljes jövője veszett el ama téren s csakis a nagy király hatalmas keze és a gondviselés csodás jósága menthette meg nemzetünket a kárhozatos megsemmisüléstől. — Avagy ki ne emlékeznek vérző szívvel 1526. augusztus 28-ára? Ott van a Csele partján a gyászos emléket felidéző oszlop, lapjára vésvé hirdeti a pártviszály eredményét, mely bűnnek csak egy nemzet s király halála lehetett engesztelő áldozata. Szent igazságot szól a költő, mondván: „Nem, nem az ellenség — önfia vágta sebé”

Az ország fegyveres őreit nem az államcél elérése iránti lelkesítés, hanem az ünnekek és az ebből eredő viszálykodás szellemei vezették, hevítették; — mi lett eredménye? feleletek voltak rá az unokák siralmai

Nézzük a szerencsétlen Spanyolhon történelmét, melyben nem

műlik el év, hogy véres nyomokat ne hagyja maga után kárhozatos politikája. Törökországban a Begtas kertjének drágalátos virágai, a híres janicsárok, mennyi gyász és sirmal idéztek elő az őket maga felett úrrá lenni engedő nemzetnek! Maga a nagy Franciaország mennyi polgárvért volt kénytelen csak mintegy évszázad óta is feláldozni. Mert magától értetik, hogy különbséget kell tennünk az ifjuság, a jövő nemzedéket képező elem és a hadsereg ilyenmű hangulata között. — Az előbbinél mintegy a kormány ellenőreként uralgó ellenzékieskedést, a zászlójához hűséget esküdött harcosnál a helyesen felfogott bajtársiaság és diésőségvágynak kell felváltania. E két érzelem minden más érzést zárjon ki, illetőleg háttérbe szorítson a katonánál s ekkor a mellett, hogy a honnak valódi paizsa leend, minden kardesapásnál egy-egy babérral fogja gazdagítani önnön diésőségét.

A hadsereg ama kard, melylyel a kormány az államcél elérését gátló akadályok ellen s újítani akar, ahogy ha a fegyver épen a döntő pillanatban török össze s, vagy fordul gazdája ellen, igen természetes, hogy az eredmény életveszélylyel leend azonos. Pedig nem találunk rá példát, hogy a hol a kard tulajdonosának meg volt engedve a politikai vitákban részvételni, ne használta volna fegyverét a kérdések kettévágására, s a ferdén felfogott hazafiság ürügye alatt ne forgatta volna meg azt öntestvéreinek szívében is.

Alig van szebb hivatás és hálásabb pálya a harcosénál, mert míg egyrésztől hatáskörében a legnemesebb tettvágyakat kielégítő cselekményeknek egész sorát fellelheti, másrészt azon erőt, kitartást és önbizalmat adó öntudattal bírhat, hogy ha a haza érdekében tett szolgálatai közben szerencsétlenség éri, azok a kikért véztek, elismerést, hálát és biztos jövődőt fognak számára megszavazni, s ha végzete úgy rendelte el, hogy a csatamezőn találja halálát: egy nemzet részvéte leend temetésénél jelen s emléket kegyelettel fogják az utódok megőrizni. Nincs szebb pálya a harcosénál, míg kizárólag csak saját feladatát és kötelességeit igyekezik teljesíteni, de ha átlépve hivatásának határait, az őt nem illető politikai kérdések megoldásába avatkozik: azonnal le hull az őt környező nymbus és átkozott ostorává válik nemzetének.

Azt mondják némelyek, hogy nem szabad a katonát polgári jogaitól megfosztani, már csak azért sem, mert ezek gyakorlata

által érhető el a katonai műveltséget, s hogy csak az a hadsereg fog lelkesen és eredményesen harcolni, mely politikailag is ki van mivelve. Az eféle állításokra vonatkozólag elég legyen utalnom arra, mit e czikk folyamában előadtam; azt hiszem, eléggé be van bizonyítva ez állításnak téves volta már azon beismert igazság által is, hogy a legmerészebb reményekkel sem tétélezhetvén fel az egész hadseregnek ugyan azon egy párt-hoz való csatlakozását, a meg hasonlítás ép a váltságos pillanatban gyengiténé meg erőnket. Ezt tagadni senki sem fogja.

Katonai műveltségre van szüksége a harcosnak, nem pedig a korteskedések szabad gyakorolhatására, fel kell a harcosban ébreszteni már újoncz korában a nemes büszkeséget és rokonszenvet állása iránt, s akkor bőven kárpótolva fogja magát érezni a tőle elvont csekély kedvezményekért; fel kell ébreszteni benne a dicsőségvágyats a csapat-szellemet (l'esprit de corps), hogy minden egyes, átérezve szép hivatását, saját becsületét és dicsőségét az egész csapat becsületes dicsőségében keresse és viszonf. Ha az állása iránti nemes büszkeséggel és jó csapat-szellemmel párosult fegyelem és függelem megkedvelt tulajdonává válik egy hadseregnek, az teljes bátorsággal szállhat szembe a politikai kérdések kettévágására keletkező viharokkal, mert biztosítva van diadala. Nem mint sokan állítják, a politikai műveltség győzött az 1871/72-iki német-francia hadjáratban, nem, hanem igenis győzött a katonai műveltség egyesülve a fegyelem és alárendeltség helyes felfogásából eredő következményekkel.

Endrődy Géza.

I. Napoleon és Moltke.)*

Az 1870—71-iki német-francia háborúról irt porosz vezérkari jelentés füzetekénti megjelenése, porosz íróknak I. Napoleon és Moltke tábornagy lángesze és hadviselése közötti párhuzamos összehasonlításra ad alkalmat, melynél nem ritkán a nagy német hadász istenítésébe merülnek. Ez eljárás annál inkább megfoghatatlanabb és különösebb, mert az idő és körülmények által felderített hivatalos közlések, ép a hadműködési viszonyokba való mélyebb betekintést és azoknak tényekre alapított megítélését lehetőséggé teszik. — Minél világosabb lesz tehát a hadi események lefolyása, annál kétségtelenebbé válik a bizonyosság is, hogy a német fegyverek rendkívüli eredményében a lángész sugallatának, a teremtő gondolatnak, az eredeti tervezésnek és helyes rendelkezésnek kevéssé volt része, mint a szakügyességnek, nagy tapasztalatnak, a szerencse szeszélyének, és végül a túlnyomó erőnek.

I. Napoleon győzelmeit vaspályák, távirtdák, gyűtűs- és öntött acél-hátultöltők nélkül, — gyakran háromszoros túlerejű hadseregekkel szemben vívta ki; — a legjárhatatlanabb és legmagasabb hegyeken, a tengeren és sivatagokon mintegy repülve hatolt át, Franciaország zászlóit Európa egyik szélétől a másikig hordozván. 1796—97, 1798—99 (egyiptomi) 1800, 1805, 1806, 1809, 1812, 1813—14, 1815-ki hadjárait Moltke 1864., 1866- és 1870—71-ki hadjárataival összehasonlítani akarni nemcsak a történelmi igazság elleni vétkezés, de merőben egy paradoxon felállítása és érvényre emelése volna.

Napoleon 1796. márczius 27-dikén érkezik Nizzába: 10,000 Louisd'or az egész, mit neki a szorongatott helyzetű directorium a fedezésére adhatott. Hadseregét Liguria sziklái között, az osztrákok rendezett haderejével szemben hibás és veszélyes állásban találja. A vezérek gyámoltalansága, tétlensége és az ebből származott

*) E névtelenül irt érdekes czikket a „Wehrzeitung“ f. é. 116-ik számából vettük át.

figyelmetlenség bátortalanságot idéztek elő; — a hadsereg bomladozó félben volt. Napoleon táborát Albenyába (Savonával szemben) helyezte át, — itt seregszemlét tartott, és a csapatok elé lépve ekként szólott: „Katonák! Ti éheztek és mezelének vagytok. A kormány nektek sokkal tartozik és semmit sem adhat. Ama türelem és állhatatosság, melyet e sziklás vidéken tanusítottok, csodálatra méltók. Ezek azonban nektek semmi dicsőséget nem szereznek, sem fényt nem árasztanak rátok! Fel tehát! Kövessetek engem a világ legtermékenyebb rónáira! Olaszország katonái! Hiányoznék talán bennetek a bátorság és állhatatosság?”

A directoriumnak ápril 8-án ezeket írta:

„A hadsereget nemcsak hogy mindenben szűkölködve, de fegyelem nélkül is, és folytonos függelem-sértések közepette találtam; az elégtelenség oly magas fokra hágott, hogy a rozszakarátuak a hadseregben már egyengetett útra találtak stb. Legyenek önök megnyugodva, az engedelmesség és rend helyre lesznek állítva stb. Ily viszonyok között harcoltunk és győztünk.“

E rongyokkal fedett és lábbeli nélküli sereg 1796. ápril 10-én táborából megindul, s a marseillaisét dalolva útját Olaszországban folytatja, hogy Montenottéval (ápril 11. és 12.) győzelmeinek sorát megnyissa.

Valjon lehet-e, e mozzanatok szemügyre vétele után, az 1796. és az 1866., valamint 1870-ki hadjáratok viszonyai közötti hasonlatosságot találni?

Bonaparte 1796-ban 30,000 emberrel Olaszországot meghódította és azt négy — összesen 300,000 embert számító — hadsereg ellen megvédte; 1805-ben ellenállhatlan zuhatagként árasztotta el seregével a La-Manche partjaitól kezdve egész Németországot és Ausztriát, és Austerlitznél 70,000 emberrel a 90,000 emberből álló osztrák és orosz sereget tönkre verte. A francziák augusztus 23-án még Boulognenál állottak, october 17-én Ulm capitulált, november 13-án Bécs megszállott, december 2-án az austerlitzesi csata vívott. Mily mozdulatok hajtattak itt végre, mily eredmények érték el, és mindez három hónap alatt, két hatalmasság haderejével szemben, s a háború- és menekész Poroszország szeme előtt!

1806-ban a poroszokéval majdnem egyenlő haderővel Nagy Frigyes monarchiáját csaknem annyi hét alatt döntötte meg, mint a

mennyi hónapra Moltkének szüksége volt Franciaországnak négyzszeres tulerővel való legyőzésére.

October 21-én, egy hóval Párisból való elutazása után Napoleon már Berlinbe bevonult. November 28-án szállották meg a francziák Varsót, december 23-án a Pultusk melletti csata vívott és 1807. június 7-én kötötték meg a fegyverszünet. Két oly birodalom, mint Poroszország és Oroszország, melyek együtt véve óriás kiterjedésűek voltak és előnyös hadászati viszonyokkal bírtak, kilenc hónap alatt békére kényszerítettek.

Az 1809-ki hadjáratot Napoleon három hó alatt fejezte be. Az osztrákok ápril 10- és 11-én vonultak be Bajorországba; május 22-én vívott az asperni, július 6-án a wagrami csata, július 11-én történt a znaimi ütközet.

1812-ben Napoleon egy 400,000 emberből álló hadsereget vezetett Oroszország roppant pusztaságaiba, és csak az elemek által, melyek ellen lángesze hasztalanul küzdött, győzött le. — Június 23-án lépte át a Niemen vizét, september 14-én tartotta bevonulását Moszkvába.

Az 1814-ki hadjáratban Franciaország területét 70,000 emberrel 300,000 ellen lépésről lépésre védelmezte, míg nem tábornokai és miniszterei (Marmont, Fouché sat.) árulása trónjától megfosztotta.

Míg Napoleon az európai szárazföldi coalitiót leverte, a tengeren uralgó Albion is ellenei sorába állott, és Spanyolországban a francziák ellen háborút viselt.

Napoleon ellenei, mint Károly főherceg, Wellington, Schwarzenberg nagy vagy legalább is nagyobb képességű hadvezérek voltak, mint azok, kik Moltkeval szemben állottak, szilárd és rendíthetetlen jellemmel bírtak, vagy pedig heves gyűlölettel mint Kutusov és Blücher voltak eltelve és áthatva; Radetzky, Gneisenau és Toll sat. nevei, kik a szövetségesek hadseregeit mint vezérkari főnökök igazgatták, történelmileg ismeretesek. — Napoleon minden hadjárataiban az össz-átpillantás, a részletek figyelemben tartása, az előre-számítás, az eszközök gondolatgyors megtalálása, az észvilágossága és a tettekben való merészség csodálatra méltó jellemzet gyanánt tűnnek fel. A helyett, hogy részletes szerencsétlenségek vagy segédeszközök hiánya őt elcsüggesztette volna, amazokat előnyére fordította, a hiányokat pedig fáradhatatlan tevékenységre által pótolni törekedett.

A győzelem első kilátása és annak végleges kivívása között, sem kényelemből, sem határozatlanságból pillanatnyi halasztásnak

és a legkisebb kételynek sem engedett helyet, — még ha hadereje szám szerint az ellenségénél gyengébb volt is. Mások feletti fényes felsőbbségének magyarázata amaz emelkedett lelkű és hős merészségben rejlett, hogy a veszélynek bátran szemébe nézve mindig oda sietett, hol az a legnagyobbobbnak mutatkozott, és az ellenség túlerejére mért döntő csapás által ennek önbizalmát megrendíté, míg ellenkező és óvatosabb módor mellett, erejét kisebb előnyök kivívása által lett volna kénytelen kimeríteni, — és végre a főnehézségeket meggyengült eszközökkel és félig megtört bátorsággal leküzdeni. Oda vonzotta őt öntudatos erejének ellenállhatlan ösztöne, hol jelenléte legszilkségesebb volt, — és szelleme a hadszínhely minden részén világosságot árasztott, miként a vihar felhőiből lecsikázó villám az egész térséget megvilágítja.

Szóval, Napoleon ama nagy lelki hátrósággal, elhatározási erővel, szándékbeli állhatatossággal és a kivitelben való ama bizalommal bírt, mely észszel és ítélőtehetséggel párosulva, egy nagy hadvezérről eszményképet nyújtani képes.

Moltke 1866-ki és 1870-ki hadtervei vagy határozatlanok és hibásak, és ezért a körülményeknek meg nem felelők, vagy utánzások voltak.

Az 1866. évi hadműködési tervezetre vonatkozólag egy szellemdúsan és szakismerőleg szerkesztett rüpirat *) következőleg nyilatkozik:

„Austria, mely 1866-ban nagy és igen komoly válság küszöbén állott, nem tette meg azon előkészületeket, melyeket egy ily harc igényelt. — Mai nap már kétségbevonhatatlan tény, hogy a kormány, ha végső erőfeszítésre lett volna elhatározva, tetemesen nagyobb számú csapatokat állíthatott volna ki. Ausztria gyenge voltának oka főleg hadseregének szervezésében rejlett, melyen 1859 óta folytonos kísérletek téettek, de semmi okos dolog létre nem hozatott. Ausztria a földművelés és ipar lényeges károsítása nélkül még 200,000 egész 300,000 embert hívhatott volna fegyver alá.“

„Poroszország utolsó erejét is fegyverbe szólitotta, és alkalmazásba hozta. A nép virága fegyverben volt, a műhelyek és gyárak veszteltek, az ipar és kereskedelem egyaránt szenvedett; a hárt már nem lehetett tovább feszíteni, anélkül, hogy el ne pattanjon.

*) „Der Krieg gegen Preussen im Jahre 1866 bis zur Schlacht bei Königgrätz. Eine strategische Skizze von F. ...“ Brünn, 1869.

A hadjárat folytatásával ama „pogány sok pénz“ is elfogyott — és az ország hangulata kétségbeesetté vált volna.“

Az osztrákok felállításának a Jung-Bunzlau, Turnau és Gicin által képezett hadászati háromszögben kellett volna végrehajtatnia, melyből képesek leendének a Bautzen, valamint Glatz és Trautenau felől fejlődő oszlopokat gyorsan megtámadni és egyenként megverni. Az által azonban, hogy a hadsereg a zwitau - brünni és littau-olmütz - prerau - kremsieri hadműködési vonalokon foglalt állást, minden hadászati elvek figyelmen kívül hagyattak.“

„A poroszok felállítása, és pedig az Elbe-hadsereggel Halle és Torgau, az első hadsereggel Görlitz és Hoyerswerda, a második hadsereggel Schweidnitz, Neisse és Boroszló között nagyon kiterjedt volt, és csakis az osztrákok még hibásabb felállítására való tekintettel lehetett jónak nevezni. Szükséges volt mindazáltal a felállítás mindjárt a hadműködések kezdetén erélyes és gyors előrenyomulás által segíteni, mert különben a működések vezetője csak az osztrákok számára készít elő hadászati áttörést, és azoknak az ellenséges hadoszlopok egyenkénti megverésére igenis jó alkalmat nyújt.“

„A porosz főhadserőnek a berlin-kolini főhadműködési vonalon való előrehaladása egészen helyes volt, mert ez által a cs. k. hadsereg a nyugati harcztértől teljesen el lett vágva. A porosz hadvezér nem fejtette ki a hadműveletek menetében amaz erélyt, mely tágas hadászati felállításból való összpontosított előrenyomulásnál szükséges, mert az osztrákoknak, dacára hibás hadászati felállításuknak, sikerült Königinhof és Josefstadt-nál felfejlődni, mi által egyrészt a koronaherceg és Frigyes Károly herceg serege, másrészt az Elbe-hadsereg között a hadászati áttörés tökéletesen foganatosítva lett.“

„Ha az osztrák vezér ezen maga az ellenség által kínált, és soha sem reményelt szerencsét azonnal megragadja, a katonai tudós világ bizonyára ép oly teljes joggal kel ki a porosz vezér hadászati tudatlansága ellen, mint az a hadjárat után az osztrák vezérrel szemben történt.“

„Az itt kivívott sikerben nem a magasabb hadászati tervezetek eredményét, hanem a vak szerencse hatalmát látjuk. E részben sem a poroszok, sem az osztrákok nem tehetnek egymásnak szemrehányást. A szó valódi értelme szerinti vezérrel sem az egyik, sem a másik hatalmasság nem bírt.“

„Ha mindkét fél június 23-tól 29-ig bezárólag terjedt had-

működési felett kell ítéletet mondanunk, akkor részrehajlás nélkül csak oda nyilatkozhatunk, hogy a hadászati alapelvek helyes felfogását, valamint az erély és szellem kellő mérvét egyik félnél sem találjuk, — és a porosz sereg vezérletének Caesarral és I. Napoleonnal egy színvonalra való állítása csak is tudatlanságnak vagy nagy öntúlbecslésnek tekinthető. — A kettő között párhuzamot vonni vagy hasonlatosságot találni annyit tesz, mint azon mondatot új adattal igazolni, hogy a magasztostól a nevelésig csak is egy lépés van. Előítélet és anélkül szölok, hogy a képzelődésnek tért engednek; nézeteim a tények szorgalmas tanulmányozásán és amaz összehasonlító hadi történelmen alapulnak, mely a hadvezérlet ügyességének és ez utóbbtól joggal várható követelményeknek legjobb fokmérője.

„Az 1797-ben Tirolból Alvinczy alatt kinyomuló osztrák hadsereg nem nyújtott a francziáknak oly kedvező alkalmat az egyenként való megveretésre, mint az osztrákoknak nyújtva volt 1866-ban; és mégis mily pellengérré nem állították ama hadműveletek porosz írók nevezetesen Clausewitz által, leginkább csak azért, mert a siker nem az osztrákok részén volt.“ Jobb volt-e a porosz hadseregnek 1866-ban a cseh katlanba való nyomulása? Az erő egész tömege két csoportra volt osztva, az elsőt az elbei és I-ső — a másodikat a II-ik hadsereg képezte. Mindkettő több mint 12 mérföld és a meglehetősen járhatlan Iser és Óriás-hegység által volt egymástól elválasztva.

„De még e csoportok is, több oszlopokra osztva, nyomultak elő. A második hadsereg három vonalon nyomult elő, melyek egymástól hegységek és szorulatok által voltak elválasztva; a hadműködési arcvonal négy német mértföldnél több volt.“

Mily dicső alkalom volt ez által az osztrák hadvezérnek nyújtva, e külön oszlopokat és csoportokat, — ezek bármelyikénél is erősebb levén — egyenként megverhetni! Alvinczy hadseregével csak másfél német mértföldnyi hadműködési arcvonalon nyomult elő, és oly erő által veretett meg, melynek Peschierától és Mantuától erőltetett meneteket kellett végrehajtania, hogy annak idején megérkezessék.

De az által, hogy a poroszok 1866-ban győztek s így a siker oly hadvezérrel szemben, ki neki kedvező szerencsét megragadni és felhasználni nem tudta, — részökön volt, a poroszok hadműködési nem lesznek jobbak, és az elítéltetést épügy, sőt még inkább megérdemlik, mint Alvinczy 1797-ki hadműködési stb.

E találó bírálat csakhamar commentárra talált. Az osztrákok által felhozott bizonyíték, hogy a c. k. hadseregama hadjáratban a belső támadó vonal előnyével birt, az 1866-dik évi hadjáratról irt porosz iratokban leghatározottabban megta madtatott és annak megczáfolása megkísérletett.

Azonban az 1870-diki hadműködési tervben, s tulajdonképp Moltke 1868/69-diki emlékirataiban a belső támadó vonalnak — azaz Pfalz-, Elasz- és Lotharingiában a két franczia hadsereg közötti német hadsereg felállításának roppant előnyeit élesen értelmezve és kiemelve találjuk.

Az 1870. évi hadjárat terv Clausewitz és más német katonai írók által több mint 50 év előtt szerkesztett hadműködési tervezetnek másolata. Moltke tehát csakis mint e tervnek, melyet a porosz vezérkar mintegy elődei hagyatéka gyanánt örökölt és a döntés időpontjáig megőrzött, javítója és végrehajtója szerepel. Ama katonai szervezet, melyet Scharnhorst 50 év előtt behozott és melyet Roon a tökély legmagasabb fokára emelt, nyújtotta Moltkének az eszközöket elődei tervének megvalósítására. — Roon súlyos és hajszál-élűre fent pallosát Niel tompa diszkardja — az 1867-ki katonai szervezet — elháríthatni légtelen volt. — Németország számos vas-pálya vonalai, jól kidolgozott vonattervekkel (melyek a pálya-igazgatóságok fogalmazványai voltak) a tömegek gyors összpontosíthatását kiválóan elősegítették; I. Napoleonnak először is hadsereget kelle teremtenie és azt gyors menetekben az ellenség ellen vezetni; 1805-ben és 1806-ban még sem volt több időre szüksége, hogy Ulmig és Berlinig jusson, mint Moltkének 1870-ben a gravelottei csatáj.

A német haderő önálló seregekre volt osztva, melyeknek élén próbált vezérek és vezérkari-főnökök állottak. Moltke a modulatókat dolgozó szobájából térképek alapján és távirdek segítségével gyakran nagy távolból igazgatta. A hadműködések és menetek részleteinek kidolgozása és a surlódásoknak az akadályok elhárítása általi legyőzése, a hadsereg parancsnokságokra és főhadi szállásaikra bízott. Ha a hadsereg parancsnoksága által általánosan elrendelt vállalatok sikerültek, a dicsőség a hadsereg vezérkari főnökét illette, ha azonban nem sikerültek, akkor a hiba a hadseregi törzsnek részlet-intézkedéseiben kerestetett, és a felelősséget a hadseregítőrszeknek kellett viselniök. Egyáltalában a nagy hadiszállás Moltkéval élén a parancsadás író és rendelkező része volt, míg a három hadsereg-parancsnok és vezérkarai a cselekvő és végre-

hajtó részt képviselték, — ennél fogva Moltke tervutasításának nem lehetett része abban, hogy Frigyes Károly herceg 1870-ben december 3-ikán és 4-én a francia Loire-hadsereg közepét Orléans előtt áttörvén, annak két hadtestét (18, 20.), melyek alig tettek egy lövést, Bourges felé nyomta. — Hasonlóképp nem a nagy főhadiszállás rendelkezései voltak ama tényezők, melyek lehetségessé tették, hogy Werder Bourbaki túlnyomó haderejének a Lisaine mellett több napig ellenállt és hogy Manteuffel kisebb erővel ugyanazon sereget megkerülvén, Svájcba szorította.

Hogy mily ellenmondásteljesek és gyakran romlásra vezetőek voltak Moltke utasításai, a német haderőknek a Mosel-Maason át és Sedan felé való mozdulataiból kitűnik. Következő parancsok lettek ugyanis kiadva: Augusztus 11. este 7 órakor: „A 3. hadtest Faulquemontban az 1. és 2. hadsereg szűkebb zárkózására a támpontot képezendi.“

„Az 1. hadsereg holnap jökor két hadtesttel a boulay-marange-vonalban fog menetzni, egy hadtesttel Boucheporn felé.“

„A 2. hadsereg a 9. hadtestet Longeville felé St. Avoldtól nyugotra előre meneszti, mely utóbbi helység felé a 2. hadtest csatlakozik. A 10. hadtest a 3. mögé vonul.“

„A testőr-, 4. és 12. hadtest az ellenséges felállítás bal szárnya felé a francia Nied bal partján akként vonandók elő, hogy a szükséghez képest amazokhoz csatlakoztassanak, vagy a menetelést Nancy irányában folytathassák.“

Augusztus 12-én délután 4^{1/2} órakor: „Az 1. hadsereg holnap 13-án a francia Nied felé nyomul, a zöm pedig a les Etangs-Pange vonalon, és a coureellesi pálya-udvart biztosítja; a lovasság Metz felé kémszempléz és a Moselen alább átkel. Az első hadsereg tehát a 2. hadsereg jobb oldalát fedezi.“

„Utóbbi a Buchy-Chateau Salins vonalon menetez, előőrseit a Seilleig tolja és igyekezni fog magának a Moselen — a pont-a-moussoni, dienlonardi, marbachi stb. átkeléseket biztosítani. A lovasság a Moselen túl kémszempléz. A 3. hadsereg a Nancy-Luneville vonal felé való előnyomulását folytatja.“

Augusztus 13-án, este 9 órakor, vagyis 30 órával a fennebbi parancs után: „Az eddig beérkezett tudósítások szerint még ma dél előtt nagyobb ellenséges osztagok voltak Metzen innen Servignynél és Bornynál. Ő Felsége parancsolja, hogy az 1. hadsereg holnap augusztus 14-én a francia Nied melletti állásában maradjon és előre tolt elővédje által megfigyelje, valjón

az ellenség visszavonul-e vagy támadásra nyomul elő. Ez utóbbi esetnek tekintetbe vételével holnap a 2. hadsereg 3. hadteste legelőbb is csak Pagny magaslataival egyenlő magasságra, s a 9. hadtest Buchy felé fog előnyomulni, hol ezek egy mérföld távolságnyra készen álljanak, hogy kellő időben megindulva, Metz előtt komoly ütközetbe ereszkedjenek. Másrészt az 1. hadsereg azon helyzetben van, hogy az ellenségnek bármily — délfelé való — előnyomulását oldaltámadás által megakadályozza. A 2. hadsereg többi hadtestei a Mosel vonalrész ellen Pont-a-Moussontól Marbacheig való előremenetelésüket folytatják. A 10. hadtest Pont-a-Mousson előtt foglal állást. Mindkét hadsereg lovassága lehetőleg messze előre küldendő és az ellenségnek a Metzből Verdun felé vezető úton való netaláni visszavonulását nyugtalanítja.“

E parancsok, — melyek a főeldöntést kereső német haderőket csaknem 10 mérföldnyi arcvonalon (Frouard-Marbach-Metz-Pange-les Etangs) vonultatják át a Moselen, voltak okának, hogy a 2. és 3. hadsereg 370,000 emberről összerövel, a Borny és Vionville melletti csatákban augusztus 14. és 16-án 168,000 francia által megveretett. — Mindkét hadseregparancsnok, — Frigyes Károly herceg ép úgy mint Steinmetz — a nagy főhadiszállás rendelkezései folytán annyira biztonságban levőknek hitték magukat, hogy ama napokon semmi nagyobb összeütközést nem vártak és a harc színhelyére igen későn érkeztek.

Moltke augusztus 19-iki intézkedései a Mosel jobb partját, melyet Frigyes Károly herceg 23-án megszállatott, a francziák számára szabadon hagyták. A százsz koronaherceg 4. hadseregének MacMahon tábornagy Metz felszabadítására czélzott hadműveletei folytán Verdun és Chalons felé előnyomulása alatti elszigeteltsége, a porosz koronaherceg 3. hadseregének az Ardenneken keresztül erőltetett menetekkel való közelebb-vonását parancsoló szilkséggé tette. E mozdulat alkalmával, mely az ellenséges hadvezér számdéka és mozdulatai felől szóló tudósítások késedelme folytán csak későn rendeltetett el, a ránylag ép annyi katonavesztéssel, mint I. Napoleon hadjárata alkalmával Oroszországban.

A chalonsi és metzi hadseregek fegyverletétele, azaz 1870. november 1-je után, a német hadvezérség által lektüzendő rendes haderő, már nem létezett, hanem csakis tömeges felkelési seregek, és mégis,

daczára a németek roppant hadi erejének, a háború még 1871 január végéig, azaz egészben 6 $\frac{1}{2}$ hónapig tartott.

Hivatalos kimutatások szerint ugyanis a német hadsereg száma a következő volt:

1870.	Augusztusban	1.183,000 ember	250,000 ló
"	Septemberben	1.160,000	" 252,000 "
"	October	1.210,000	" 259,000 "
"	November	1.217,000	" 258,000 "
"	December	1.245,000	" 259,000 "
1871.	Januárban	1.312,000	" 264,000 "
"	Február	1.350,000	" 263,000 "

Blume őrnagy az 1870-iki november hóban Franciaországban volt német haderők számerejét következőleg sorolja föl:

Az 1. hadsereg	42,000 ember.
A 2. hadsereg a meklenburgi nagyherceg hadseregosztályával együtt	104,000 "
A 3. és 4. hadsereg	235,000 "
Megszállási és hadtáptüi csapatok sat. mintegy	90,000 "
Összesen	471,000 "

A fennebbi kimutatás szerint azonban november hóban 1.217,000 ember élmezteztett, vagyis 746,000 emberrel több mint a hadszínhelyen. — Ha tekintetbe vesszük, hogy az 1870-ik év két utolsó havában Németországgal szemben semmiféle hádkész hatalom nem állott, melynélfogva tartalékseregek készen tartására kényszerítve lehetett volna, akkor az erővel való gazdálkodás nem igen mutatkozik helyesnek. Avagy miként lehessen megfejtani, hogy az 1870-ki november, december és 1871-ki január hóban, a csaknem 1 $\frac{1}{2}$ millió harcvezető katonára felelt rendelkező Németország a Sedannál és Metznél védtelenül tett Franciaországot csakis három hónapi harc után volt képes teljesen legyőzni, és seregének alig volt képes felé a hadszínhelyén egyesíteni? Valjon I. Napoleon a vasutak, táviratok, tűzéréség, fegyver és az ország gazdagsága tekintetében való roppant túlsúlyt nem használta volna-e fel jobban? és nem ért volna-e gyorsabban célhoz mint Moltke?

Igen jellemző, hogy a köztársaság Gambetta ügyvéd által szervezett, az ősz Aurelles de Paladines, Trochu szépirodalmár sat. által vezényelt újonc hadak, a német veterán sereg ellen magát oly sokáig védeni tudta.

Moltke azonban a császárság képtelen hadvezérei között több politikai, mint katonai ellen-

re talált. Mac-Mahon Wörthnél 40,000 emberrel fogadott el csatát 150,000 emberrel szemben, — és tönkretétetett; ő vezette a sedani örvénybe a hadsereget és a dynastiát megfújhatatlanságok miatt örökké emlékezetes hadmozdulatok által. Bazaine ismét Frossard hadtestét Spiehernél cserben hagyta, ellenben határozatlansága és ingatlansága által Frigyes Károly herceg seregét a megsemmisítéstől augusztus 16-án és 17-én megmentette. Bazaine pere nagyon is érthetőleg bizonyítja, hogy Metzből kivonulni vagy az ostromzáró sereget szakadatlan harcban megsemmisíteni sohasem volt szándokában.

Ezenkívül augusztus 6-kától kezdve a pártokra szakadt Franciaország az anarchia közepette a háborút csakis félnemzeti erővel folytathatta. Sedannál teljesen védtelenül téve, a lefegyverzett ország a Gambetta-Trochu-Favre triumviratust csakis fegyverre becsülte megmentése végett követte.

A porosz hadsereg fővezérsége az 1866 és 1870—1871-dik hadjáratokban kétségkívül jelentékeny dolgokat vitt véghez, mindazáltal mérték alá vonandó, hogy valjon az eredményben mily része volt a gyűtűpuskának, mily része ismét a háromszoros túlerőnek, továbbá a francia vezérkar és hadvezérek példátlan képtelenségének, és erélytelenségének.

Már ez oknál fogva is, mint szintén Oroszország nagy területi kiterjedése, szegénysége és néptelenségénél fogva helytelennek látszik nekünk az 1806- és 1812-diki hadműködéseknek az 1866-ban és 1870—71-ben lefolytak mellé állítása és kritikai elemzése.

Moltke ama két hadjáratban nem tett többet, mint Toll 1812-ben, Gneisenau és Radetzky 1813-ban, 1814-1815-ben, Hesz 1848-ban, 1849-1855-ben, és az idő és eszközök arányának tekintetében semmiféle alkalomkor se emelkedett mint vezérkari főnök ama tehetséges hadászok szellemi magaslata felé.

Azok pedig, kik a sikernek — mely által elvakítottak — imádói, és beható vizsgálat nélkül a nagy német hadászt I. Napoleon felé állítják, kettős hibát követnek el, mert eljárásuk alkalmas az ítélet elhomályosítására és álmézeteknek terjesztésére ott, hol egyedül az igazságnak kellene uralkodnia; minek szükséges következménye, hogy a részrehajlatlan, higgadtan ítélő kritika felidézve, tisztét elfogulatlanul teljesíti, hogy a tehetséget a lángésztől megkülönböztesse. Habár az első az utóbbiak előfeltétele is, mégsem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy míg ez a tehetség

mintaszerű eredetiségét vagy sajátlagos szellemet jelent, addig amaz az utánzásra vihető vissza.

SZEMLE.

Fegyvertan. Irta Gyulafalvi Bulyovszky Károly, m. k. honvéd-örnagytanár és a Ludovica-academiának rendes tanára; számos a szövegbe nyomott ábrával. Budapest 1873. kiadja Ráth Mór. Az I-ső füzet ára 2 frt 80 kr.

Az újkabkori fegyvereknek a harezok alkalmával tapasztalt hatása a fegyvertani ismeretek tanulmányozásának és fejlesztésének jelentékeny lendületet adott. Napjainkban a katonai szaktudományok egyikénél sem érezhető annyira a hiánypótlás szüksége, és az ismeretek elsajátítása körül egyik tárgynál sem tűntek fel nagyobb nehézségek, mint a fegyvertannál. A köztörekvést gátló eme nehézségek ébreszték a szakegyeneket azon irodalmi tevékenységre, a melynek folytán az eddig használt, csaknem kizárólagosan a szak-körökre szorító, és beható technikai előképzetségre alapított művek mellett, rövid idő alatt a fegyvertani ismeretek minden ágára vonatkozó számos oly fegyvertani mű jelent meg, mely a különböző méveltségű osztályok haladására is tekintettel volt.

A szakértelem tehát a szellemi tevékenységnek és a felvilágosodásnak követelményét nagy fáradsággal kielégíté, és a tudomány ezen, eddig csak egyesek által ismert, és újabban bámulatos haladásán átment s nélkülözhetlen tárgyat a titokszérű homályból kiragadvá, mindenkire nézve felfoghatóvá tette.

A katonai irodalomnak ily, a fegyverek közismertetése céljából kiadott újabb művei, a modern seregeknél tanulmány tárgyává tették, sőt, mint a hadtudományok köréhez tartozó fontos tárgyak nemcsak keresettek, hanem egyszersmind nélkülözhetlenül kívánatosok váltak.

Részünkről ez előttünk fekvő műben a közönhajnak az imént említett irányban történt teljesülését látjuk, s arról, ha a hátrányos viszonyok által okozott akadályok mellett, melyek az adatok megszerzése, a szükséges műszavak, valamint a mű kiállítása körül elő-

fordultak, — főképp a mű belértékét veszszük tekintetbe, a szerzőre nézve csakis legnagyobb elismerésünket fejezhetjük ki.

A megjelent első füzet négy fejezetet tartalmaz. Az I-ső fejezet a fegyvertan általános beosztását, a közeli fegyvereket, a távoli fegyverek általános elemeit, a lökésszitményeket, a fekete, muriatious, a fehér augendre, a Schultre-féle és a gázlóport, a lögyapotot, a salétromos olajédet, a dynamitot, a durrhiganyt és a löporpróbbákat tárgyalja.

Mind e lökésszitményeknek aránylagos hatását, előnyét és hátrányát, a mű számos kísérletek által igazolt adatokkal bizonyítja és indokolja.

A II-ik fejezet előadja: a lövedék anyagát, alakját, súlyát, ürméretét, berendezését és a röppályát. E fejezetben a tárgyak megértését az ábrák igen könnyűvé teszik; különösen a röppályák magyarázata a rajzok által igen meg van könnyebbitve. Dícséretes összeállítása mellett, igen érdekes a szabatos röppálya elérése tekintetében tett kísérleteknek, és az e részben való haladásnak soronkinti előfűntetése.

A III-ik fejezet tárgyai: a csőszerkezet külső és belső berendezése, a csövekül alkalmas ércz-anyagnak ismertető jelei, ellenállási képessége érthetően és összehasonlítással indokolva.

Értekezik továbbá a fegyverek műszaki értékéről, a létező hátultöltők závarzatairól.

A lövegzávarzatokat öt, és pedig:

1. retesz-
2. ék-
3. csavar-
4. dugattyús és
5. kamrazávarzat-rendszerre osztja be, és külön külön mind-

egyiket rajzban bemutatja. A hátultöltő fegyvereket műszaki és závarzat-gépezeti szempontból két-két főcsoportra osztályozza és a külön závarzati rendszereket főbb vonásaiban elemzi. A furat-alkatnál a berendezést, a különböző húzagok alakjait, számaikat és a csavarzat alkalmazását, jó rajzokban, — a föllet-arány követelményeit, és átmeneti korszakait pedig táblázatokban bemutatva részletesen tárgyalja.

A IV-ik fejezet a tűz-fegyver-állványokat és pedig mind a fegyverágyak, mind a talp és a löállványokat ismerteti.

A megjelent I. füzet után itélve a pontos adatgyűjtésen és a sikertől összeállításon kívül, a műnek még főbecsét képezi, hogy

technikai alapra fektetett bizonyításokat lehetőleg mellőzve, mindezt rajzban való előtűntetés által teszi megérthetővé. A mű az e tekintetben vált követelményeket okvetlen kielégítve, egyáltalában nagy elismerésre számíthat, de a mennyiben a fegyvertani öntanulmányozáson kívül a Ludovica-academiában tankönyvül is használtatik, a tulságos nyelvdagályosság, és a nem mindig és következetesen ugyanazon már általánosan is elfogadott műszavaknak használata, a mű hátrányát képezik.

A mű e tekintetben leendő átdolgozás által kifogástalan lenne, és technikai értékét illetőleg az ez irányban megjelent munkákkal a versenyt minden tekintetben kiállaná.

C. B.

Egy érdekes, tanulságos és korszerű munka jelent meg Berlinben legközelebb Müller H. tüzérőrnagytól, mely a tábori tüzérségnek az utóbbi félszázad alatt történt fejlődését tárgyalja, különösen a porosz hadsereget illetőleg. A 374 lapra terjedő könyv czime: „Die Entwicklung der Feldartillerie in Bezug auf Material, Organisation und Taktik, von 1815 bis 1870.“

Müller e munkája öt szakaszra van felosztva.

Az első szakasz, — mely az 1815-től 1850-ig terjedő időközt foglalja magában, — a sík lövegeknek van szentelve; a második — 1850-től 1860-ig — az átmeneti korszakot rajzolja; a harmadik szakasz az 1860-tól 1866-ig történt vívmányokat foglalja egybe, a negyedik pedig az 1866—1870-ik évig a lövegeknél mutatkozott javításokat, tökéletesbítéseket és változtatásokat adja elő, míg az ötödik az 1870—71-iki hadjárat alatt a tábori tüzérséget illetőleg tett tapasztalatokat s az azokból vont következtetéseket tünteti fel.

Midőn az öt évtized tábori tüzérségének fejlődése időrendben eképz tagoztatik, egyszersmind minden egyes szakasz újra több részre van osztva, melyek utolsója mindig a harcászati viszonyoknak van szánva.

Müller őrnagy, mint látszik, az I. Napoleon óta az összes tüzérségi irodalom terén megjelent munkákat tüzetes tanulmány tárgyává tette, s egész halmaz oly teljhitelű adatokat használt fel, melyek csak most kerültek ő általa a nyilvánosság elé.

E jeles munka nagy hézagot tölt be a szakirodalom terén, elannyira, hogy azzal megismerkedni minden tüzértisztnek csaknem elkertülhetlenül szükséges, míg a többi fegyvernem tiszteinek alkalmat nyújt: a tábori tüzérség félszázados törekvéseivel, reményeivel

s obajaival megismerkedni. — Az Oppenheim R. kiadásában Berlinben megjelent e mű bolti ára 2¹/₈ tallér.

„Cenni storici sui preliminari della guerra del 1866 e sulla battaglia di Custoza“ czime amaz érdekes műnek, melyet Luigi Chiala olasz fővezérkari százados írt, s a mely Rómában közelebb két kötetben jelent meg. Érdekes tartalma még nagyobb jelentőséget nyera Lamarmora által nem rég kibocsátott röpirat folytán. Szerző az osztrák-olasz hadjárat egyes eseményei fölől tiszta átnézetet nyújt s azokat lehetőleg elfogulatlanul tárgyalja. Chiala művében előadja, hogy Lamarmora vezérkari főnök július 17-ikén (1866) Florenczából a cremonai főhadiszállásba utazott, s két nappal később Albrecht főherczeg a hadizenetet vette; ugyanakkor egyszersmind minden előkészületet megtétezt, hogy július 23-án az olasz sereg a Minción átkelhessen.

Az olasz haderő a hadrendelkezés szerint két részre osztott. Az egyik rész, mely Victor Emanuel király fővezérlete alatt állott, miniciói hadseregnek neveztetett, míg a másik, Cialdini tábornok főparancsnoksága alatt, a pó-i hadsereg nevet nyerte.

A király hadserege állott: az 1-, 2- és 3-ik hadtestből, — melyek mindegyike négy hadosztályt foglalt magában, — továbbá az azoknak megfelelő lovas hadosztályokból, tüzér- és mérnökari tartalékokból, vagyis 216 zászlóalj, 60 lovas századból és 47 ütegből. A 4-ik hadtest nyolcz hadosztályból képezte tett, s a tartalékkal együtt állott: 144 zászlóalj, 30 lovas századból és 29 ütegből. A két hadsereg öszereje 219,719 emberből, 36,850 lóból és 456 lövegből állott. Ehez jöttek még Garibaldi szabadcsapatai, szám szerint 38,000-en, 200 lóval.

Az osztrák működő-sereg az 5-, 7- és 9-ik hadtestből, egy tartalék-gyaloghadosztályból s egy tartalék-lovasadosztályból képezte tett, vagyis 76 zászlóalj-, 24 lovas századból és 21 ütegből — 95,458 ember, 15,269 ló, 168 löveg. Továbbá 4 dandár Kuhn tábornok alatt Tirolban állt, 43,000 ember Velencez különböző váraiban, 1 dandár Velenczénél, 1 dandár Friaul és Istriánál; úgy, hogy az öszserő, mely Albrecht főherczegnek esetleg rendelkezésére állhatott, 190,945 ember, 20,735 ló és 248 löveg volt. Valóság-gal azonban 100,000 embernél több soha sem fordítatott az olasz sereg ellen, mely e szerint kétszeresen is feitümlta az osztrákok számerejét.

Az olaszok június 23-án csakugyan átlépték a Minciót, és pedig az 1-ső hadtest az 1-ső hadosztálylyal Monzambanónál, az 5-ik hadosztálylyal Borghettónál s a 3-ik hadosztálylyal Pozzolónál, a 3-ik hadtesttel pedig Goitónál. A 2-ik hadosztály és az 1. hadtest fedezetül maradt vissza Peschieránál s a Mincio jobb partján. A második hadtestből a 4-ik hadosztály egy dandárral átkelt a Pón s Borgofortéval szemben foglalt állást; a 6-ik hadosztály s a 4-iknek egy tartalék-része az Ossone mellett helyezkedett el párhuzamban a Curtatone-Montanara-vonallal; a 10-ik hadosztály St. Lorenzoiq menelt, míg a 19-ik hadosztály Ospitalettóig. A főparancsnokság ama parancsának, hogy két hadosztály akként helyeztessék szét, hogy azok másnap Villafrancánál alkalmaztathassanak, a 2. hadtest e szerint teljességgel nem felelhetett meg. Ennek az lett a követke-zése, hogy az említett két hadosztály a custozzai csatától hiányzott. Az ellenségnek a folyón való átkelés alatt csak lovas őrzárai mutatkoztak s minden hír őszbangzott arra nézve, hogy az osztrák csapatok utolsói is 23-án délelőtt Veronába vonultak vissza.

Miután továbbá tudva volt, hogy az ellenfél főereje Lonigo és Montagnánál összpontosult, Lamarmora tábornok, — azon hiedelemben, hogy Albrecht főherceg egyelőre csupán az Ecs-vonalat szándékozik fedezni, — remélte, hogy 24-én minden nehézség nélkül birtokába juthat a st. giustinai, sonai és sommacampagnai magaslatoknak. E nagyfontosságú pontoknak az olaszok általi megszállása — a várnégyszög közepette — minden közlekedést elvágott Verona, Peschiera és Mantua közt, s azért, hogy ekép a főherceg figyelme ide irányult, Cialdini tábornoknak az alsó Pón való átkelése megkönnyebbítettet. A 23-án délután másnapra kiadott parancsok egyszerűen úgy hangzának, hogy az 1-ső hadtest egy hadosztályt a Mincio jobb partján hagyjon vissza, két hadosztályt a st. giustina-sonai vonal megszállására fordítson s egy hadosztálylyal Peschierát és Pastrengót tartsa szemmel; a 3-ik hadtest a sommacampagna-villafrancai vonalat szállja meg, míg a 2-ik hadtest Curtatonét és Montanarát elfoglalva a mantua-borgofortei utat fenyegetse; továbbá egy-egy hadosztálylyal Marmirolót, Roverbellát szállassa meg, végre a lovas hadosztály a la gherla-quaderinimozzocanei vonalon helyezkedjék el. Valamennyi hadtest megindulása reggeli négy óra volt kitűzve.

Albrecht főherceg ezalatt — egy az alsó Pónál álló jelentékeny különítmény kivételével — összes seregét Veronánál vonta össze, elhatározván az ellenséget balszárnyában megtámadni, mihélyt

az a Minción átkelt. A mint tehát június 23-án Veronába híre érkezett, hogy ez már megtörtént, az osztrák sereg még az nap délután megkezdte előnyomulását. A tartalék-gyalghadosztály Pastrengótól Sandrára egy dandárt tolt elő s az 5-dik hadtest Castelnouót, Sonát és Albarellét egyegy dandárral szállotta meg. A 7-ik és 9-ik hadtest s a tartalék-gyalghadosztály másik dandára és a lovas hadosztály jun. 24-én reggeli 3 órakor indulva, a többi csapattal annyira előnyomult, hogy aztán a Castelnovo, St. Giorgio-Salice-Casazza-Sommacapagna-vonalban álló egész hadsereg egyesülhetett.

Az olasz főhadiszállásra arról, a mi az ellenségnél történt, semmi hír sem érkezett. Cialdini tábornok, ki hadműködéseiben korlátlanul intézkedhetett, jun. 25- és 26-ik közt éjjel Casetnél szándékozott a Pón átkelni; Garibaldi pedig szabad csapatainak egy különítményével jun. 23-án Salótól a Chise-völgyre egy diverziót kísérlt meg.

A harmadik hadtest 7-ik hadosztálya, Bixióval, s a 16-ik Humbert herczeggel, — amaz Ganfardinéra, emez Villafrancára vezényeltetve — jun. 24-én háborítlanul érkezettek meg. Az osztrák tartalék-lovasadosztály Bujanovics-dandárának éle, mely 6½ óraker a veronai úton nyomult előre, visszautasított. Közvetlenül erre, Ganfardinérről a Pulz-dandár nyomult előre. A Trani-dzsidászred a 16-ik hadosztály soraiban nagy zavart idézett elő; a császár-huszárezred ellenben, mely a Bujanovics-dandár által támogatva, a 7-ik hadosztályt támada meg, csaknem semmi eredményt sem mutatbatott fel.

Eközben Lamarmora tábornok megérkezett az ittközet színhe-lyére s első gondja volt az 1-ső hadtest 3-ik hadosztályát (Brignone) Custozza mellett a Monte Torre és Monte-Croce fensíkjaira vezényleni, s a 3-ik hadtest 8-ik hadosztályát (Cugia) utasítani, hogy a 7-ik és 3-ik hadosztály közötti hézagot töltsse be.

Az azonban mielőtt ez utóbbi megtörténhetett volna, a 3-ik hadosztály az osztrákok 9-ik hadteste (Hartung) által Berettara felől megtámadtatván, Custozzára vetettetett vissza. Ámbar az Amadeo herczeg dandárának rövid időre a harezrendet kijavítani sikerült, mind a mellett az osztrákok 7-ik hadteste részéről támogatott Scudier-dandár által intézett újabb támadás Custozzát is az ellenség kezébe juttatá. Az Amadeo herczeg dandárának tartalékcsoportai hasztalan tetek kísérlését a falu visszafoglalására. Szerencsésebb volt ezeknél a Treville-dandár gránátos ezrede, mely a Cugia-hadosztály 64-ik ezredével az osztrákokat monte-torrei és monte-crocei már kivívott állásukból

egymásután szorította, ki. Ekkor — déli 11 óra tájban — érkezett meg a 3-ik hadtest 9-ik hadosztálya (Govone) Custozza magaslataira. Ez Monte-Torrét legott megszállta, a Cugia-hadosztály pedig Monte Crocét. A nagyon megrendített Brignonféle 3-ik hadosztály Valeggiónt át Pozzoloba vonult vissza. Villafrancánál a 3-ik hadtest vezénylő tábornoka, Della Rocca, vette át az ütközet vezetését, kinek a De Sonnaz lovas hadosztály is alá volt rendelve.

A balszárnyon 6^{1/2} óraker reggel az 1-ső hadtest 5-ik hadosztálya (Sirtori) S. Gustinára menelés közben S. Rocco di Palazzolónál, az osztrákok 5-ik hadtestéhez tartozó Bauer- és Piretdandárokra bukkant. Csakhamar a harc kifejlődése után érkezett meg Castelnouvoból a Rupprechtféle tartalékgyalog-hadosztály, s Vallegi-óból az 1-ső hadosztály. Utóbbi, ámbár eleinte a nagy országúton tért nyerve előhaladt, egyszerre arcban és szárnyban megtámadtatván 9^{1/2} óra tájban felbomoltan vonult vissza Maragnotte felé Oliosiba. Az osztrákok tovább-előnyomulása a monte-ventoi hadállásnál, mely Durando hadtestparancsnok meghagyása folytán a tartalékkal szállatot meg, erélyes-ellenállásra talált. Csak délután 3 óra tájban, midőn jelentés érkezett, hogy az 5-ik hadosztálynak S. Luciából való visszavonulása miatt a jobb szárny fedetlenül maradt, hagyták oda az állást. A Sirtori-hadosztály ugyanis, mely eleinte a Bauer-dandárral meglehetősen sikerrel harezolt, a Rodich-tábornok által ennek segítségére küldött Möring-dandárnak ellen nem állhatván, a tartalékkal együtt Valeggióra vonult vissza. A 2-ik hadosztály egyes részei itt többkevesebb sikerrel vettek részt az ütközetben.

Eközben a Cucciari (2-ik) hadtestből a Logon-féle 19-ik hadosztály Roverbellánál s a 10-ik hadosztály (Angioletti) a massimbona-roverbellai vonalon állást foglaltak. A zömben a 9-ik hadosztály folyvást előnyomulóban volt s az ellenségtől Custozzát és Belvederét egymásután foglalta el; azonban az osztrákok a Töply és Wetsertheim tartalékdandárok által erősbülést nyervén, Govone tábornok kénytelen volt állását odahagyni s Villafrancába vonulni vissza. Ép ez időtájban vonult oda szintén vissza a 8-ik (Cugia) hadosztály, mely a 9-ik osztrák hadtest által keményen szorítottatott s e miatt monte-torrei és monte-crocei hadállásait oda kelle hagynia. Ez események folytán határozá el Della Rocca tábornok, hogy Villafrancát odahagyva, egész hadtestével a Mincio felé vonul vissza. Humbert hg (16-ik) hadosztálya képezte az elővédet, mely a roverbellai országúton találkozott össze Longoni hadosztályával. Ezt Della Rocca tábornok amannak támogatására küldte, csakhogy ezáltal immár

elkészett. Mindkét hadosztály ennél fogva együtt folytatta visszavonulását. A 16-ik hadosztály éjjelkor ért Roverbellához, míg a 19-ik Goitoba, mely időközben a 10-ik hadosztály által védelmi állapotba helyeztetett. A 8-ik hadosztály nagyrészen Goitót tűzte ki irányul s a 9-ik Valleggióra vonult. Bixio tábornok a 7-ik hadosztálylyal s a vezénylete alatt állott lovas-hadosztálylyal fedezte a visszavonulást, mely az osztrák lovasság által nagyon sokfélekép nyugtalanítottott.

Az 1-ső hadtest 1-ső hadosztálya (Cereale) már a szerencsétlen ütközet után azonnal visszavonult a castelnovo-valeggiói úton a Mincio jobb partjára, s Cavrianánál szedte magát rendbe. A Brignon-féle 3-ik hadosztály Pozzolónál állott, a 2-ik a Minciónál Monzambano mellett.

Sirtori tábornok a kevésbé megingatott 5-ik hadosztálylyal és tartaléküzérséggel, — melyek a Maffei-parkban kitünő állást foglaltak, Valeggiót igen jól tarthatta volna; ő azonban ezt nem tette, s több vezérkari tiszt javaslata ellenére kiadta a parancsot a Volta felé visszavonulásra s este 7 óraker az olasz csapatok Valeggiót már odahagyták. E miatt aztán tarthatlaná vált a monzambanoi állás s Pianelli tábornok kénytelen volt a 2-ik hadtesttel Cavrianára visszavonulni.

A Minción való átkelést egyik parton sem háborgaták. Az osztrákok megelégedtek a kivított hadállásokkal. Az olaszok vesztesége 334 tiszt, 6027 ember, az osztrákoké 313 tiszt és 8070 ember volt.

E nagyérdékű könyv végül áttekintést nyújt mindkét hadseregnek jun. 25-iki állásáról.

Szerző e művét tiszta előadás jellegzi, s méltán ajánlhatni mind azoknak, kik az 1866-iki olasz hadjáratot tanulmányozni akarják.

A „Jahrbücher für deutsche Armee und Marine“ novemberi füzetében ily czím alatt: „Wie war es möglich, dass Gambaetta die grossen Heere schaffen, ausrüsten und ausbilden konnte“ egy czikk jelent meg, mely minden tekintetben igen érdekes és sok valót is tartalmaz, ámbár e czikk alapeszméjével teljességgel nem érthetünk egyet.

A névtelen czikkíró elismeri, hogy mily óriás erőfeszítést fejtett ki Franciaország a sedani catastropha után, egy új seregnek felállítására és a németeknek az országból való kitűzése végett, elismeri, hogy a francziák ez óriás erőfeszítésére a németek nem vol-

tak elkészülve, és további ellenállásra az említett időpont után az országot képtelennek tartották. Ő azonban a francziák e szívós ellenállását nem hazaszeretetek, nem önfeláldozási váagnak, hanem csakis annak tulajdonítja, hogy Gambetta a nemzetet a legnagyobb erélylyel, terrorismussal és tevékenységgel arra kényszerítette, hogy álhíreket terjesztve, az országot tulajdonképi állapota felől kétségben tartotta, a legfelsőbb hivatali állásokra oly férfiakat helyezett, kik az ő akarata és szándékai szerint működtek stb. szóval, hogy Franciaország csakis akarata ellenére, Gambetta által lett a további ellenállásra kényszerítve.

Mi e nézetet nagyrészt alaptalannak tartjuk. A történet ugyanis mutatja, hogy minden nemzeti mozgalomnál vagy harcznál szükséges, hogy erélyes férfiak, kik a közbizalmat bírják, a nemzet élére álljanak, szükséges, hogy a népet felbátorítsák, buzdítsák, egyeseket áldozatokra kényszerítsenek, minthogy egyesek, kik magukat ezektől elvonni akarják, mindig találkoznak. Így volt ez Franciaországban is. A mit az ország e háborúban tett, hogy új seregeket állítson lábra, az legnagyobb részét a legfényesebb hazaszeretet és áldozatkészség folytán történt, ezt eltagadni nem lehet; habár másrészt el kell ismernünk, hogy Gambetta erélye, tettvégya és népszerűsége az erő kifejtést és áldozatkészséget tetemesen fokozta, — és valóban csak kívánhatjuk, hogy az esetre, ha Had-úr végzelve szerint hazánk földje egykoron ellenség által lenne eláraszva, honfiaink a francia nemzeten példát véve, époly hazaszeretet és áldozatkészséget fejtsenek ki, mint az 1870—71-ben kifejtett; kívánjuk azonban, hogy ez erények szebb sikerrel legyenek koronázva s a nép egyesült erejének sikertőljön is az ellent az ország területéről kiűzni.

Volkswirtschaftslehre mit besonderer Anwendung auf Heerwesen und Militärverwaltung von Dr. Franz Xav. Neumann. Wien, Druck u. Verlag von Carl Gerold's Sohn.

A szerkesztő, ki már több jeles művel lépett az irodalom terére, jelen munkájával a katonai irodalomban lényeges hégazgot töltött be.

Mai nap a hadbiztossági hivatalnokoktól, a vezérkari tisztektől megkivántatik, hogy a nemzetgazdászathban legalább némi jártassággal bírjanak, mert csak is ez esetben lesznek képesek a

sereg élelmezése biztosításánál háború idején nemcsak a csapatoknak, hanem a kincstárnak és az egyes vidékeknek érdekeit is kellőleg megóvni.

A fennemlített könyv útmutatóúl szolgálhat mindazoknak, kik ez irányában maguknak a szükséges ismereteket megszerezni kívánják, s azonkívül még igen sok olyat is tartalmaz, mi szorosán véve a katonát nem érdekli ugyan, de a minek tudása és ismerete mai nap minden mivel embertől megkivántatik. E könyvet tehát minden tekintetben a közönség figyelmébe ajánlhatjuk, azon megjegyzéssel, hogy annak figyelmes átolvasása a nemzetgazdászati viszonyokról tökéletesen tiszta és helyes fogalmakat és alapos tájékozást nyújt.

„Über den Einfluss der Feuerwaffen auf die Taktik“ cím alatt Berlinben egy magát meg nem nevező tiszttollából egy történeti-kritikai tanulmány jelent meg. E mű egyrészt az 1870-ik évben érvényre emelkedett harcászati a multtal viszonyítva tünteti föl, másrészt a közel jövőre alkalmazandó harcászati alapelveket tárgyalgatja anélkül, hogy az utóbbi hadjáratra vonatkozó iratok ellen polemiát indítana. Az első szakaszok, melyek a vontassövű fegyvereket megelőzőt időt tárgyalják, — mint szerző bevallja — közvetlenül a krími hadjárat után írtak, s azokhoz csupán az újabbkori háborúk észleletei csatolva. Az első rész „a harcászat történelmi fejlődését“ foglalja magában, kapcsolatban minden időszak számos hadtörténelmi példával, s telve találó eszmékkel. Mindamellett nagy kérdés marad, vajlon a szerzőnek a jövő harcászatára vonatkozó tapasztalatai alapult nézetei mindenben helyesek-e? Mi ezt most nem vitatjuk, csak annyit jegyzünk meg, hogy e mű mint adalék tekinthető a jelen és közel jövő némely harcászati fontos kérdéseinek megoldásához.

KÜLÖNFÉLÉK.

Ó Felseége november 29-kén fogadá 25 éves uralkodása alkalmából a honvédség részéről kifejezett üdvözléseket.

A honvédség ez emlékeztető napon megjelent képviselőinek élén József főherczeg következőleg üdvözlé Ó Felsegét:

„Felseges Császár és Apostoli Királyunk!

Midőn Felseged negyedszázados dicső uralkodásának évfordulóján milliók üdvölgzése visszhangznak birodalma minden országaiban, engedje meg legfelsőbb és legkegyelmesebb hadurunk, hogy a Felseged által alkotott magyar királyi honvédség rendületlen hűségének jeléül azon főhírszót becsáthassa az egek urához, miszerint Felsegedet népeinek boldogítására és hadseregeinek diadalteljes vezetésére számos évek során át legdúsabb áldásával kísérve éltesse!”

Ó Felseége válasza:

„Köszönettel fogadom az imént kifejezett üdvözlését, s a hűség és hódolat újabb nyilváníását.

Él bennem azon szilárd meggyőződés, hogy a magyar honvédség mindenkor méltóan fog sorakozni a közös hadsereg mellett, versenyezve ezzel a valódi katonai szellem ápolásában, szorgalommal és kitartással, tökéletes hadiképzettség elérésére, hogy ekként az összes birodalom véderéjét és biztonságát növelve, annak hathatós támaszául szolgáljon.

Számítok áldozatkészégére és vitézségére a veszély napjaiban.”

F. hó 2-án d. e. 11 órakor Albrecht főherczeg tábornagy úr Ó cs. k. Felsege a cs. k. hadsereg Bécsben levő activ tábornokai-val s törzstisztjeivel, valamint a haditengerészet, s mindkét honvédség számos főbb tiszteivel császár-király és legfőbb hadúr Ó Felsegének benyújtá a monarchia egyesült véderéjének legtisztelendőbb szerencsekívánatait, a legmagasb uralkodásra-lépés 25-ik évnapjához. Albrecht főherczeg tábornagy úr Ó Felsegéhez következő beszédet intézett:

„Méltóztassék Felseged elfogadni a monarchia összes véderéjének legtisztelendőbb szerencsekívánatait a mai tünepi naphoz, valamint a Felseged iránti változhatlan hűség s ragaszkodás, a legmagasb szolgálatban való buzgó köteleesség teljesítés, s minden viszonyok közti áldozatkész odaadás felőli biztosítást.

Közülünk mindenkinek folytonos gondja leend, ezen erényeket, — melyek eleitől fogva a cs. k. haderő dicső és büszkeségét képezék — a hazai ifjúságra akkép ruházzák át, a mint mi azokat elődeinktől vettük át.

Ezen törekvés végett kikérjük magunknak amaz atyái gondoskodás és hajlam folytortartását, melyekkel egy negyed század óta legfőbb hadurunk a hadsereget, valamint minden egyest, oly sokszorosan szerencsételtett. Hálától eltelve esedezlünk Istenhez, hogy Felseged újabb 25 év után teljes erőben és egészséghen, szerencsés előjelek közt ezen tünepélyt újolag megültesse!”

Császár-király Ó Felsege ezen beszédre következőleg méltóztatott válaszolni:

„Köszönetet mondok önöknek 25 évi uralkodásom alkalmából kifejezett szerencsekívánatkért; mindenek előtt köszönetet mondok a győzelmes hadvezérnek, ki ma önök élén áll, s ezen időszak alatt nekem és a hazának tett feláldozó és kintinó szolgálatokért. Köszönetet mondok önöknek mindnyájuknak, köszönetet mondok egész hadseregemnek és tengerészetemnek a jó és rossz napokban tanúsított hűségért és ragaszkodásért. Daczára a sors kemény csapásainak, daczára a meg nem érdemelt számos ellenszenvennek, daczára a szükséges átváltozásoknak, — a régi szilárd és jó szellem rendíthetlenül fenntartá magát a hadseregben; friss bátorsággal s önfeláldozó kitartással működnek önök mindnyájan a haderő kiképzésén s tökéletesítésén. Ezért is köszönetemet fejezem ki.

Köszönetemet fejezem ki mindkét honvédségnek a kifejlődésük időszakában tanúsított buzgalomért, mely kezeskedik nekem aziránt, hogy azok a veszély napjaiban a hadsereget sikerrel fogják támogatni.

Köszönetemet fejezem ki mindazoknak, kik nincsenek többé tényleges szolgálatban, a nekem tett hű és jó szolgálatokért.

Fájdalommal és hálás emlékezzettel gondolok vissza azokra, kik nincsenek többé: hadseregem számos csatákban-díszteljes vezéreire; azokra, kik életüket s működésüket a hadsereg javára

szentelék. Visszagondolok ama feledhetlen admirálra, ki hajóhadamat győzelemre s dicsőségre vezeté; amaz ezrekre, kik a becsület mezején hagyák életüket.

Azon bizalmamat fejezem ki, hogy a véderő jövőre is a trón és hon legszilárdabb támasza leend; hogy az ama szikla maradand, melyen a viharban a hullámok megtörnek; hogy az fiam számára ugyanazon szeretetet s hűségét szentelendi, melyet irányomban folyvást tanusított.

Hadd fejezzem ki önöknek, hogy mily melegen dobog szívem önökért mindnyájukért, s így ezen szívem mélyéből jövő ohajtással zárom be beszédemet: Isten áldja meg és őtalmazza vitéz csapataimat! Isten csatolja a győzelmet zászlóikhoz!"

Ó cs. és Apostoli kir. Felsege a következő legmagasabb hadseregi parancsot méltóztatott legkegyelmesebben kibocsátani:

Hadseregi parancs.

Uralkodásom idejének egy negyedszázada találja ma szívemnek jól eső nyilvánítások közt befejeztetését.

Számos és nehéz harcok esnek ezen időszakba, melyekben hadseregem és hadi tengerészetem a hőselkü vitézségnek s az ingathatlan hűségnek fényes bizonyítványait adák.

Ohajtásom: mindazokat, kik bárminő rangban és minőségben ezen kor harcaiban részt vettek, egy látható jelvény által meg tisztelőleg kitüntetni.

Ezért elhatározám egy emlékérem alapítását, melynek létesítése s az igényre jogosítottakok abban való részesülése iránt én az alapszabályokat és parancsokat kibocsátom.

Bécs 1873. dec. 2.

Ferencz József, s. k.

A l a p s z a b á l y o k.

Ezen bronzból álló éremalakban vert emlékpénz előlapján császár és király Ő Felsege képét, a legmagasabb név köriratával, s hátlapján ezen, egy borostyán- és cserkoszorúval körülfont, az alapítás napját jelelő feliratot viseli: „1873. decz. 2^a” és „hadi érem” név alatt említendő.

A hadi érem egy feketesárga sodrott szalagon, hasonló színű sima foglaltárvánnyal, a bal mellen viseltetik, és az 1814. évi hadseregi kereszt, és az 1864-iki hadjárat emlékjelvénye közé lesz besorozandó.

A hadi éremhez igénynyel bírnak mindazon személyek rang és állás különbsége nélkül, kik az 1848, 1849, 1859, 1864. és 1866-diki hadjáratok valamelyikében részt vettek, kiknek részére tehát az eziránt fennálló szabályok értelmében egy hadjáratí évi beszámítása odaiteltetett.

Ezen hadi érem odaitelésével semmiféle előjogra való igény sincs összekötve.

A hadi érem az abban részesítettnek tulajdona, sem törvényzéki elítélés, sem bármely más alkalom által el nem veszithető, s annak halála után az örökösökre áthagyandó.

A Ludovica-Academia új igazgatója Edényi Lipót ezredes úr az igazgatói teendőket f. hó 7-kén vette át elődtől Möriz Sándor ezredes úrtól.

„A jogtudomány különös tekintettel a véderő szervezésére“ a honvédelmi miniszterium f. hó 8-ki rendelete következtében a Ludovica-Academia tiszti tanfolyamában Dr. Takács Lajos egyetemi tanár, köz- és váltó ügyvéd úr által fog elődatni.

Törvényjavaslat a horvátzászlóaljok szaporítása tárgyában.

1. §. a honvédzászlóaljoknak az 1868-ik évi XL. törv. cz. 12. §. és ugyanazon évi XLI. törv. czikk 6. §-ában meghatározott, s az 1872-ik évi II. törvényezikk, továbbá az 1872. évi XVIII. törvény-czikk által módosított száma az 1-ső, 2-ik, 3-ik, 4-ik, 7-ik, 8-ik, 9-ik, 10-ik és 11-ik számú felosztalt határfőrezredek területén újon felállítandó hat zászlóaljjal szaporittatik, s ennek folytán az 1868-ik évi XL. XLI. törvényezikkkel idézett §§-ainak módosításával a honvédzászlóaljok összes száma 86 helyett 92-ben állapittatik meg.

2. §. E törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg.

Törvényjavaslat

a magyar korona országaira eső hadjuttaléknak a határőrvidék hátralévő részének, jelesen az 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10. és 11.

számú határőrségi ezredek területének polgárosítása folytán való megállapításáról, illetőleg az 1872. évi XXXV-ik törvényezikk módosításáról.

1. Azon hadjuttalék, mely a hadsereg és haditengerészet 800 ezer főből álló teljes hadi létszámra határozott állományának biztosítása céljából, a véderőről szóló 1868-ik évi XL-ik törvényezikk értelmében a magyar korona országaira esik, az 1872. évi XXXV-ik törvényezikk módosításával, a határőrvidék hátralevő részének, jelesen az 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10. és 11. számú határőrségi ezredek területének polgárosítása folytán az eddigi 333.738 fő helyett 342,988 főben állapítatik meg.

Ezen törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg.

Törvényjavaslat

a magyar sorhadi csapatokhoz és hadi tengerészethez 1874-ik évben kiállítandó újoncz és póttartaléki jutalékok megajánlása tárgyában.

1. §. A hadsereg és hadi tengerészet törvény által szabályozott számerejének biztosítása végett a magyar korona országaira eső 40,933 főnyi újonczjutaléknak, és az ehez kívántató 4094 főnyi póttartaléknak kiállítása az 1874. évre az 1868. évi XL. törvezikk 3. 13. és 32-ik szakaszai értelmében megszavaztatik.

2. §. Ezen újoncz- és póttartaléki jutalékok az 1854. 1853. és 1852-ben született hadkötelesek korosztályaiból állítandók ki.

3. §. A jelen törvény végrehajtásával a honvédelmi minister bizatik meg.

Törvényjavaslat

az erdélyi katonai kórházak után 1873. és 1874. évben fizetendő bértöbbletek fedezésére szükséges póthitelről.

1. §. A Kolozsvárott, Fogarason, Marosvásárhelyt, Beszterczen és Brassóban a beteg katonák gyógyíthatása végett korábbi időtől fogva szerződésileg bérelt házakért, a katonai javadalom térítési díjain felül fizetendő bértöbbletek pótlására, a m. kir. honvédelmi minister javadalma számára kivételesen és pedig az 1873-ik évre 14,208 fnt 66 kr. az 1874-ik évre 12,914 fnt 98 kr. összesen 27,123 fnt 64 kr., vagyis huszonhétézer százhuszonhárom forint 64 kr. póthitelképen engedélyeztetik.

2. §. Mindaddig, míg a katonaság számára szükséges mindennemű férhely — és így kórházaknak is előállítására és az érettköz fizetendő szálláspénz megteremtési módzata iránt külön törvény nem intézkedik, a honvédelmi minister felhatalmaztatik, hogy az 1-ső §-ban elősorolt községekben levő katonai kórházakért fizetendő bértöbblet fedezésére szükséges összeget saját költség-előirányzatába felvehesse.

3. §. Ezen törvény végrehajtásával a n. m. kir. pénzügyi és honvédelmi ministerek bizatnak meg.

A honvéd főparancsnokság 1863. eln. sz. a. a következő rendeletet boesátotta ki:

A m. k. honvéd. minister úr f. évi october hó 30-án kelt 2095. eln. számú átiratának értelmében Ó nagyméltósága azon meggyőződésre jutott, hogy egyes honvéd-osztályok polgári, mint katonai hatóságok irányában hivatalos érintkezéseknél a német nyelvet használják.

A véderőről szóló törvények a honvédség hivatalos nyelvétől a magyart (illetőleg horvátot) határozzák és számtalan rendeletek által a honvédségnek azon kötelezettsége, hogy kizárólagosan minden hivatalos érintkezésében is mindig a magyar nyelv használtassék, ismételve hangsúlyoztatott, megújítatott és megerősítettet, — a fennebb idézett törvénynek mellőzése tehát annál feltűnőbb.

Ismervén a m. kir. honvédségnek hazafias és nemzeti szellemét és azon meggyőződésben, hogy anyanyelvünk törvényszabta kizárólagos használhatása által a honvédség mindeu egyes tagjának rég ápolat kívánsága ment teljeseedsbe, — és miután minden honpolgárnak első kötelessége a törvény iránti tisztelet, a honvédség pedig szervezeténél fogva és szigoru fegyelme mellett különösen van hivatva arra, hogy a törvénynek érvényt szerezzen, és ennek tekintélyét fenntartsa, mely hivatásában magát semmi melléktéteketek által nem gátolthatja: szigoru kötelességévé teszem minden honvédsépparancsnoknak, hogy alárendelt közegeit az idézett törvény tartalmáról és az ebből folyó jognak és köteleménynek természetéről kellőkép felvilágosítsa és a törvények és rendeletek teljesítését kellőkép erőlyesen ellenőrizze.

A magyar nyelv kizárólagos használásával a honvédség a hazának kétszeres tekintetben tartozik: a hazai törvények tiszteletben tartása iránti tekintetből, — és a testületnek a haza által méltán várt szellemében.

József főherczeg.

Ő császári és Apostoli királyi Felsege Gődöllön 1873-ik évi november hó 10-én kelt legfelsőbb elhatározásával:

Bassarabics Vincze alezredest a számfelletti állományban való vezetés mellett a glinai 90-dik zászlóaljhoz beosztani; Csicseric Ignác alezredest a szerémi 82-ik és Cristianovics Gyula alezredest a sluini 89-ik zászlóalj parancsnokává kinevezni;

Ludov. Acad.-Köz. II.

továbbá:
Iklódy Gusztáv alezredest, a 85-től a pétervárad 92-ik zászlóaljhoz;

Heinisch Ede őrnagyot, a 84-től a sziszeki 83-ik zászlóaljhoz;

Kollibás Máté őrnagyot, a 83-tól a bellovári 84-ik zászlóaljhoz;
Scheibler Károly őrnagyot, a 82-től a slavoniai 81-ik zászlóaljhoz.

Klémpay Sándor őrnagyot, a 81-től a temes-dunaközi 85-ik zászlóaljhoz, — és végre

Ajer Mihály alezredest, a 19-től a trencsén-nyitrai 56-ik zászlóaljhoz zászlóalj parancsnoki minőségben legkegyelmesebben áthelyezni méltóztatott.

A honvédelmi minister Pécsy János m. kir. honvédfőhadnagy-kezelőtisztet, a szabadságolt állományba áthelyezése mellett a honvédelmi ministerium számvevőségéhez másodrendű számtanácsossá nevezte ki.

Nagy Pál, 5-ik lovas-századbeli őrmestert, a letett vizsga alapján, a m. k. honvéd-lovaság szabadságolt állományában, folyó évi november hó 1-től számítható ranggal hadapróddá nevezem ki.

Szende Béla, s. k. honvédelmi minister.

A m. kir. honvédelmi minister Kovács Sebestyén Lajos 62-ik honvédzászlóaljbeli honvédet honvédhadbíró-gyakornokká nevezte ki.

Jankó Elek szabadságolt állományu honvédgyalog-hadnagy a m. kir. honvédségben viselt tiszti ragjáról s cziméről önként leköszönvén, lemondása a honvédelmi minister által elfogadtatott.

Szerkesztői izenetek.

A szerkesztő tanári bizottsághoz több oldalról felszólítás intézettek a végett, hogy a Ludovica academia hallgatói számára könyomattilag többszörözött előadásíveket a kiállítási ár megtérítése mellett megküldéné. E kívánságot sajnálatunkra nem teljesíthetjük. Ugyanis az említett előadásívek az intézet könyomdájában csak is a tanulóknak megfelelő számban készítettnek. De különben is ez ívek nem egyebek, mint az előadások rövid vázlatai, melyeket a tanulók az előadási óra alatt töltenek ki; ezenkívül — ez ívek az azokat nem talán a soronkívüli vizsgára leendő készülés végett ohajtó urak által még a tekintetből sem lennének használhatók, mert a soronkívüli vizsga nem a íveket, hanem a előadások, illetőleg kérdések szerint, hanem a rendívek tárában megállapított terjedelemben és kérdések szerint tartatik.

Minden a példányok megküldése ügyében előfordulható felszólalás, a t. előfizetők lakhely-változtatásai stb. Légrády testvérekhez (Nádor-utca 6 sz.) intézendő, kik a kiadás és szétküldés teendőivel megbizattak.

A „Szerkesztőséghez“ az „Academia igazgatóságához“ vagy „Légrády testvérekhez“ folyóiratunkat bármilyen tekintetben érdeklő levelek — nem bélyegmentesek.

A jelen füzethez az 1873/4-ki évfolyam czimlapja és folyóiratunk rendeltetését és tartalmi keretét ismertető programmnak van mellékelve.

A

LUDOVICA ACADEMIA KÖZLÖNYE

havonként egyszer 4–6 nyomtatott ivnyi tartalommal és időnként rajzok- és ábrákkal megjelenő katonai folyóiratnak rendeltetése: a katonai tudományok fejlődésének irodalmi előmozdítása s magyar nyelven való ismertetése; az elméletnek és a folyton éber figyelemmel kísért tudományi haladásnak viszonyaink szerinti alkalmazását tárgyzó tanulmányok közlése; a külföldi katonai folyóiratok tartalmának és nevezetesebb katonai irodalmi termékeknek kivonatolatos ismertetése; a magyar katonai irodalom terén megjelenő új művek tájékoztató bírálatos bemutatása; a m. kir. honvédséget illető rendeleteknek, valamint a cs. és kir. hadsereget illető oly rendeleteknek közlése vagy kivonatok ismertetése, melyek hadtanulmányi szempontból is érdekesek; végre a honvédségnél előforduló változásoknak idősorrendben való átnézeti összeállítása.

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK.

Az előfizetési ár úgy a katonai, mint a polgári egyénekre nézve egy évre 4 forint.

Megrendelések csakis egy évre fogadhatnak el, és minthogy a folyóirat az első, t. i. 1873/4-ki évfolyamban, 1873-dik november havától egész 1874. végéig számítva 14 füzetet fog tartalmazni, e kivételesen 14 havi évfolyamra az előfizetési ár 5 frt.

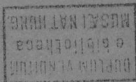
A hadsereg és a honvédség kötelékébe tartozó egyének az előfizetést negyedévi — illetőleg az első 14 havi évfolyamra öt egyenlő egy forintos — előleges részletekben teljesíthetik, és pedig akár magán-úton, akár az illető parancsnokságok közvetítésével.

Az előfizetés legkényelmesebben postai utalványok által teljesíthető, és, a m. kir. honvédségi Ludovica-Academiába a szerkesztőséghez, Budapesten intézendő.

MUNKADIJAZÁSI FELTÉTELEK.

A szerkesztőség az akár polgári, akár katonai egyének által beküldött és közlés végett elfogadott dolgozatokat, mielőtt azok a Közlöny-ben megjelennek, nyomtatott ívenként számítva, következőkép díjazza:

Önálló dolgozatokat 40–60 frttal, a szerint, a mint az illető író czikke tárgyát maga választotta, vagy pedig a szerkesztő-bizottság által kitévőtt kérdést fejtett meg; egyszerű fordításokat német nyelvből 25 frttal, más nyelvből 30 frttal; átnézeti kivonatolatos ismertetéseket német nyelvből 30 frttal, más nyelvből 35 frttal. A rajzok díjazása minden egyes esetben külön állapítatik meg.

ÁTNEVEZETT FOLÓSPÉLDANY